

PRAVOPIŠ 8.0

Komentarji poglavij I–IV

Komentarji poglavij I–IV Pravopisa 8.0

Prva e-izdaja

Avtorji: Helena Dobrovoljc, Tina Lengar Verovnik, Marta Kocjan Barle, Nataša Jakop, Peter Weiss, Hotimir Tivadar

Urednici: Manca Černivec, Helena Dobrovoljc
Strokovni pregled: Marta Kocjan Barle, Peter Weiss

Tehnična ureditev in prelom: Manca Černivec
Oblikovanje: Manca Černivec, Duša Race
Oblikovanje naslovnice: Tanja Radež

Izdal: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Zanj: Kozma Ahačič
Založila: Založba ZRC, ZRC SAZU
Zanjo: Oto Luthar
Glavni urednik Založbe ZRC: Aleš Pogačnik

Ljubljana 2022

Priprava komentarjev je bila financirana iz raziskovalnega programa ARRS Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038) in programa Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda (SAZU).

Zapisi izgovora v besedilu so bili pripravljeni z vnašalnim sistemom [ZRCola](#), ki ga je na ZRC SAZU razvil Peter Weiss.

Za prosto dostopno spletno različico prve e-izdaje veljajo določila mednarodne licence Creative Commons CC BY-SA 4.0: <https://doi.org/10.3986/9789610506645>.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

[COBISS.SI](#) -ID [115025923](#)

ISBN 978-961-05-0664-5 (PDF)

KAZALO

<i>Uredniška pojasnila ob spletni izdaji</i>	7
PISNA ZNAMENJA	10
ČRKE	10
ŠTEVKE, ŠTEVILA, ŠTEVILKE	12
LOČILA	16
ZNAMENJA V MATEMATIKI IN LOGIKI	17
ZNAMENJA V INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJAH	17
DRUGA PISNA ZNAMENJA	18
IZPOSTAVNA, NADPISANA IN PODPISANA ZNAMENJA, ŠTEVILKE IN ČRKE	19
KOREKTURNA (POPRAVNA) ZNAMENJA	19
SLOGI ČRK, ŠTEVK, LOČIL IN DRUGIH PISNIH ZNAMENJ	20
KRAJŠAVE	21
KRATICE	21
VRSTE KRATIC GLEDE NA IZGOVARJANJE.....	21
SLOVNIČNE LASTNOSTI KRATIC.....	23
KRATICE V DALJŠIH POIMENOVALNIH ENOTAH.....	25
<i>Zveze kratic s samostalniki {11/19}</i>	26
OKRAJŠAVE	27
NASTANEK OKRAJŠAV	27
OKRAJŠAVE TVORJENK	28
OKRAJŠAVE BESEDNIH ZVEZ.....	28
<i>Okrajšave v imenih gospodarskih subjektov {11/27, posebnost 2}</i>	29
OKRAJŠAVE IZOBRAZBENIH, AKADEMSKIH IN ZNANSTVENIH NAZIVOV	30
IZGOVARJANJE OKRAJŠAV	30
OKRAJŠAVAM PODOBNE KRAJŠAVE	31

SIMBOLI IN FORMULE	32
VELIKA IN MALA ZAČETNICA	33
SPLOŠNO O POGLAVJU	33
ZGRADBA POGLAVJA.....	33
Pravilo – izjema – slogovni napotek.....	34
TERMINOLOGIJA: NOVI TERMINOLOŠKI PARI	35
Lastno ime – občno poimenovanje.....	35
PRAVOPISNA REFORMA »NOVO MESTO«	36
VELIKA ZAČETNICA.....	38
VELIKA ZAČETNICA IN POVED	39
<i>Prva beseda v povedi</i>	39
Prva beseda v povedi brez končnega ločila	40
Velika začetnica znotraj povedi	40
LASTNA IMENA	40
<i>Imena bitij</i>	41
Zgradba	41
Osebna imena	41
Domišljajska imena	42
Religijska in mitološka imena	43
Prebivalska imena	45
Imena alegorično posebljenih bitij in živalska imena	47
Frazeološka in prenesena raba imen bitij	47
Velika začetnica in pomenski prenosi	48
Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj	49
<i>Zemljepisna imena</i>	50
Pisanje krajevnih imen	51
O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih.....	51
Pisanje nekrajevnih imen	51
Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena	55
Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena	56
Frazeološka in prenesena raba zemljepisnih imen	56
Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj	57
<i>Stvarna imena</i>	57
Zgradba stvarnih imen	57
Pisanje stvarnih imen	58
Skrajšana stvarna imena	60

Prekrivnost stvarnih lastnih imen in občnih poimenovanj	61
IZRAZI POSEBNEGA RAZMERJA IN SPOŠTOVANJA	61
PRIDEVNIKI IZ LASTNIH IMEN	62
MALA ZAČETNICA	65
VRSTNA POIMENOVANJA BITIJ IN DOLOČILA OB IMENIH	65
STVARNA OBČNA POIMENOVANJA	68
Pisanje praznikov in posebnih dnevov	69
Poimenovanja zgodovinskih dogodkov	70
Poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih dogodkov	71
Poimenovanja različnih smeri	71
Poimenovanja jedi in iger	72
POSEBNOSTI PRI RABI VELIKE IN MALE ZAČETNICE	72
Zapisovanje spletnih naslovov, naslovov pri elektronskem sporočanju in v računalniškem jeziku	72
Raba velike začetnice sredi besede	73
Mala začetnica na začetku lastnega imena	73
Raba velike in male začetnice v okrajšavah besednih zvez	73
PRILOGA: NEPRVE SESTAVINE ZEMLJEPISNIH IMEN	73
KAKO JE PRILOGA UREJENA?	74
PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE	76
O POGlavJU	76
ZGRADBA POGlavJA	77
Pravilo – izjema – slogovni napotek	77
TERMINOLOGIJA: NOVI TERMINOLOŠKI PARI	78
Pisno podomačena – pisno nepodomačena beseda	78
SPLOŠNO	78
OBČNA POIMENOVANJA	79
PISNO PODOMAČENA OBČNA POIMENOVANJA	79
PISNO NEPODOMAČENA OBČNA POIMENOVANJA	80
LASTNA IMENA	81
SPLOŠNO O PREVZEMANJU LASTNIH IMEN	81

PREVZEMANJE GLEDE NA VRSTO LASTNEGA IMENA	82
<i>Imena bitij</i>	82
Pisno podomačena imena bitij	82
Prevajanje imen bitij	84
<i>Zemljepisna imena</i>	84
Krajevna imena	85
Nekrajevna imena	88
<i>Stvarna imena</i>	90
Pisno nepodomačena stvarna imena	90
Prevajanje stvarnih imen	90
PREČRKOVANJE LASTNIH IMEN	91
SPLOŠNA NAČELA ZA PREVZEMANJE BESED	92
PRILAGODITVE PISAVE	92
Razmerje črka – glas	93
Začetnica in ločila	93
PRILAGODITVE GLASOV IN NAGLASA	94
<i>Zamenjave tujih glasov</i>	95
Prevzemanje zvočnika v	96
Prevzemanje polglasnika	98
<i>Prilagoditve narečnih in regionalnih glasovnih posebnosti</i>	99
PRILAGODITVE IN SPREMEMBE SLOVNIČNIH KATEGORIJ	100

Uredniška pojasnila ob spletni izdaji

Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU je od decembra 2019 do marca 2021 na portalu Fran objavila predloge štirih novih pravopisnih poglavij v obliki, primerni za javno razpravo:

- [Pisna znamenja](#) (december 2019)
- [Krajšave](#) (december 2019)
- [Velika in mala začetnica](#) (marec 2021)
- [Prevzete besede in besedne zveze](#) (marec 2021)

Čeprav je spletna izdaja pravil v primerjavi z lakoničnimi knjižnimi izdajami dosedanjih pravopisov razširjena, saj smo želeli javnosti predstaviti čim več različnih tematskih skupin (četudi pisanih po enakih pravopisnih načelih) in čim več raznolikih zgljedov, se ubeseditev *Pravopisa 8.0* ne razlikuje od tiste v besedilih preteklih izdaj, saj sledimo načeloma jasnosti in nazornosti, tudi namenjena so predvsem tistemu delu javnosti, ki se poklicno ukvarja z jezikom ali tvorjenjem besedil. Tudi zato smo se ob predstavitvi vseh štirih poglavij pravil odločili za komentarje, ki pojasnjujejo miselne poti razmišljanja in utemeljujejo posamezne odločitve Pravopisne komisije. Komentarji so bili objavljeni ob vsakem poglavju na portalu Fran.

Pričujoča spletna izdaja vseh štirih poglavij komentarjev *Pravopisa 8.0* pa je nastala zaradi pogosto izražene želje, da bi bili vsi komentarji uporabniku dosegljivi in da bi se bilo mogoče pri pisanju teh pravil na pojasnila avtorjev poglavij, tj. sodelavcev Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU, sklicevati, kot je to v navadi v znanstvenih publikacijah.

Komentarji so napisani kot utemeljitve predstavljenih pravil, sodelujočim v javni razpravi služijo kot pojasnila predvsem na tistih mestih, kjer odločitev še ni povsem dokončna in komisija pričakuje v javni razpravi nove argumente, ki bodo pripomogli k bolj konsenzualni odločitvi. Gre za trše orehe, ki jih je jezikoslovna skupnost dlje puščala »ob strani« ali jih povsem prezrla, nekatere od njih pa tudi označevala kot suženjsko prevajanje tujih besedilnih predlog. Pogosto je postalo z elektronsko dobo prilagajanje mednarodnim pisnim standardom tako običajno, da že pogostnost rabe zahteva umestitev takih enot v sistem knjižne slovenščine in ob tem tudi ustrezno argumentacijo.

Še zlasti ob poglavju »Prevzemanje besed in besednih zvez« se je izkazalo, da je nabor slovenskih eksonimov treba v sodelovanju z vladno standardizacijsko komisijo (KSZI) prevetriti, posodobiti. Ob tem pa je sprejeti tudi stališče, da zlasti novejša tuja imena – osebna in zemljepisna – s fonološkega vidika ne morejo biti povsem enakovredno prilagojena knjižni slovenščini kot že desetletja uporabljan občni fond besed, zato začasno oblikujejo poseben fonološki podsistem (*Juan – Gvatemala*). Izkazalo se je tudi, da je sociolingvističnega značaja tudi prilagajanje slovničnih kategorialnih lastnosti imen (spol, število), saj je na prekrivnost teh kategorij v izvirnem in slovenskem jeziku vplivala predvsem bližina teh jezikov (*Užice – Zakopane*).

Pisanje utemeljitev je zato prineslo potrebno kritično distanciranje od takrat že pripravljenih pravil, pogosto pa spodbudilo tudi spremembe v njih.

Poglavja so nastajala – razen prvih dveh – soavtorsko. Komentar k poglavju »Pisna znamenja« je pripravila **Helena Dobrovoljc**, k poglavju »Krajšave« pa **Tina Lengar Verovnik**.

Pri poglavju »Velika in mala začetnica« so komentar pripravili **Helena Dobrovoljc** (Velika in mala začetnica; Lastna imena: Imena bitij (Zgradba, Osebna imena, Domišljajska imena, Religijska in mitološka imena, Prebivalska imena, Imena alegorično poosebljenih bitij in živalska imena, Velika začetnica in pomenski prenos); Zemljepisna imena (Pisanje krajevnih imen, O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih, Pisanje nekrajevnih imen, Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena, Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena, Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj); Mala začetnica; Priloga: Neprve sestavine zemljepisnih imen), **Nataša Jakop** (Lastna imena: Imena bitij (Frazeološka in prenesena raba imen bitij); Zemljepisna imena (Frazeološka in prenesena raba zemljepisnih imen); Pridevniki iz lastnih imen), **Tina Lengar Verovnik** (Lastna imena: Imena bitij (Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj); Stvarna imena), **Peter Weiss** (Velika začetnica in poved; Izrazi posebnega razmerja in spoštovanja; Posebnosti pri rabi velike in male začetnice).

Komentar k poglavju »Prevzete besede in besedne zveze so pripravili **Helena Dobrovoljc** (Splošno; Lastna imena (Splošno o prevzemanju lastnih imen, Prevzemanje glede na vrsto lastnega imena, Zemljepisna imena); Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa)), **Tina Lengar Verovnik** (Lastna imena (Imena bitij, Stvarna imena, Prečrkovanje lastnih imen)), **Marta Kocjan Barle** (Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve pisave, Prilagoditve glasov in naglasa, Prilagoditve narečnih in regionalnih posebnosti, Prilagoditve in spremembe slovničnih kategorij)), **Hotimir Tivadar** (Splošna

načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa)), **Peter Weiss** (Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa)), **Nataša Jakop** (Občna poimenovanja).

I Komentar k poglavju »Pisna znamenja«

Helena Dobrovoljc

PISNA ZNAMENJA

Pri oblikovanju poglavja o pisnih znamenjih smo v Pravopisni komisiji pri SAZU in ZRC SAZU upoštevali, da se je raba nečrkovnih pisnih znamenj ali pisnih znamenj, ki ne tvorijo besed oz. samostojnih leksikalnih enot, v zadnjih desetletjih precej razširila ter da predstavlja védenje, kako ta pisna znamenja glasovno uresničujemo, predvsem v strokovnih in tehničnih besedilih, pomembno pomenskorazlikovalno dejstvo. Priprava novih pravil je zato na področjih, ki so prekrivna, potekala najprej s preučitvijo dogovorov v posameznih strokah, npr. matematiko, kemijo, informatiko, deloma tudi s sprejetimi in uveljavljenimi mednarodnimi standardi ISO, ki pa na Slovenskem niso prosto dostopni, zato tudi težje dosegljivi, manj znani in niso dovolj razširjeni.

ČRKE

Poglavje o črkah je v primerjavi s pravili *Slovenskega pravopisa 2001* (dalje SP 2001) v svoji razčlenitvi nekoliko spremenjeno in dopolnjeno s posebnostmi. V novo poglavje »Razvrščanje črk« {1/3} smo uvrstili del poglavja »Slovenska abeceda« (SP 2001, § 6), saj se je ob pregledu uporabniških jezikovnih zadreg pokazalo, da imajo uporabniki največ težav pri razvrščanju nečrkovnih oziroma s črkami povezanih nečrkovnih enot. Zato smo v razdelku »Posebnosti« {1/4} predstavili specifikke razvrščanja črk z

ločevalnimi znamenji (Açores) ter enot, sestavljenih iz črk in števk ali števil (G8), ločil (.com, a. a.) oziroma drugih znamenj, npr. matematičnih (AB–, AB+).

Načelna odločitev glede razvrščanja je, da pri osnovni razvrstitvi upoštevamo zaporedje črk in se ravnamo, kakor da črke ne bi imele ob sebi ločevalnega znamenja, številke, ločila ali drugih znamenj. V slogovnem razdelku je pravilom dodano priporočilo, naj se upošteva slovenska abeceda in njene posebnosti, npr. šumevci: (a) (b) (c) (č) (d) ..., ki je pri samodejnem računalniškem razvrščanju sicer ne moremo uresničevati.

Pri besedah in enotah z nečrkovnimi znamenji je upoštevano naravno zaporedje (npr. številsko), sicer pa dajemo prednost malim črkam pred velikimi, piki pred vezajem oziroma se ravnamo po drugem znamenju (g, G, g., g-; ga, Ga, ga.).

Poseben razdelek je namenjen enakopisnicam, pri katerih imajo razlikovalno vlogo naglasna znamenja, ki jih razvrščamo po naslednjem zaporedju: ostrivec, strešica, krativec, nenaglašeno (pód., pôd., pòd., pod.). To je praksa, ki jo izkazujejo slovenski referenčni slovarji zadnje polovice 20. stoletja.

Novost, poudarjena v tem poglavju, je težnja po ohranjanju izvirnega zapisa pri pisno nepodomačenih prevzetih lastnih imenih (npr. à la, Molière; François, København), saj ta lahko izrazito vpliva na izgovor in posledično tudi na pregibanje imen.

Vsebine poglavja »Imena črk« {I/5} v predlogu novega pravopisnega poglavja nismo spreminjali, saj se načelo v knjižnem jeziku ni spremenilo. Pri samoglasnikih je navedenih pet izgovorov, pri soglasnikih pa prednostna polglasniška črkovalna izreka; pri tem smo izhajali iz dejstva, da je tako najlažje izgovoriti abecedo, še posebej pa večino tri- in večsoglasniških sklopov v kraticah, pa tudi nekaterih krajših kratic (npr. FF [fəfə in fəfə]). V splošni rabi je npr. pri tujih kraticah v izgovoru mogoče črke izgovarjati po vzoru tujih jezikov, še posebej angleščine (IBM [ajbiêm]), vendar je v slovenščini primarno poimenovanje črk, kot jih navajamo v tem členu.

Vsebina poglavja iz SP 2001 z naslovom »Vrste črk« {§ 9} je obravnavana v poglavju »Slogi črk, števk ...« {I/46 in 47}.

ŠTEVKE, ŠTEVILA, ŠTEVILKE

Besedilo novega poglavja je bolj razčlenjeno in vsebinsko razširjeno.

Pri navajanju **imen števk** {**1/7**} od 0 do 9 je bila po razpravi sprejeta odločitev, da so za knjižni jezik sprejemljive tudi dvojnice tipa **enka**, **štirka** ..., četudi v rabi niso enako pogoste kot poimenovanja **enica**, **štirica** ... Predvsem zaradi nedvojničnih **dvojka**, **trojka** so dodane pri vseh imenih števk.

V slogovnem napotku je uporabnik opozorjen na izrazno neskladje med našim (evropskim) in pretežno anglosaškim poimenovanjem števil za **10⁹** oziroma **10¹²**, saj pri prevajanju pogosto prihaja do pomensko neustrezne rabe.

Pravopisna pravila SP 2001 posvečajo malo pozornosti normativnemu razmerju med različnimi zapisi števil s številkami oziroma z besedami. Členi, v katerih je to izrecno ubesedeno, so vključeni v poglavje o ločilih, a precej sporadično. Ker pa uporabnike pogosto zanima (ne)enakovrednost zapisovalnih možnosti, v poglavju izhajamo iz okoliščin rabe, v katerih se odločamo za tak ali drugačen zapis pri zapisu števil na splošno, zapisu datumov, ure in časa ter tisočic.

Člen **1/9** vsebuje posebnosti v primerih, ko se odločamo za **zapis števila z besedo**. Tudi pri povedih, ki se začnejo s številčnim podatkom, ima prednost zapisovanje števil z besedami, vendar je tak napotek preveč arbitraren, da bi ga vključili v pravila, četudi v obliki slogovnega napotka.

Trojnica pri **navajanju desetletja in stoletja** {**1/10**} predstavlja odmik od SP 2001 (§ 252), ki daje prednost izpisu z besedo. Sodobna raba kaže, da se – odvisno od potrebe po kratkosti in/ali nazornosti – vse tri zapisovalne možnosti pojavljajo kot sprejemljive (bolj kot izbira se zdi pomembna doslednost pri pisanju).

Podatek o **zapisu datuma** najdemo v SP 2001 pri ločilih, npr. pri neskladenjski piki pravila določajo, da se pika med drugim piše za številkami (§ 252: kadar zaznamujejo vrstilne števnike: **na 15. (petnajsti) strani**; tako še **29. 11. 1989. leta**). V novem predlogu {**1/11**} je dodan podatek o variantnem zapisu meseca (**1. maj 2014** ali **1. maja 2014**) in izrecno opozorilo o presledkih v zapisu s številkami. Opozorilo v slogovnem razdelku

o pisanju vodilnih ničel in glede stičnosti zgolj v posebnih položajih je potrebno zaradi pogostega neupoštevanja te omejitve.

Pri naštevanju možnosti za **zapis ure in časa** {I/12} so povzete zapisovalne možnosti za navajanje ure ter ure in minut iz SP 2001 (§ 252, 253, 255 in 256). Morebitna dvojnica **8:00** pri zapisu ure ostaja odprta. Dodani so uveljavljeni načini zapisovanja izmerjenega časa: Med vrednostmi za ure in minute ter minute in sekunde pišemo stično dvopičje (**1:07:45**); med vrednostmi za sekunde in dele sekund (desetinke, stotinke ...) pišemo vejico (**3:57,23**).

Pravila SP 2001 nikjer ne določajo, da se pika zapisuje samo pri tisočicah nad 9999 (pravilo v § 255 narekuje le pisanje neskladenjske pike med deli številke, da ločijo enote različnih stopenj, npr. ure od minut, včasih tudi tisočice od nižjih enot), vendar se je v večini pisnih zvrsti uveljavila taka praksa. Predlagano pravilo *Pravopisa 8.0* pa dovoljuje tudi izjemo v okoliščinah, ki terjajo oblikovno enak zapis pri vseh tisočicah. Določilo o redkejšem zapisu s presledkom (§ 257) se ohranja, opozorjeno je, da gre za nedeljivi presledek.¹

Novo pravopisno poglavje »**Zapis zveze črk, števk in ločil**« {I/14–15} je nastalo ob pripravi slovarskih sestavkov² malih in velikih črk kot pisnih znamenj. Aktualna

¹ Presledek postaja zaradi izrecnega opozarjanja na stičnost ali nestičnost nekaterih pisnih znamenj, merskih enot, simbolov ob številkah ipd. pomembno razlikovalno sredstvo, ki ga v nekaterih pravopisih, npr. v novem hrvaškem (Hrvatski pravopis 2013), obravnavajo v posebnem razdelku med ločili. Možnost nedeljivega ločila ponujajo sodobni urejevalniki besedil tudi pri nedeljivem vezaju, s čemer pišoči prepreči prelom vrstice ob vezaju oziroma razlikovanje vezaja in deljaja.

² Slovarski prikaz črk je obvestilnostno povečan z opisi posebnih položajev rabe. Črke, ki so same po sebi v različnih skladenjskih položajih sklonljive ali nesklonljive (oz. sklonljive z neglasovnimi končnicami), se v položajih ob številki vedejo navadno nesklonljivo, kar je pričakovano v prilastkovnem položaju (*Lovca je postavil na polje a5; format A3; avtocesta A1*), nekoliko manj navadno pa, kadar nastopajo v vlogi jedra (*Preplezano smer je ocenil s 6A; Premakni damo na d3*).

Poleg sklonljivosti teh zvez smo v novem poglavju načeli tudi doslej neobravnavano problematiko zaporedja črkovne in številke enote, ki je poljubna, odvisna od že ustaljene prakse predvsem posameznih strok in panog, od koder tovrstni zapisi prihajajo (*Daljica poteka od točke p1 do p2; Zvon je uglašen na ton C2*). Pri izbiri zapisov z malo ali veliko črko se sklicujemo na ustaljenost v strokah (*vitamin D3; 3D tehnologija*), kjer je to mogoče; sicer je mogoče uporabiti obe možnosti (*Industrijska cesta 2e*).

pravopisna pravila se namreč o stičnosti teh znamenj ne izrekajo izrecno, temveč posredno, pri obravnavi zloženek s črkovno ali številčno sestavino v prvem delu, tj. v § 496: »če je prva sestavina črka, kratična zveza črk ali številka, se piše z vezajem: *a-kmet, b-razred, C-vitamin, TV-program, PTT-služba, A4-format, 2. b-razred, c-mol, G-dur*; pri obrnjenem zaporedju se piše narazen, brez vezaja: *kmet a, vitamin C, program TV, služba PTT, format A 4*«.

Iz zapisanega torej izhaja sklepanje o stičnem zapisu, če zveza črke in številke nastopa v pridevniški rabi, in nestičnem zapisu, če nastopa v vlogi desnega prilastka. V novih pravilih je stičnost v teh zvezah predlagana za vse položaje, in sicer ne glede na stavo oz. stavčno vlogo.

Komisija se je odločila za stični zapis ([tipka F3](#); [skupina G20](#)) tudi z upoštevanjem pisne prakse, po kateri se vse več sicer večdelnih enot zapisuje skupaj (npr. pri lastnih imenih *InterCity*, predložnih zvezah *ponavadi* ipd.). Stičnost velja, če ob črki nastopa kako drugo pisno znamenje, na primer matematično (*A+*), izjema so vse merske, denarne in druge enote ter količine (*3 kg, 20 %*), na kar opozarjamo v poglavju »Druga pisna znamenja«.

Posebna pozornost je namenjena **branju števil** [{I/16–17}](#), predstavljene so različne možnosti, npr. letnice lahko v knjižnem jeziku beremo kot stotice, in sicer na način: [devetnajsto enaindvajset \(1921\)](#), kot je bilo tudi že v SP 2001 (§ 12). Novost so napotki o branju **decimalnih števil**, saj je v rabi precej neenotnosti, ki izvira iz neseznanjenosti s pravilom, po katerem v prvem delu upoštevamo število celih števil, pri decimalnih pa se bere v rodilniški obliki, saj se obravnava edninsko v smislu desetini, in sicer: *2,3 € – dve celi tri (izpuščeno: desetine) evra*.

V slogovnem napotku, uvedenem s pisalom, je primarnemu knjižnemu branju dodana tudi razvezava, ki se nanaša na ubesedeno podenoto, npr. *tri evre, petdeset centov* oz. [tri evre in petdeset centov](#).

Glede zapisa **rimskih števil** [{I/18–21}](#) je SP 2001 skromen, saj navaja zgolj dejstvo, da »poleg arabskih števil uporabljamo tudi rimske« (§ 13), ponazarjalno pa začenja z neaktualnimi in končuje z nekdanjimi in danes edino mogočimi oz. uveljavljenimi načini ([Jožef II.](#)). Raba rimskih števil je danes sicer omejena glede na preteklost, vendar pa se zatrdno pojavljajo v nekaterih položajih, ki so v predlogu pravil opredeljeni. Pri

prenovi poglavja smo se odločili, da natančneje razlikujemo med položaji, v katerih je raba rimskih števk skorajda brezizjemna, in položaji, v katerih je raba rimskih števk redka ali izjemna, a vendarle dovolj pogosta, da jo omenjamo. Načeloma označujejo hierarhično višje skupine, npr. kategorije, stopnje ..., vendar je odločitev najpogosteje prepuščena pišočim. V nekaterih primerih so bolj uveljavljene rimske števe, morda ohranjene predvsem zaradi razlikovanja z arabskimi.

Redkeje je številka izpisana z besedo in tako nadomešča določevalni stalni pridevek ob osebnem imenu, zato je taka raba predstavljena zgolj kot slogovna posebnost v členu 21 {I/21}. Od imen zgodovinskih osebnosti, npr. vladarjev ali papežev, pri katerih številka dopolnjuje izhodiščno ime, ločimo imena kot npr. *Prvi/I. brižinski spomenik*, *Drugi/II. brižinski spomenik*, *Tretji/III. brižinski spomenik*, pri katerih številka ni zgolj dopolnilo imena, temveč njegov sestavni del, medtem ko je skupno ime vseh treh spomenikov *Brižinski spomeniki*.

Sodobna jezikovna praksa kaže, da se rimskih števk oprimemo raje, če jih uporabljamo za nizka števila, saj se zavedanje njihove vrednosti izgublja. Vse pogosteje opazamo, da tudi serijske številke posameznih revij, ki izhajajo že desetletja, prehajajo z višjimi letniki na arabsko številčenje.

Poglavje z naslovom »Členjenje enot s številkami in črkami« {I/22} je rezultat razprave o **zapisu vrstilnega števnik**a v zvezi s črko, saj vrstilnost zaznamuje vmesna vrstilna pika, ki zahteva presledek oz. nestični zapis. Gre za primere tipa **2. b razred** in **3. a člen**. Zgolj z zgledom je bila problematika povsem obrobno predstavljena že v SP 2001 pri poglavju o pisanju samostalniških zloženek s črkovno, kratično ali številčno prvo sestavino (§ 496), v katerem so navedeni različno zapisani primeri: *A4-format*, *2. b razred* in celo *format A 4* (pisano s presledkom; temu načinu – *A4-format* in *format A 4*, sledi tudi slovarski del pravopisa). Če smo se v novih pravilih konsenzualno odločili za stičnost pri tipu **A4**, in to ne glede na to, ali se nahaja v poziciji levega ali desnega prilastka ob samostalniškem jedru, pa smo pri črkovno-številnih okrajšavah daljših zapisov ostali pred odločitvijo, (1) ali zaradi uveljavljenega skrajšanega zapisa kršiti načelo o levostičnosti vrstilne pike (**3.a člen**) (2) ali se odreči vrstilnosti števnik (člen 3a), kar pa je v nasprotju z razširjeno rabo oziroma dejanskimi glasovnimi uresničitvami.

Praktično gledano, uporabljamo zvezo številke, pike in črke za notranje označevanje delov besedila, ki jo je mogoče primerjati z decimalnim številčenjem, npr. [poglavje 1.2.1](#). Posamezne enote so v nekaterih besedilih (zlasti pravnih in uradovanih) globlje kategorizirane s črkami (*a, b, c ...*), zapisane pa so v skladu z govorno uresničitvijo: levo od jedra v pridevniški vlogi kot vrstilni števniki, tj. kot [3.a člen](#) (= *tretji a člen*), desno od jedra v samostalniški vlogi kot glavni števniki, tj. [člen 3a](#) (= *člen tri a*), a je zlasti med starejšo generacijo desnoprilastkovna stava pogosto zavrjena kot odraz tujega vpliva. Predlogi za reševanje so bili dvojji: pravorečna rešitev je predvidevala zapis vrstilne pike za številko, črke pa za presledkom ([3. a člen](#)); tehnična rešitev pa zapis vrstilne pike za črko, ki je stična s številko ([3a. člen](#)), ali stična vrstilna pika ([3.a člen](#)). V zadnji fazi priprave poglavja se je komisija odločila za drugo rešitev: pika je opredeljena s funkcijskega vidika kot **tehnična** in ne vrstilna, ne glede na glasovno uresničevanje, zato je zapisana stično: [3.a člen](#) ali [člen 3.a](#).

LOČILA

Razdelek o ločilih je zgolj evidenčni del poglavja o pisnih znamenjih. Ločila bodo podrobno obravnavana v ločenem poglavju »Ločila«, v katerem bodo predstavljena tako z vidika skladske rabe kot tudi kot tehnična znamenja. Omenjen je zgolj pojem stičnosti $\{1/24\}$, ki je pomemben za razumevanje drugih razdelkov v poglavju.

V predlogu sledimo razdelitvi iz SP 2001 in pisna znamenja, ki so se iz strokovnega jezika razširila v splošno rabo, delimo glede na področja uporabe, izpuščena pa so poglavja o posebnih jezikoslovnih znamenjih (črkah, oklepajih in črticah, tudi normativnih oznakah), ki jih v splošnem jeziku ne uporabljamo (§ 19–23).

Drugi del poglavja o pisnih znamenjih se osredinja na uporabniške težave pri zapisovanju, ki se odražajo v številnih lektorskih popravkih, povezanih zlasti s stičnostjo, ki je bila v SP 2001 sicer že kodificirana, ne pa tudi izrecno ubesedena.

ZNAMENJA V MATEMATIKI IN LOGIKI

Predlog se pri opisu rabe znamenj v matematiki in logiki ne odmika od SP 2001, več pozornosti je namenjeno le stičnosti matematičnih znamenj, saj se ta v stroki pišejo različno glede na funkcijo. Tako *minus* (–) in *plus* oz. *in* (+) zaznamujejo različno: kot absolutne vrednosti desnastično (–10 °C; vrednost indeksa +3,45), kot znamenja v enačbah oz. računih nestično ($45 + 15 = 60$).

Novost je predlog {I/27} za zapisovanje znamenj za odstotek (%) in promil ali promile (‰), kadar nastopa ta kot drugi del v pridevniških zloženkah. Sicer ta tip zapisa ni novost v slovenskem knjižnem jeziku, saj k njemu usmerja že slovarska redakcija v SP 2001 ([šestodstoten](#) [...] [Povečanje proizvodnje je šestodstotno \(6-%\)](#)), na primernost zapisa z vezajem je opozorila tudi Marta Kocjan Barle v priročniku *Abeceda pravopisa* (1992), a je predlagani način ostal v splošni rabi prezrt. Pravilu, ki poudarja, da gre za zapis, ki se nanaša na položaje, ki zahtevajo kratkost izražanja, je dodan slogovni napotek, ki – kljub možnosti zapisa z znamenji – uporabnika usmerja k izpisovanju enot z besedami, kar olajšuje branje besedila, npr. namesto [Vlaga v prostoru naj bo vsaj 30-%](#) je priporočljivo [Vlaga v prostoru naj bo vsaj 30-odstotna](#).

ZNAMENJA V INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJAH

Novo poglavje »Znamenja v informacijsko-komunikacijskih tehnologijah« {I/31} se nanaša na sporazumevanje prek spleta oziroma sodobnih komunikacijskih naprav. Njihova zapisovalna norma ni neenotna, saj rabo narekujejo standardi in protokoli okolij, v katerih jih uporabljamo. Elektronski naslov, v katerem znamenje @, imenovano *afna*, izgovorjeno tudi *pri*, ne bi bil veljaven, če znamenje ne bi bilo zapisano stično; na dejstvo, da naslovnik pisma ali sporočila ne bo prejel, pisca opozori že program za elektronsko pošto.

V pravopisna pravila niso vključeni opisi posebnih rab nekaterih znamenj, npr. ključnika (#) in afne (@), ki so značilne za družabna omrežja, npr. Twitter ([Bravo naši #orli #Oberstdorf2018](#)), saj gre za nestandardne pisne različice, ki jih ni treba kodificirati, narekujejo jih protokoli posameznega medija.

S povezavami na **ePravopis**, rastočo pravopisno slovarsko zbirko, se uporabnik pouči o konkretnih položajih, npr.

- stično v elektronskih naslovih, izgovorjeno *afna*, pri info@oglas.si; nabiralnik@hotel-park.si;
- desnostično na družbenih omrežjih pred imenom naslovnika ali nanosnikom [@Barbara](#).

DRUGA PISNA ZNAMENJA

Predlog se pri opisu rabe različnih drugih znamenj osredinja na predstavitev stičnosti, saj se posamezna znamenja lahko v različnih strokah in položajih pišejo različno, kar posledično vpliva tudi na njihovo pomensko razvezavo. Tako je npr. **znamenje za stopinje** v poglavju o matematičnih znamenjih {[1/29](#)} zapisano kot levostično ločilo, ki označuje npr. kotne stopinje ([polni kot meri 360°](#)), pri merjenju temperature pa je stopinja del enote, zato je stična s črko, ki označuje vrsto temperaturne lestvice {[1/35](#)}: [5 °C](#) (5 stopinj Celzija), [32 °F](#) (32 stopinj Fahrenheita).

Druga pisna znamenja, med katera uvrščamo predvsem znamenja za denarne enote, člene ali paragrafe, avtorske pravice in znamenja, kot je *ampersand* (&), zapisujemo nestično.

IZPOSTAVNA, NADPISANA IN PODPISANA ZNAMENJA, ŠTEVILKE IN ČRKE

Poglavje o izpostavnih, nadpisanih in podpisanih znamenjih je razčlenjeno glede na tip izpostavljenega znamenja in bolj pregledno, vsak položaj pa spremlja ponazoritev. Že zaradi njihove definicijske navezanosti na besedo, število, črko, simbol ... ta znamenja pišemo vedno stično, ne glede na to, kaj označujejo.

Številke so stične pri označevanju opomb {I/38}, zaporednih izdaj dela {I/39}, matematičnih potenc {I/40} in pri oznaki sestave kemijske formule {I/41}. **Črke** {I/42} so izpostavno redke, prevzete po mednarodnih vzorcih za splošno (ob 10^h) ali strokovno rabo ($\log_a x$).

Znamenja kot npr. **zvezdica** ali **križec** {I/44} so predstavljena glede na rabo v biografskih zapisih, v katerih so v nasprotju z do sedaj vzpostavljeno prakso (SP 2001, § 18) pisana nestično (Cankar (* 1876, † 1918). Odločitev je utemeljena z možnostjo, da križec označuje več enot, ne le tiste, s katero je v neposrednem »stiku« (Andrej Turjaški (* 9. 4. 1557, Žužemberk; † 5. 9. ali 8. 10. 1593, Karlovec, Hrvaška).

V jezikoslovni stroki {I/43} je zvezdica desnostična in označuje domnevno ali nesprijemljivo besedo.

KOREKTURNA (POPRAVNA) ZNAMENJA

Korekturna znamenja {I/45} so danes malo znana, uporabljena načeloma le še pri korekturah tiskarniških odtisov. Večina lektorjev uporablja urejevalnike besedil, ki omogočajo sledenje spremembam osnovnega besedila. Komisija se je zato odločila korekturna znamenja vključiti v poglavje v omejenem obsegu – glede na aktualnost.

SLOGI ČRK, ŠTEVK, LOČIL IN DRUGIH PISNIH ZNAMENJ

Vsebina poglavja »Vrste črk« {§ 9} iz SP 2001 je obravnavana v poglavju »**Slogi črk, števk ...**« {l/46 in 47}. Ob tem opozarjamo, da ostaja odprto vprašanje različnih učnih praks pri učenju pisanih črk, kar je aktualno za šolske pravopise oziroma opismenjevanje. V slovenščini namreč še nimamo poenotenega načina zapisovanja črk (malega r in začetnic A, B ...), načinov zapisovanja kratic in nekaterih neslovenskih črk (w in W, y in Y, q in Q) ter posebnih znamenj (npr. znak @).

V tem poglavju je v slogovnem napotku člena 47 {l/47} opozorjeno, kaj vse je del citiranega besedila ali tipografsko poudarjenega besedila, npr. tudi končno ločilo.

II Komentar k poglavju »Krajšave«

Tina Lengar Verovnik

KRAJŠAVE

Poglavje o krajšavah je v pravopisnih pravilih novo in celovito predstavlja vse tipe krajšav (kratice, okrajšave, simbole in tudi formule) z vidika njihovega nastanka, rabe in funkcijske vloge. Medtem ko se dogovorjena znamenja, kot so simboli in formule, oblikujejo najprej v strokah, pa kratice tvorimo tudi v splošnem jeziku, pogosto zaradi jezikovne gospodarnosti ter želje po krajšem in bolj učinkovitem izražanju, ki je zaradi sicer dolgih poimenovalnih enot oteženo.

KRATICE³

Vrste kratic glede na izgovarjanje

Način branja – tj. črkovalno oz. nečrkovalno – ima za branje, pisno pregibanje, oblikoslovno vedenje kratic in njihovo prehajanje med navadno besedje pomembne posledice, zato je razlikovanje med obema terminoma uvedeno že v začetnem delu poglavja o kraticah {II/5}. Ob že ustaljenem izrazu **črkovalne kratice** (za kratice, pri

³ Poglavje o kraticah je prirejeno po članku T. Lengar Verovnik *Obravnava kratic v prenovljenih pravopisnih pravilih: novosti in spremembe* (Jezikoslovni zapiski 24/2).

katerih izgovarjamo vsako črko posebej) predlog novih pravil uvaja še izraz **nečrkovalne kratice** (za tiste, ki jih beremo kot navadne besede).

Med kraticami, pri katerih zaradi značilne glasovne sestave beremo vsako črko posebej (npr. **EKG**, **EU**), in tistimi, ki jih običajno beremo kot navadne besede (npr. **NUK**, **ARSO**), do sedaj na poimenovalni ravni v slovenskih pravopisih ni bilo jasnega ločevanja. V *Slovenskem pravopisu 2001* (dalje SP 2001) je v slovarčku jezikoslovnih izrazov (§ 1135) geslo »črkovalna kratica«, opredeljena je tudi druga skupina kratic, ki pa je poimenovana le posredno, in sicer z načinom branja – »nečrkovalno«:

črkovalna kratica

poimenovanje, navadno iz samih začetnic besedne zveze, npr. **AGRFT** = *Akademija za gledališče, radio, film in televizijo*, ki jo beremo z imeni črk [agərəfətə], ne pa z njihovo navadno glasovno vrednostjo (prim. nečrkovalno **TOMOS** – [tómos])

Izraz črkovalna kratica je uporabljen tudi na več mestih v pravilih (npr. v § 609, 925), posredno je omenjena delitev tudi v poglavju »Kratice, formule in simboli« (§ 1021), kjer je govor o branju kratic: »Kratice beremo ali kakor druge besede, npr. **TAM** [tám], ali pa črkovalno, npr. **PTT** [pətətə] [...].« Nekoliko kasneje še: »Nečrkovalno brane (in govornjene) kratice s pogostno rabo prehajajo med navadno pisano besedje in se potem tako tudi pišejo: *sit*, *Unesco*, *Tam*.«

V pravilih SP 2001 **izgovor in naglaševanje** kratic ureja § 1021:

»Kratice beremo ali kakor druge besede, npr. **TAM** [tám], ali pa črkovalno, npr. **PTT** [pətətə], **SP** [espé], samo izjemoma s tujimi imeni črk, npr. **BBC** [bibisí], vendar **USA** [uesá]. [...] Dvo- in večzložne črkovalno brane (govornjene) kratice se naglašujejo samo na koncu: **SP** [espé], **RK** [erká], **RTV** [ertevé].«

V predlogu novih pravil ostaja ugotovitev, da nekatere tuje kratice prevzemamo skupaj z njihovim izgovorom, dodano je le opaznanje glede tega, da pri nekaterih soobstajata izvorni in podomačeni izgovor (npr. **PC** [písí in pécé]; **II/6**). Pri naglaševanju črkovalnih kratic smo se približali dejanski praksi, v kateri se

naglaševanje zgolj na zadnjem zlogu umika naglaševanju na vseh zlogih.⁴ Skladno s tem je Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU predlagala, da se v pravopisna pravila zapisuje le prednostno obliko z naglasnimi znamenji na vseh zlogih, v slovarskem delu pravopisa, ki pod imenom *ePravopis* kot rastoči slovar nastaja na portalu Fran, pa so navedene tudi neprednostne oblike z naglašenim zgolj zadnjim zlogom.

Slovnične lastnosti kratic

V pravilih SP 2001 so slovnične lastnosti kratic obravnavane na več mestih: pri rabi vezaja, oblikoslovju in besedotvorju, zato si uporabnik težko ustvari celovito sliko o tej problematiki. V predlogu prenovljenih pravopisnih pravil so zato natančneje predstavljene slovnične lastnosti kratic, ki imajo neposreden vpliv na njihovo izrazno podobo.

V obeh povojnih pravopisih je bilo **pisno pregibanje** kratic odsvetovano; v SP 1962 so v slovarskem delu primeri kot z *AFŽ-jem* celo nedovoljeni za knjižno rabo. V SP 2001 pa je bilo pod vplivom splošno prevladujoče rabe in dejstva, da kratice pogosto pretvorimo v navadne besede (*EMŠO* > *emšo*; *UNESCO* > *Unesco*), odločeno, da se prej nesklonljive enote zdaj tudi sklanjajo, in sicer s končnico za vezajem.

Težave pa povzročajo pregibanje nečrkovalnih kratic, ki se končujejo na nenaglašeni samoglasnik, saj tega obravnavamo kar kot sklonilo in ga pri pisnem pregibanju zamenjujemo z ustreznimi končnicami, pisanimi z veliko črko (npr. **UNESCO UNESCA UNESCU**). Že SP 2001 opozarja, da »taka imena rajši sklanjamo v navadni pisni obliki lastnih imen: *Unesco Unesca Unescu*« (§ 122). Tudi v predlogu novega poglavja {I/7–11} je povedano, da nečrkovalne kratice »pogosto preidejo med navadno besedje in jih tako tudi pisno pregibamo« (*Ajpes Ajpesa; aids aidsa*).⁵ Kot posebnost {II/9} pa je

⁴ Odprto ostaja še vprašanje, ali so vsi zlogi v kraticah enakovredno naglašeni ali gre pri nekaterih za t. i. sekundarni naglas. Raziskavo tega problema bomo opravili skupaj s sodelavci pri rastočem slovarju eSSKJ.

⁵ Dejstvo, da med navadno besedje prehajajo tudi posamezne črkovalne kratice (npr. *TV* > *teve*), je v predlogu prenovljenih pravil predstavljeno kot posebnost {II/11}.

predstavljeno, da se v kraticah zamenjujejo zgolj zadnje črke (kot sklonila, npr. **EMO** **EMA**). Dejstvo, da so kratice tudi besedotvorno tvorne (**Ajpes Ajpesa, Ajpesov**), bo predstavljeno zgolj posredno, pri navedenih zgledih.

V predlogu novih pravil glede **spola in sklanjatve kratic** sledimo pravilom SP 2001 (§ 760, 804, 809, 812, 1023), ki jih je mogoče na kratko povzeti tako, kot so predstavljena po členih v predlogu:

- kratice so načeloma moškega spola (razen kratic na nenaglašeni *a* in redkih drugih) in se sklanjajo po prvi moški sklanjatvi {II/13};
- kratice ženskega spola, ki se končujejo na nenaglašeni *a*, sklanjamo po prvi ženski sklanjatvi {II/15, **posebnost 1**}: **CIA CIE** – pri tej skupini je, kot je bilo omenjeno že zgoraj, pogost prehod med navadno besedje {II/10};
- kratice ženskega spola, ki se ne končujejo na naglašeni *a*, sklanjamo po tretji ženski sklanjatvi oz. so nesklonljive {II/14}.

Novost glede na SP 2001 je izrecno izpostavljena možnost sklanjanja po ničtem sklanjatvenem vzorcu pri prav vseh kraticah: ne glede na spol jedrnega samostalnika v podstavi (torej tako pri ženskem in moškem kot tudi srednjem spolu) in ne glede na tip kratice (črkovalna, nečrkovalna) – npr. **brez DDV, na ARSO, o DNK, iz EU, pri MNZ**.

Tudi ob pregledu pravil SP 2001 je ob § 1023, 760 in 804 mogoče posredno sklepati na možnost sklanjanja kratic moškega spola (torej velike večine vseh kratic) po tretji moški sklanjatvi, npr.: »Posebnosti 3. moške sklanjatve [...] Samostalniki te sklanjatve se večinoma rajši sklanjajo po 1. moški sklanjatvi (npr. *s širokim e* ali *s širokim e-jem*)« (§ 804). Čeprav med ponazoritvami ni kratic, lahko zaradi sklica na to ubeseditev v § 1023 sklepamo, da pravopisna določila veljajo tudi zanje. Podobno so pravilo interpretirali sestavljavci slovarja tega pravopisa.⁶

⁶ Slovarski del SP 2001 kaže, da so slovaropisci to upoštevali. Slovar pri redkih kraticah, ki se lahko sklanjajo ali po prvi moški ali po tretji ženski sklanjatvi, daje informacijo o tem v dveh ločenih geslih (**SAZU**), pri kraticah moškega spola (ne glede na spol jedrnega podstavnega samostalnika: **FDV** – ženski; **DDV** – moški; **SNG** – srednji) pa poleg sklanjanja po prvi največkrat ponuja še (neprednostno) možnost sklanjanja po tretji moški sklanjatvi. Enako ravna tudi pri prevzetih kraticah (**BBC**).

Druga opaznejša novost poglavja je opozorilo, da so kratice – sicer redkeje – lahko **pridevniki**, npr. **UV** – ‘ultravijoličen’; **TV** – ‘televizija’ ali ‘televizijski’ {II/12}.

Opozorjeno je tudi na različno dojetje **spola in števila iste kratice** {II/15, **posebnosti**}:

- redke kratice ob ničtem pregibanju ohranjajo ženski ali srednji spol jedra podstavne zveze, kar se kaže v skladenjskem ujemanju (npr. **analiza človekove DNK**; **Za avtošole je pristojno MNZ**);
- kratice, ki se v rabi enakovredno pojavljajo v različnih spolih in so sklanjane po različnih paradigmah (npr. **Izvod knjige hranijo v ljubljanskem NUK-u**; **Že več let je na voljo razglednica z motivi Plečnikovega NUK**; **Razpis za gradnjo nove NUK je bil napovedan že leta 1988**).

Vse več je kratic, ki ohranjajo lastnosti samostalnika iz jedra podstave, ki je v množini (npr. **ZDA**, **NVO**, **GSO**).

Kratice v daljših poimenovalnih enotah

Čeprav je v pravilih SP 2001 opozorjeno, da kopičenje kratic ni priporočljivo (§ 1024), pa se kratice vedno pogosteje povezujejo tudi v **zveze kratic**, ki so skladenjsko gledano jedra in prilastki. Predlog prenovljenih pravil jih obravnava v skupnem poglavju o kraticah v daljših poimenovalnih enotah; s pravopisnega vidika je najpomembnejši napotek {II/16}, da med samostojnima kraticama, ki se povežeta v tako novo enoto, naredimo presledek (npr. **ZRC SAZU**, **OE UJP**).

V novejšem času je vedno več tudi zvez kratic in številčk, ki se navadno dodajajo že uveljavljenim kraticam. V sodobnem gradivu se kažejo različni zapisi kratic s **številskimi dodatki** {II/17}: stični, nestični in celo z vezajem (npr. **SSKJ2**, **ZIL-1**, **MP3/mp3**, **NUK 2**). Predlog vse zapisovalne možnosti predstavlja kot enakovredne; konkretne uresničitve za posamezne primere bodo prikazane v slovarskem delu priročnika.

Razlike v zapisu vplivajo tudi na **pregibne možnosti kratic v takih zvezah {II/18}**; le če sledi številka za presledkom, se lahko kratica pregiba tudi po prvi sklanjatvi, sicer je možno zgolj pregibanje po ničti sklanjatvi: [gradnja NUK-a 2 / NUK 2](#), vendar v [SSKJ2](#).

Zveze kratic s samostalniki {II/19}

Vse do sedaj opisane predlagane novosti in spremembe glede na pravopisna pravila SP 2001 so praviloma le vsebinske razširitve in dopolnitve, ki izhajajo iz dejstva, da so kratice vedno obsežnejši del novejšje slovenske leksike. Sprememba, ki jo napoveduje naslednje predlagano pravilo, pa se ne tiče le kratic (čeprav izhaja iz njihove rabe v besedilih), temveč pri tem sledimo globljim premikom v slovenski skladnji. Pri t. i. zloženkah s kratično (pa tudi črkovno, tj. simbolno) prvo sestavino SP 2001 v pravilih (§ 496) dopušča le dve možnosti: zapis skupaj (*TV-program*) in obrnjeno zaporedje oz. normativno priporočljivejši besedni red (*program TV*), ki pa ni vedno mogoč – že tukaj zapisani zgled v rabi ni živ.⁷ Dikcija predlaganih prenovljenih pravil pa je naslednja: »Kratice v besednih zvezah nastopajo kot nesklonljive samostojne enote (*EKG laboratorij*, *ABS zavore*, *UV žarki*, *AV oprema*).« Odločitev za spremembo utemeljujemo v nadaljevanju.

Za razliko od kratic je pri zapisu zloženek z imenovalniško medpono že SP 2001 normiral tri pisne možnosti (§ 487): v obrnjenem vrstnem redu jih lahko pišemo kot besedne zveze z desnim prilastkom (*barve tempera*), sicer pa skupaj ali narazen (*temperabarve* tudi *tempera barve*). V zadnjih letih število zloženek oziroma zvez obeh tipov (tj. z imenovalniško medpono in s kratično ali črkovno prvo sestavino) še narašča, vedno pogosteje pa jih uporabniki pišejo narazen, saj njihove prve dele dojemajo kot nesklonljive prilastke.

Zanimivo je, da je *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* (1981) za zveze oz. tvorjenke s kraticami predvideval tudi variantni zapis brez vezaja: »Pri zloženkah, katerih prvi del je velika črka (ali več črk), se vezaj tudi opušča: *C vitamin*, *TV drama*; vendar se vezaj ne izpušča pri zapisih durov, npr. *C-dur*« (n. d.: 102). Nekatere kratice so dejansko pridevniške že po nastanku (*UV žarki* 'ultravijolični', *AV učinki* 'avdiovizualni'), zato

⁷ V slovarju SP 2001 možnost z obrnjenim vrstnim redom pri kratiki *TV* ni navedena, kar kaže na neskladje med obema deloma pravopisa.

pri njih zahteva po pisanju vmesnega vezaja nikoli ni bila skladenjsko utemeljena.⁸ Problemi nastajajo tudi pri zvezah, v katerih je kratica umeščena pred katero drugo pridevniško prvino (**LCD televizijski sprejemnik**), ter v prirednih zvezah s pridevniško prvino in skupno odnosnico (**PCR in hitri testi**), saj izpustnega vezaja v takem primeru ni mogoče uporabiti, ker ista prvina ne more biti hkrati samostalniška odnosnica in del zloženke. Zaradi vseh predstavljenih premislekov in argumentov je Pravopisna komisija po razpravi sklenila, da v predlogu prenovljenih pravil odpravi zapis vezaja pri zvezah kratice in samostalniškega jedra – da ga torej ne ohranja niti kot dvojnice.

OKRAJŠAVE

Nastanek okrajšav

Okrajšave kot prvine pisanega jezika nenehno nastajajo, k čemur pisce usmerja potreba po kratkosti izražanja. V začetnem delu poglavja »Nastanek okrajšav« **{II/21}** zato predstavljamo načine krajšanja oz. načine **nastajanja okrajšav**, ki lahko nastanejo iz besed ali besednih zvez z ohranjanjem nekaterih njihovih črk in katerih prepoznavno znamenje okrajšanosti je krajšavna pika. Za razumevanje procesa nastajanja okrajšav je namreč pomemben tudi opis postopkov, ki lahko vplivajo na dileme pri tvorbi novih okrajšav. Med posebnosti **{II/22}** so na osnovi izraženih uporabniških zadreg (tudi v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU) in ugotovljenih neskladij v rabi uvrščene naslednje okrajšave:

- okrajšave imen in priimkov, ki so bodisi inicialke (**A. T. Linhart**) bodisi okrajšave veččrkij, ki označujejo posamezne glasove (**Ch.** – Charles; **Sch.** – Schumann);

⁸ Slovar pri geslu **TV-** (ko gre torej po trenutnem pravopisnem razumevanju za del zloženke) sicer predvideva razvezavo v pridevnik ('televizijski'), a tovrstne zglede (ob **TV-** še npr. **ABK**: 'atomsko-biološko-kemičen', **PVC**: 'polivinilkloriden') v zapisu izenačuje s tistimi, ki tudi v zloženki ohranjajo samostalniški pomen (npr. **ABS**: 'antiblokirni sistem', **UKV**: 'ultrakratki valovi').

- okrajšave, ki jih zaradi ustaljenosti neznačilno zapisujemo brez končne pike: šolske ocene (**pdb** – prav dobro) in glasbene oznake (**ff** – fortissimo ‘zelo glasno’);
- okrajšave pridevnikov elektronski, električni ipd., ki jih po tujem vzoru pišemo z vezajem pred občno besedo (**e-poslovanje**).

Okrajšave tvorjenk

V SP 2001 so zahtevnejše oblike okrajšav, zlasti okrajšave tvorjenk, opisane v § 596–598. Tudi pri teh je v predlogu novih pravil nakazan proces nastajanja (**lit.zgod.** – literarnozgodovinski) in poenostavljanja okrajšav zloženek (namesto **znan.fant.** za znanstvenofantastični uporabljamo **zf.**). Ker je bilo z raziskavo ugotovljeno, da se z dlje časa trajajočo rabo vmesna stična pika pri okrajšavah podrednih zloženek opuščča (**rkp.** – rokopis, **stgr.** – starogrški, **mld.** – mladoletni), je taka raba predstavljena kot osnovno pravilo **{II/23}**, ohranjanje pike pa kot posebnost **{II/24, posebnost 1}**. Najpogosteje okrajšavo tvorjenke tvorijo prve črke vsake polnopomenske enote, pri sestavljenkah pa tudi obrazila (**ppolk.** – podpolkovnik; **{II/23}**).

Druga posebnost je posvečena okrajšavam prirednih zloženek, med katerimi uporabljamo vezaj (**angl.-slov.** – angleško-slovenski; **{II/24, posebnost 2}**).

Okrajšave besednih zvez

V pravopisnih pravilih SP 2001 je temeljno pravilo (krajšamo vsako besedo in za okrajšavo postavimo levostično piko) podano v poglavju »Pisanje skupaj in narazen«. Redakcijsko delo pri *ePravopisu* pa je pokazalo, da okrajšave besednih zvez niso homogena skupina, saj se v času, odkar so bile prvič omenjene v pravopisnih priročnikih, njihov zapis poenostavlja, občutenje posameznih sestavin pa izgublja. Še zlasti tiste okrajšave, ki nastopajo kot stalne besedne zveze in se v besedilu pojavljajo kot označevalci konca naštevanja ali posebna vezniška sredstva, vse pogosteje izgubljajo krajšavne pike. V predlogu novih pravil so razvojne tendence omenjene in kodificirane na primerih kot **itd.**, **npr.**, **tj.**, **idr.** **{II/26}**.

Nekatere podskupine okrajšanih besednih zvez so v pravilih obravnavane kot posebnost {II/27}, npr. okrajšave nekaterih predložnih zvez, ki predloga ne okrajšajo (po Kr. – po Kristusu) in okrajšave v imenih gospodarskih subjektov.

Okrajšave v imenih gospodarskih subjektov {II/27, posebnost 2}

V javnosti je bilo že opozorjeno na neenotnost pri pisanju okrajšanih besednih zvez, ki nastopajo kot stalni dodatki ob imenih podjetij. V nasprotju s temeljnim pravopisnim pravilom, ki določa presledek za vsako okrajšano besedo oziroma piko, pa *Zakon o gospodarskih družbah* (ZGD-1) stični zapis besednozveznih okrajšav podaja kot normo, torej: *d.o.o.* – družba z omejeno odgovornostjo; *s.p.* – samostojni podjetnik; *d.d.* – delniška družba ...

Neskladje med pravno in pravopisno normo je slaba popotnica jezikovnim uporabnikom, saj poleg tega, da govori o pomanjkljivi pravopisni podkovanosti pravnikov, ki so sestavljali zakon in predpis, vpliva na besedila, ki nastajajo na osnovi ZGD-1, tako da nakazana pisna praksa prek uradnih besedil prodira tudi v druga uradna besedila in poslovne sisteme. Zaradi opozorila, da se zaradi upoštevanja po pravopisu predpisane stičnosti lahko lastniki podjetij pri vpisu svojega podjetja v uradne registre zapletejo, smo se odločili, da bomo stični zapis (sicer kot neprednostno, torej dopuščeno dvojnico) okrajšav, kadar se pojavljajo ob imenih gospodarskih subjektov (*Petka, d.o.o.*), umestili v nova pravila kot izjemo in neprednostno možnost, čeprav bi bilo glede na poenostavljanje okrajšav v prihodnje smiselno razmišljati tudi o zapisu *doo.* (po vzorcu *itd.* < *in tako dalje*).

Ob tem opozarjamo še na podobne okrajšave v drugih jezikih, ki jih kljub citatnosti pišemo po pravilih slovenskega pravopisa (*S. r. I.*); pravilo o nestičnosti prvin velja tudi za druge tuje okrajšave besednih zvez (*R. I. P.*).

Okrajšave izobrazbenih, akademskih in znanstvenih nazivov

V SP 2001 problematika zapisa okrajšanih izobrazbenih, akademskih in znanstvenih nazivov ni bila obravnavana, sodobni uporabniki pa – tudi zaradi uvedbe bolonjskega študija z drugačnimi nazivi – potrebujejo napotke zlasti o tem, kam naj tovrstne okrajšave umeščajo glede na posameznikovo ime. Pri oblikovanju predloga pravila {II/28–32} smo sledili zakonodaji in pri tem oblikovali tri skupine:

- izobrazbene nazive, ki jih pišemo za imenom in vejico ([Mojca Vidmar, mag. angl.](#));
- znanstvene, častne in na fakulteti pridobljene nazive, ki jih pišemo pred imenom ([red. prof. dr. Martin Oblak](#));
- akademske nazive nepedagoških raziskovalnih ustanov ([dr. Vesna Hribar, viš. znan. sod.](#)).

Kot posebnost {II/32} je navedeno nesistemsko tvorjenje okrajšav večkratnih nazivov, ki so v rabi vse pogostejši in jih uporabljamo namesto kopičenja istih okrajšav ([ddr.](#) – dvojni doktor). Taka praksa namreč ni novost: že v obdobjih prvih pravopisov so bile uveljavljene opozicije kot npr. *g.* – *gospod* nasproti *gg.* – *gospodje*.

Izgovarjanje okrajšav

V govoru so okrajšave načeloma izgovorjene v celoti, pravimo, da jih sproti razvezujemo, kar je bilo poudarjeno že v SP 2001 (§ 1025). V predlogu novih pravil pa je pravilo ponazorjeno s povedjo, iz katere je razvidno, da se okrajšana beseda razvezuje in skladijsko prilagodi samostalniku, ki ji sledi {II/33}, npr.: poved [Govoril je z dr. Janjo Kuhar](#) preberemo [Govoril je z doktorico Janjo Kuhar](#).

Kot posebnosti (pri {II/34}) so našteje tiste lastnosti okrajšav, ki so bile doslej razvidne le iz slovarskih sestavkov v slovarju, pravila pa jih niso prikazovala, npr.:

pri redkih okrajšavah skladenjsko prilagajanje nakazuje njihove neosnovne oblike (ga. – gospa, ge. – gospe, go. – gospo);

nekatero okrajšavo beremo zgolj črkovalno (b. p. [bà pà in bé pé] – brez posebnosti).

Prikazan je proces postopnega prehajanja črkovalno branih okrajšav med navadne samostalnike {II/34, posebnost 3}. Pri tem je bilo ugotovljeno, da imajo črkovalno brane okrajšave več slovničnih lastnosti, ki jih povezujejo bolj s kraticami kot z okrajšavami, kar so naši jezikoslovci že opazili in obravnavali, npr. v monografiji *Pravopisna stikanja* (Jakop, Dobrovoljc, 2012). Poleg črkovalnega branja jih lahko tudi sklanjamo in štejemo (d.o.o.-ji, zapis je v primeru pregibanja v gradivu prevladujoče stičen). Vse našteje lastnosti sodijo med definicijske lastnosti kratic, ne pa tudi okrajšav. S kraticami to vrsto okrajšav družijo tudi dejstvo, da s pogosto rabo prehajajo med občnoimenske besede (espe). Naštete posebnosti so obravnavane v predlogu novih pravil.

Okrajšavam podobne krajšave

V slovenščino so z digitalizacijo vstopile krajšave, ki jih sistemsko težko opredelimo kot okrajšave, čeprav so tem po nastanku in pisni podobi še najbolj podobne. V predlogu pravopisnih pravil smo zajeli dve taki skupini, ki sta glede na SP 2001 novost. V prvi {II/35} so krajšave za datoteke in spletne domene, katerih značilnost je pika na levi (.pdf ‘format prenosljive datoteke’; .si ‘Slovenija’). V drugi {II/36} pa so t. i. kratkopisne krajšave, ki po vzoru tujejezičnih krajšav nastajajo iz slovenskih besed ali besednih zvez, v katerih so črkovni deli nadomeščeni z drugim, najpogosteje številčnim znamenjem (ju3 ‘jutri’).

Medtem ko je prva skupina postala s strokovno rabo in determinologizacijo del knjižnega jezika, je druga skupina prisotna zgolj kot novomedijska krajšava, značilna za kratko elektronsko sporazumevanje in ne more nadomeščati polno izraženih besed v formalnih položajih, ki zahtevajo nedvoumnost izražanja.

SIMBOLI IN FORMULE

Simboli {II/37–42} so večinoma mednarodno dogovorjena znamenja, pri katerih velja, da je mala ali velika začetnica (*a* 'ar' nasproti *A* 'amper') lahko pomenskorazločevalna. Za enoto liter je tudi mednarodno uveljavljen dvojni zapis (*l* ali *L*), ki preprečuje zamenjevanje črke *l* in številke *1*. Na to dvojnico je v predlogu pravil posebej opozorjeno. V slogovnem napotku pri {II/42} je dodano še opozorilo, da simbole v posebnih položajih, npr. v časopisnih naslovih, bodisi izpišemo bodisi upoštevamo standardizirani zapis (**PREVC POLETEL 250 METROV/m**). Z vidika zapisovalnih posebnosti je v poglavju o simbolih opozorjeno še, da simbole za merske enote pišemo s presledkom za številko (**35 m**) in da jih najpogosteje izpisujemo, kadar ne stojijo ob številkah (**gradnja osemsto metrov pločnika**).

Spremembo glede na SP 2001 predstavlja pravilo o zapisovanju **simbolov v zvezah {II/40}**, v katerih – enako kot kratice – opravljajo vlogo levih nesklonljivih prilastkov in jih z jedrom zveze ne povezujemo z vezajem, saj po sodobnem razumevanju ne gre za tvorjenke (**Cu kristal**).

Novost v pravopisnih pravilih pa je obravnava **simbolov kot delov tvorjenk**, ki nastajajo v posebnih okoliščinah (npr. ko je zahtevana kratkost izražanja ali v ozko strokovnem pisanju). Primere smo opredelili kot posebnosti {II/41}: gre za možnost, da zloženke ali dele pridevniških izpeljank lahko zapišemo zgolj s simboli (**Cu-Zn zlitina** 'bakrovo-cinkova zlitina'; **40-% raztopina** – 40-odstotna raztopina). Doslej je bil tak zapis normiran le v slovarju SP 2001, pri geslu šestodstoten <6-%>. V rabi je bilo mogoče opaziti različne zapise: s stičnim pisnim znamenjem (**10% popust**), s stičnim vezajem in dodanim pridevniškim obrazilom (**10%-ni popust**) ter zgolj s stičnim vezajem (**10-% popust**). Zadnji zapisovalni način je bil najpogostejši, hkrati je tudi najmanj nedvoumen, zato je bil sprejet v predlog pravopisnih pravil.

Kemijske in matematične formule {II/43–46}, v katere se lahko združujejo simboli, so stvar predvsem strokovnih besedil. Predlog pravopisnih pravil zato opozarja zgolj na nekatere zapisovalne zakonitosti, npr. da kemijske formule zapisujemo brez okrajšavnih pik, jih ne pregibamo in jih izgovarjamo črkovalno.

III Komentar k poglavju »Velika in mala začetnica«

Helena Dobrovoljc
Nataša Jakop
Tina Lengar Verovnik
Peter Weiss

VELIKA IN MALA ZAČETNICA

Splošno o poglavju

Pravopisno poglavje o rabi velike in male začetnice je glede na *Slovenski pravopis 2001* prenovljeno in razširjeno zlasti v tistih poglavjih, pri katerih je ožja skupina Pravopisne komisije ugotovila problematična mesta ali so nanje opozorili jezikoslovci na podlagi jezikovne rabe, ugotovljene zlasti ob posameznih raziskavah. Precej jih je bilo mogoče razbrati iz težav uporabnikov, ki so v preteklih letih postavljali vprašanja v spletni Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Zgradba poglavja

Čeprav zgradba poglavja sledi tradicionalnemu prikazu začetnice v slovenskih pravopisnih pravilih, je kaj tudi drugače: pri nekaterih kategorijah so razlike med

pisanjem velike in male začetnice pojasnjene, uvedeno je tudi podpoglavje, ki opozarja na prekrivnost lastnih imen in občnih poimenovanj.

Pravila za pisanje velike začetnice se pojavljajo v štirih položajih (prva beseda v povedi; lastna imena; izrazi spoštovanja; svojilni pridevniki iz lastnih imen). Pravila za pisanje male začetnice so zasnovana problemsko: izluščeni so položaji, pri katerih zaradi zgledov v drugih jezikih, pa tudi zaradi pojavljanja v značilnih lastnoimenskih skladijskih položajih uporabniki omahujejo, kar povzroča opazno neustaljenost pisne prakse.

Prva novost je poglavje »Posebnosti pri rabi velike in male začetnice«, ki je namenjeno na novo evidentiranim položajem, npr. v elektronski pošti, v katerih je zapis začetnice lahko pomensko razlikovalen ali pa povsem drugačen od dosedanjih, npr. velika začetnica sredi besede ali mala začetnica na začetku besede.

Druga novost je priloga z naslovom »Neprve sestavine zemljepisnih imen«, ki se nanaša na pravopisno pravilo v členu 62, saj vsebuje nabor neprvih sestavin zemljepisnih imen, ki imajo tudi strokovni (geografski, planinski, urbanistični, geološki) pomen in jih pišemo z malo ali veliko začetnico, odvisno od tega, ali se uvrščajo med krajevna ali nekrajevna imena.

Pravilo – izjema – slogovni napotek

Pravopisna pravila je sicer mogoče brati kot tekoče besedilo, vendar je za uporabnika pomembnejša podrobna notranja členjenost z naslovi, razvidna iz kazala, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega.

Pravopisnih pravil ni mogoče brati kot tekoče besedilo, temveč je že iz kazala razvidna podrobna notranja členjenost z naslovi, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega. Ob vsaki skupini imen so v posebnem členu ali paragrafu našteje kategorije imen, ki sodijo vanjo. Pravila v paragrafih so ponazorjena z zgledi. Vsakega je mogoče s klikom pregledati tudi v *ePravopisu*, torej v pripadajočem pravopisnem slovarju.

Osnovnemu pravilu sledijo morebitne izjeme v razdelku »Posebnosti«. Ponekod je dodan t. i. slogovno-pojasnjevalni razdelek, ki ga grafično uvaja pisalo. Ta prinaša

pojasnila o rabi v neknjižnih zvrsteh ali besedilih in okoliščine odstopanja od norme, podane pa so tudi razlage ali posebnosti, ki pomagajo razumeti pravilo.

V tem dokumentu so pravopisna pravila SP 2001 označena s členi oz. paragrafi (§), sklici na pravila v predlogu *Pravopisa 8.0* pa so dvodelni in zapisani v zavutih oklepajih {15/III}. Arabska številka označuje člen, rimska pa poglavje, kot je označeno na spletni strani [Pravopis 8.0](#).

Terminologija: novi terminološki pari

Lastno ime – občno poimenovanje

Pri prenovi pravil poglavja o rabi začetnice smo poenotili izrazje ter uvedli terminološko razlikovanje med lastnimi imeni in občnimi (navadnimi) besedami s terminološkim parom **lastno ime – občno poimenovanje**. Občna poimenovanja bi bilo mogoče terminološko nadomestiti tudi z izrazom *splošna poimenovanja*, a je komisija ob tem predlogu presodila, da je izraz *občni* dovolj razširjen in ustaljen termin, ki večini uporabnikov ne povzroča težav.

Krajevno (naselbinsko) ime – nekrajevno (nenaselbinsko) ime

Pri zemljepisnih imenih je namesto para **naselbinsko ime – nenaselbinsko ime** uveden par **krajevno ime – nekrajevno ime**. Termin krajevno ime je bil uveljavljen že v predvojnih pravopisih, v pravopisu iz leta 1950 je bil sopomenka izrazu zemljepisno ime, v pravopisu iz leta 1962 in še prej pa je bil ob krajevnih imenih uporabljen izraz *imena naselbin*.

Čeprav se zdi par *naselbinsko ime – nenaselbinsko ime* strokovno natančnejši, saj je izraz *kraj* pomensko (pre)širok, pa iz prikaza gesla *krajeven* v SSKJ² razberemo, da ustreza potrebam pomenske opredelitve termina *krajevno ime*, saj se nanaša na **organizirano obliko skupnega bivanja** (prvi pomen leksema *kraj* v SSKJ²). Praktične izkušnje in vprašanja v Jezikovni svetovalnici kažejo na zadrege uporabnikov pri razumevanje izraza *naselbinski*, zaradi česar imajo težave tudi pri apliciranju pravila. Izraz *naselbina* je v sodobni slovenščini razumljen pogosto neurbano in ga uporabniki povezujejo predvsem s starodavnimi, tudi prazgodovinskimi naselji. Še več težav pri interpretaciji pravil povzročata izpeljana pridevnika *naselbinski* in *nenaselbinski*, zlasti zato, ker mnogi pod *naselbinsko* pojmujejo vse, kar je naseljeno (torej tudi dele

naselij), neredko pa celo vse, kar je naseljeno (torej tudi ali vsaj še države) ([Lengar Verovnik](#) 2020: 77).

Pravopisna reforma »Novo Mesto«

V slovenskem prostoru je bila poenostavitev zapisa začetnice pri zemljepisnih imenih predlagana že večkrat, posamezniki so se v svojih delih tudi že odločali za zapis vseh enot zemljepisnih imen z veliko začetnico ([Weiss](#) 2020b: 87). Temu načinu so bili predvsem zaradi zadreg in pogostega srečevanja z izjemami naklonjeni predvsem geografi. Ob pripravah pravopisnih pravil v 70. in 80. letih, ki so danes najbolj znana pod imenom *Slovenski pravopis 2001*, so že potekali pogovori med jezikoslovci in geografi, ki so prinesli razlikovanje med imeni naselbin (naselbinska imena) in vsemi drugimi (tj. nenaselbinskimi) imeni. Od tedaj velja pravilo, da so imena naselbin pisana v vseh sestavinah z veliko začetnico ([Bloška Polica](#), [Škofja Loka](#), [Zidani Most](#)), izjemo predstavljajo neprvi vezniki in predlogi ([Log pod Mangartom](#), [Šentvid pri Stični](#)) ter vse tiste enote, ki v svojem občnem pomenu označujejo naselbino v najširšem smislu, tj. [mesto](#), [trg](#), [vas](#), [selo](#), in manjšalnice iz teh besed, npr. [selce](#), [vasca](#), [vesca](#). Pri vseh drugih zemljepisnih imenih so neprve sestavine pisane z malo začetnico ([Bela krajina](#), [Bohinjsko jezero](#), [Idrijsko hribovje](#)), razen če niso same samostojno lastno ime ([Divaški Kras](#), [Julijske Alpe](#)).

Ob pripravi novih pravopisnih pravil je že ob prvem ožjem srečanju predstavnikov dveh komisij – Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU ter Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije – aprila 2015 prišlo do pobude, da bi poenotili zapis začetnice v neprvih sestavinah zemljepisnih lastnih imen in tako odpravili kdaj tudi težavno presojanje, ali uvrščamo te sestavine med lastna ali občna imena. V prvi fazi prenove pravil se je Pravopisna komisija odločila za ukinitvev izjem pri pisanju naselbinskih oz. krajevnih imen in predlagala, da se vse predmetnopomenske sestavine v njih pišejo z veliko začetnico – tudi [mesto](#), [trg](#), [vas](#), [selo](#), [selce](#), [vesca](#) ... Nadaljnje pobude o razširitvi pravopisne reforme na nenaselbinska oz. nekrajevna zemljepisna imena (torej tudi na poimenovanja voda, kopenskih reliefnih oblik, držav ipd. – [Jadransko morje](#), [Gorski kotar](#), [Goriška brda](#), [Šmarna gora](#), [Črna gora](#) ...) pa so sprožile tudi razmišljanja in nasprotne utemeljitve, zaradi česar se je Pravopisna komisija odločila za odprto srečanje obeh komisij, na katerem so posamezni člani predstavili svoje poglede. Posvet je potekal 27. junija 2019. Zaradi polariziranih stališč in zavedanja, da bo reforma vplivala na vsa področja družbenega življenja, je bilo sklenjeno, da udeleženci posveta svoja stališča zapišejo, ob tem pa se

pripravi tudi spletna anketa, s katero bi pridobili mnenje najširše strokovne javnosti – lektorjev, učiteljev, različnih besedilopiscev (prevajalcev, novinarjev ipd.) in medijskih delavcev. V anketi je bila predstavljena ne le sprememba, temveč tudi konkretna uresničitev v besedilu, utemeljitve posameznih predlogov pa je bilo mogoče prebrati v elektronski knjižici z naslovom [Živim v Bukovem Vrhu pod Bukovim vrhom](#) (2020), objavljeni na spletu, ki je bila spletno povezana z anketnimi vprašanji. Na anketo, ki je potekala maja in junija 2020, se je odzvalo 1844 oseb:

- Največji delež vprašanih (36 odstotkov) ni bil naklonjen spremembam.
- Za malo začetnico pri neprvi sestavini se je odločilo 32 odstotkov vprašanih (od tega bi dvanajst odstotkov ohranilo malo začetnico tudi pri naselbinskih oz. nekrajevskih imenih).
- Za veliko začetnico v neprvi sestavini se je odločilo 30 odstotkov (od tega bi jih bilo pet odstotkov za veliko začetnico tudi pri predlogih in veznikih).
- Dva odstotka vprašanih se z nobenim od predlogov nista strinjala; med njimi jih je precej naklonjenih predlogu, da se namesto z veliko začetnico neprva sestavina piše z malo začetnico.

Ožja skupina komisije se je odločila, da bo nadaljnja odločitev potekala tehnično, in sicer so rezultatom ankete namenili 50 odstotkov glasov (25 odstotkov za celotno anketo, 25 odstotkov pa je bilo namenjeno odločitvam vseh, ki so se opredelili za jezikoslovce, učitelje jezika, lektorje, prevajalce), mnenjem vseh članov in članic Pravopisne komisije pa 50 odstotkov. Rezultati ankete so dostopni na spletnem naslovu Pravopisne komisije: [Anketa o pisanju zemljepisnih imen](#) (maj 2020).

Končna odločitev je bila kompromisna, in sicer tista, ki je bila predstavljena že v 70. letih – ob tedanjih pogovorih jezikoslovcev in geografov, a so jo odložili. Predlagano je torej pravilo, naj se z veliko začetnico pišejo **vse sestavine** (razen neprvih predlogov in veznikov) **v krajevnih imenih**, kar pomeni, da so odpravljene izjeme iz SP 2001 (**mesto, trg, vas (vesca), selo (sela, selce), naselje**). V **nekrajevnih imenih** pa naj bodo z veliko pisane le tiste sestavine, ki so lastna imena.

Da bi uporabniki pravilo lažje aplicirali na konkretna, tudi manj znana imena, je bilo sklenjeno, naj se v pravopisnih pravilih poglavje razširi z natančnejšimi pojasnili o neprvi sestavini kot lastnem oz. občnem poimenovanju in utemeljivijo izjem, več pozornosti pa naj se nameni tudi težjim poglavjem pri tej problematiki.

V poglavju o pisanju zemljepisnih imen je zato podrobno opisan mehanizem odločanja o začetnici v neprvi sestavini, pripravljena pa je bila tudi priloga z naslovom »**Neprve**

sestavine zemljepisnih imen«, v kateri je nabor 212 besed, ki se pojavljajo kot neprve v 837 nekrajevnih in krajevnih imenih ter so zato pisane z veliko ali malo začetnico. Uporabniku pravopisnega priročnika naj bi osvetlila razmerja med pomenom strokovnih (geografskih, planinskih, urbanističnih, geoloških) izrazov in občnih poimenovanj (ki imajo lahko tudi strokovni pomen) ter lastnimi imeni, v katerih ti izrazi ali besede nastopajo kot neprve sestavine.

Obravnavana začetnice glede na tip imena

V prenovljenem poglavju o zemljepisnih imenih so imena podrobneje opredeljena glede na (a) **pojavnne oblike imena** (npr. glede na nastanek ali funkcijo imena), kamor uvrščamo skrajšana imena, nadomestna imena, predložna imena, imena v metaforični in metonimični rabi, imena v frazemih; in (b) **pomenske skupine** tistih zemljepisnih imen (glede na to, kaj imena označujejo, npr. krajevna imena, ledinska imena, imena vzpetin), pri katerih so opažene specifikke ali sistematično zabeležena odstopanja. Ta so opažena v različnih kategorijah, od katerih so nekatere pravopisci že evidentirali (zlasti v SP 2001). Vse spremembe in odločitve so podrobno pojasnjene ob posameznih poglavjih pravil v nadaljevanju.

VELIKA ZAČETNICA

Poglavja o pisanju velike začetnice se tudi v pričujočem predlogu ne razlikujejo od delitve v SP 2001 in se delijo na štiri podpoglavja: »Velika začetnica in poved«, »Lastna imena«, »Izrazi posebnega razmerja ali spoštovanja« in »Svojilni pridevniki iz lastnih imen« {4/III}.

Seveda bi bilo mogoče na ta način razširjena pravopisna pravila tudi skrajšati ali kako drugače povzeti, vendar se nam ob dejstvu, da je zasnova spletne povezljivosti pravil in slovarja naklonjena sistematičnemu pregledu vsake skupine lastnih imen, v tej fazi zdi razširitev smiselna. Celotna pravila je shematsko mogoče povzeti v splošnih ugotovitvah:

1. Veliko začetnico pišemo na začetku povedi.
2. Z veliko začetnico pišemo prvo sestavino vseh lastnih imen, ne glede na to, kakšno zgradbo imajo, neprvo pa z malo, če je občno poimenovanje, predlog ali veznik, in z veliko, če je lastno ime.

3. Pri ubesedovanju moramo biti seznanjeni s tem, kaj bitje, predmetnost ali pojavnost, ki ga ali jo poimenujemo, zaznamuje, pozorni pa moramo biti tudi na pomenske prenose.
4. Socialna in ideološka velika začetnica sta neobvezni in namenjeni za pisno »povzdigovanje« poimenovanega.
5. Svojljni pridevniki iz lastnih imen so pisani z veliko začetnico, v vlogi vrstnih poimenovanj pa predvsem, če so tvorjeni iz priimkov oseb.

Velika začetnica in poved

Prva beseda v povedi

V členu {5/III} glede na SP 2001 ni bistvenih sprememb: opozorjeno je na veliko začetnico za končnimi ločili in za ločili, ki sta v vlogi končnega ločila (tri pike in pomišljaj, kar je bilo v prejšnjem pravopisu obravnavano na čisto drugem mestu, prim. SP 2001, § 125). V ponazarjalnih primerih je dodano razlikovanje, da se uporabnik ne bi bal zapisati pri začetnici neobičajne začetnice glede na položaj v povedi: na začetku povedi male in sredi povedi velike.

Pri navedbi piscev na koncu člankov v časopisih beremo **dr. XY**, a tu **dr.** stoji na začetek povedi in bi moral biti pisan z veliko začetnico, torej **Dr. XY**; v objavnih napisih TV Slovenija pogosto beremo na vrstice razdeljene primere kot

Urednica

Dr. XY, pri kateri je okrajšava **dr.** v sami povedi in bi morala biti pisana z malo začetnico.

Novo je opozorilo na posebnosti {6/III} – simbole, oznake in zaščitena lastna imena (začnejo se z malo črko, ki ji lahko takoj sledi velika: **eDavki**), ki se ne glede na položaj v povedi pišejo ali z velikimi ali malimi črkami in jih položaj v povedi ne prizadeva. Na simbole in kratice v takem položaju prejšnji pravopis ni opozarjal, niti pri samih malih črkah ne (SP 2001, § 160), tovrstnih lastnih imen pa v tistem času ni bilo, saj se uporabljajo pri elektronskem komuniciranju.

Prva beseda v povedi brez končnega ločila

Ustrezno izpostavljeni in zaradi večje nazornosti na skupine razdeljeni {7/III} so primeri, ki so se v SP 2001 izgubili na koncu odstavka pod zgrešenim naslovom »Prva beseda v povedi« (§ 29).

Velika začetnica znotraj povedi

Napredek v primerjavi s SP 2001 (§ 32) je navedba, da se z veliko začetnico pisana poved v okviru kake druge povedi lahko piše v narekovajih ali v drugem slogu pisave {9/III}. Tako bo uporabnik v opozorilu na veliko začetnico našel možnosti zapisa, ki so na razpolago: ob informaciji o veliki začetnici mu je v okviru problematike postreženo s spremljajočo rešitvijo pri zapisu celotne povedi.

Lastna imena

Poglavje o lastnih imenih je glede na SP 2001 razširjeno tako, da se vsaka skupina lastnih imen obravnava posebej, in sicer zato, ker so pri vsaki skupini imen evidentirana odstopanja in posebni položaji, okoliščine sporočanja.

Uvod {11/III} v poglavje o lastnih imenih prinaša **kategorizacijo vseh lastnih imen**, ki so v slovenščini predstavljena v pravopisnih pravilih in ki jih pišemo z veliko začetnico. Kategorizacija sledi tistim skupinam lastnih imen, s katerimi se podrobneje ukvarjamo.

Tako med lastna imena uvrščamo (a) **imena bitij**, in sicer: osebna imena, domišljajska imena, religijska in mitološka imena, prebivalska imena, imena alegorično poosebljenih bitij, živalska imena; (b) **zemljepisna imena**, in sicer krajevna (imena samostojnih naselij ali krajev, tj. mest, vasi, zaselkov), in nekrajevna imena (imena vseh drugih zemljepisnih danosti, tj. imena delov samostojnih naselij ali krajev, pokrajin, držav, celin, delov zemeljskega površja, nebesnih teles ipd.). V skupino **stvarnih imen** (c) spadajo imena stvaritev, ustanov, delovnih organizacij in podjetij, znamk, upravnih enot, naslovi umetnostnih del ipd.

Imena bitij

Zgradba

V poglavju o rabi začetnice je pravilo osnovano na razlikovanju med zgradbeno različnimi tipi imen, zato je zgradbi namenjeno uvodno poglavje {13/III}, v katerem je pojasnjeno, da so imena bitij enodelna ali dvodelna. Enodelna imena so lahko eno- ali tudi večbesedna: med slednje uvrščamo predvsem imena s skladijsko strukturo besedne zveze s pridevniškim prilastkom, tj. **pridevnik + samostalnik** (*Snežna kraljica*).

Med dvodelna imena prištevamo vsa tista imena, pri katerih posamezne sestavine z enako identifikacijsko funkcijo uporabljamo tudi samostojno, to so zveze:

- (a) **ime + priimek** (*Tina Maze*),
- (b) **ime + vzdevek** (*Stane Belak – Šrauf*),
- (c) podredne zveze **imena + desnega prilastka** (*Zemlja Mati*).

Osebna imena

Med osebna imena uvrščamo poleg rojstnih oz. krstnih imen in priimkov tudi vzdevke, redovniška, skrivna in umetniška imena ter stalne pridevke, ki nadomeščajo priimke.

Novost glede na SP 2001 (§ 41–46) je podrobnejši pregled **pseudonimov in vzdevkov** {16–17/III}, pri katerih ločujemo enobesedne pseudonime od večbesednih. Prve pišemo z veliko (*Aleksandrov, Carniolus, Kajuh, Noordung*), druge, ki so po svojem značaju perifrize, nadomestna poimenovanja, pa z malo začetnico (razen morebitne lastnoimenske sestavine), saj opisujejo tiste posebne lastnosti, zaradi katerih je osebo mogoče poimenovati tudi z drugačnim poimenovanjem: *goriški slavček* (namesto *Simon Gregorčič*), *puščavska lisica* (namesto *Erwin Rommel*); pogosto pa so to le priložnostna poimenovanja: *kanadski Kennedy* (namesto *Justin Trudeau*). Če je vzdevek zgodovinske osebe postal nadomestno ime, ga pišemo z veliko začetnico, neprvo sestavino pa z malo, če je občna beseda (*Sončni kralj*), ali z veliko, če je izpridevniški pridevek (*Janez Dobri*). (Vse že uslovarjene iztočnice so s

spletno objavljenim slovarjem (*ePravopis*) na portalu Fran tudi povezane. Pri psevdonimih je takih iztočnic [165](#).)

Med **zgodovinskimi imeni s stalnimi pridevki** {18–20/III} ločimo več tipov: ne gre le za izpridevniške pridevke tipa [Nikolaj Kuzanski](#), ampak tudi samostalniške ([Magnus Zakonodajalec](#)) in predložne pridevke ([Friderik S praznim žepom](#)), pri katerih je predlog prva beseda tega starinskega priimka, zato ga pišemo z veliko začetnico. Druga skupina predložnih imen so imena s predlogom, ki kaže na izvor (**ime + predlog + zemljepisno ime**) – v njih pišemo z veliko začetnico le lastna imena: [Nikolaj iz Kuze](#).

Skupina **imena s predimki** {21–23/III} ohranja pravilo iz SP 2001, ki pravi, da se pri veliki začetnici ravnamo po zapisu v izvornem jeziku (po SP 2001 citatno). V predlogu novih pravil je vsak predimek ponazorjen z ustreznim zgledom, kar lahko pomeni tudi, da je isti tip predimka pisan bodisi z veliko bodisi z malo začetnico ([dos Santos](#), [Dos Passos](#)). Povezava teh imen s slovarjem (*ePravopis*) uporabnika vodi do ponazoritev rabe začetnice ob treh položajih rabe:

- (a) **ime + predimek + priimek**,
- (b) **predimek + priimek** na začetku povedi,
- (c) **predimek + priimek** sredi povedi.

Začetnica predimka se na začetku povedi spreminja iz male v veliko. Opozorjeno je tudi na imena, ki so prečrkovana iz imen iz jezikov, ki ne poznajo razlikovanja med velikimi in malimi črkami – v njih predimke pišemo z malo začetnico, priimke pa z veliko: [ibn Saud](#).

Posebno poglavje {24–26/III} je namenjeno **zaporedju imen in razvrščanju v abecednih seznamih** (zaporedje ime – priimek), predstavljeno je tudi načelo, znano iz leksikonskih del, da je predimek lahko

- (a) neločljiva sestavina imena, zato tudi svojilne pridevnike iz teh imen tvorimo kot dvobesedne: [van Gogh](#) – [van Goghov](#);
- (b) neobvezna in zato izpušljiva sestavina imena, zato je svojilni pridevnik tvorjen le iz imena: [Beethoven](#) – [Beethovnov](#).

Domišljajska imena

Med imena bitij uvrščamo tudi domišljajska imena {27–29/III}, ki so na videz precej neproblematična, vendar so bila v SP 2001 uvrščena med posebnosti (§ 45), saj nas

pogosto spravijo v zagato ob presoji, katere sestavine so del imena in katere le spremljevalne sestavine. Tak primer je npr. **muca Copatarica**. Ime se je v otroških slikanicah dolgo pojavljalo zapisano s samimi velikimi črkami, tudi ime pravljice, v kateri nastopa ta lik, je naslov literarne stvaritve z naslovom *Muca Copatarica*. Od tod se je v splošno rabo razširil zapis z veliko začetnico v obeh sestavinah. Vendar pa je pregled prve izdaje dela pokazal, da je avtorica Ela Peroci kot ime uporabila le desni prilastek zveze (**Copatarica**), jedro kot navadno vrstno poimenovanje pa je zapisala z malo začetnico (**muca**). Izkazalo se je, da je takih zvez v pravljicah in pripovedkah za otroke največ in da je zato smiselno v pravih kategorizirati imena v tri skupine:

- (a) enodelna enobesedna imena, ki niso pravopisno problematična (**Lupinica**);
 - podskupino tvorijo zveze **vrstno poimenovanje + ime** (**mojster Miha, poštar Peter, pujsa Pepa, vlakec Tomaž**), tudi če je ime nastalo s poosebitvijo (**boter Mesec, teta Zima**);
- (b) enodelna večbesedna imena, ki so skladenjsko najpogosteje zveza pridevnika in samostalnika (**Rdeča kapica, Snežna kraljica**);
- (c) večdelna imena z dvema enakovrednima sestavinama, bodisi da gre za ime in priimek ali za ime in vzdevek, ki je v vlogi priimka (**Martin Krpan, Mojca Pokrajculja, Robin Hood**).

Religijska in mitološka imena

Kategorija **religijskih in mitoloških imen** {30–33/III} v predlogu pravil ni nova pravopisna kategorija, je pa na novo poimenovana. SP 2001 (§ 47–48) je imena te skupine obravnaval poslovenjeno oz. s prevedenima slovenskima ustreznicama (veroslovna in bajeslovna imena), a je komisija presodila, da se izraza **veroslovna** in **bajeslovna** nista uporabljala. Hkrati je bilo ugotovljeno, da se je tudi enciklopedika odločala večinoma za izraza *religijski* (npr. *religijski leksikon*) in *mitološki* ter da se v rabi izkazuje razlikovanje: *bajeslovno bitje* – *mitologija naroda/ljudstva*.

V tej skupini imen je bilo opaženih precej odstopanj od veljavnega in s temi imeni skopega SP 2001, hkrati pa je bilo nekaj rešitev zapisa začetnice omejenih zgolj **na teološka in bogoslužna besedila**, kar kaže na vzpostavitev vzporedne pisne norme. V SP 2001 npr.:

- **božji**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **Božji**;
- **sveto rešnje telo**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **sveto Rešnje telo**;

- **Sveti duh**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **Sveti Duh**.

Vse naštete dvojnice so tudi v novem predlogu ohranjene, vendar je vprašanje aktualne Pravopisne komisije povezano predvsem z ustrežno omejitvijo tega pojava (*Ali je pojasnilo »v teoloških in bogoslužnih besedilih« primerno za omejitev na besedila, v katerih je raba velike začetnice nevtralna?*) in z naborom tako pisanih večbesednih religijskih imen (*Katera imena so pisana na dva načina?*).

Pri religijskih imenih se srečujemo tudi s prekrivnostjo dveh tipov pravil: na eni strani je pojem lastnega imena kot leksema z enim denotatom, na drugi strani pa je prisotna težnja po rabi velike začetnice zaradi **kategorije spoštovanja in čaščenja** (ideološka začetnica). Primerov v preteklih pravopisih je bilo premalo, da bi lahko spremljali potek pisnih sprememb pri teh imenih, a zdi se, da že nabor, ki smo ga dodali v pravila, kaže na naraščanje rabe velike začetnice, npr. pri razlikovalnem pridevniku pred imenom (**Fatimska**, **Karmelska**, **Lurška**, **Žalostna Mati Božja**) ali pri različnih samostalniških zvezah za imenom (**Marija Zavetnica s plaščem**, **Marija Zdravje bolnikov**). {31/III} Pri drugi skupini (tip **Marija Zdravje bolnikov**) raba velike začetnice izhaja iz zakonitosti pri imenih s strukturo **ime + stalni pridevek** v obliki večbesednega imena, pri prvi skupini (tip **Lurška Mati Božja**) pa je utemeljitev začetnice bolj zahtevna. Tudi ta imena so nastala iz oblike **Marija Lurška** (= tip **Hema Krška**), vendar pa se je namesto imena **Marija** v teh uveljavilo nadomestno poimenovanje **Mati Božja**, torej zveza **Mati Božja Lurška**; to bi bilo sicer vzporedno s tipom **Filip Drugi Španski** (**ime + dva izpridevniška samostalniška prilastka**), a je manj navadna kot **Lurška Mati Božja**, v katerem pa je prej izpridevniški stalni pridevek **Lurška** zdaj predpostavljeni pridevnik in ohranja veliko začetnico, saj kot obvezna razlikovalna sestavina imena ni izpušljiva.

Tretja zadrega je povezana s **kodificiranjem male začetnice** v primerih, ki so po svojem izvoru in tudi pomenu lastna imena. Res imajo tudi občnoimenski homonim, ki pa ni pomensko prekriven, zato mala začetnica navadno zaznamuje pomenski prenos. Deloma prihaja do razhajanj že v SSKJ in SP 2001, npr.

- **erinja** nav. mn., v grški mitologiji boginja maščevanja (SSKJ);
- **Erinije** -ij ž mn., oseb. i. [grške boginje maščevanja] (SP 2001).

Nekaj smo jih uvedli v našem predlogu oz. gradivsko razširjenem *ePravopisu*, npr.

- **Gorgona Meduza** nasproti **gorgona** (SP 2001, SSKJ);
- **kiklop** 'velik človek' nasproti **Kiklop** [grško bajeslovno bitje] (SP 2001, SSKJ);

- **Sfinga** |ime grškega bajeslovnega bitja pred Pozejdonovim templjem| nasproti **sfinga** ‘bajeslovno bitje z levjim trupom in človeško glavo’ (grške sfinge se ločijo od egipčanskih) ipd.

SP 2001 (v nasprotju s SSKJ) v slovarskem delu skupine boginj, kot so npr. **Erinije**, **Evmenide**, **Furije**, **Gracije**, **Harite**, **Hesperide**, prišteva med lastna imena in jih piše z veliko začetnico. Tej odločitvi sledi tudi pričujoči predlog, saj pregled gradiva kaže na vpliv začetnice na pomensko preneseno rabo: **Furije** |boginje maščevanja| nasproti **furija** ‘vihrav, razburljiv človek’. Nekoliko drugače se skladijsko vedejo imena skupin bogov, ki v nasprotju s prej omenjenimi boginjami nastopajo tudi kot posamezniki z lastnim imenom (**Az Odin**, **Titan Kronos**).

Že v SP 2001 so bila evidentirana tudi **nadomestna imena** (**Stvarnik**, **Vsemogočni**; **Devica**, **Skušnjavec**) kot sopomenska nadomestila religijskih imen, v pričujočem predlogu pa so nadomestna imena {33/III} razdeljena na dve skupini in dopolnjena z novimi zgledi. Medtem ko so enobesedna nadomestila pravopisno neproblematična (**Breznadežna**, **Gospod**, **Vsemogočni**; **Odrešenik**, **Zveličar** ...), so opisna nadomestila – bodisi enodelna večbesedna (**Mati dobrega sveta**) bodisi dvodelna (**Mati Božja**, **Jagnje Božje**) – pisana v skladu s pravili za pisanje večbesednih imen oz. zveze imena in stalnega (izpridevniškega) pridevka.

Prebivalska imena

Imena prebivalcev iz SP 2001 (§ 50–59) so v tem predlogu pravopisnih pravil preimenovana v *prebivalska imena* {34/III}. Starejše in s stališča nosilca *stanovnik* zastarelo terminološko poimenovanje *stanovniška imena*, ki se je uveljavilo v onomastični stroki, je bilo že v SP 2001 spremenjeno v *prebivalsko ime*. Za preimenovanje *imena prebivalcev* → *prebivalska imena* smo se odločili, ker je ta skupina pomensko izredno široka, zveza *imena prebivalcev* pa se pomensko nanaša na le prebivalce oz. na »vse, ki prebivajo na nekem ozemlju, območju« (SSKJ), zato je vrstni pridevnik *prebivalski* (ki ga v SSKJ sicer še ni) širši in primernejši ter se v rabi pomensko nanaša tako na prebivalce kot tudi na pripadnike narodov in narodnosti ali delov narodov in ljudstev, ki jim ni mogoče določiti le enega ali pomensko naselitvenega področja (npr. **Aborigin**, **Jud**).

Tvorbo prebivalskih imen opisujejo slovnična besedotvorna pravila, v pravopisu pojasnjujemo le zapis začetnice in v slovarskem delu izvemo, katere prebivalske oblike so nepredvidljive in je njihova oblika glede na današnja pravila starinska (o imenih kot **Šišenci**, **Senožejci** ipd. gl. tudi Silvo Torkar: [O stanovniških in pridevniških izpeljankah](#)

[iz slovenskih krajevnih imen](#), 2012.

Pravila za pisanje prebivalskih imen izhajajo iz njihove zgradbe ter iz zgradbe osnovnih zemljepisnih imen. Z veliko začetnico pišemo enobesedna imena, ki nastanejo iz enobesednih zemljepisnih imen (**Bric** < *Brda*), pri tvorbi prebivalskega imena iz večbesednega zemljepisnega imena pa imamo na voljo dve enakovredni možnosti:

- (a) enobesedno ime: **Severnoameričanka** < *Severna Amerika*;
- (b) večbesedno ime: **Južna Korejka** < *Južna Koreja*. Večbesedna prebivalska imena so lahko tudi netvorjena oz. niso izpeljana iz zemljepisnega imena (**Lužiški Srb** oz. *Srb iz Lužice*; **Vzhodni Goti**).

Enobesedne prebivalske tvorjenke pri domačih imenih so najtežavnejše takrat, kadar ne poznamo lokalne rabe, po kateri se ravnamo. Na primer slovensko zemljepisno ime **Gozd** ima lahko več različic prebivalskega imena: **Gožan/Gojžan** (< *Gozd* v občini Kamnik), **Gozdnik** (< *Gozd* v občini Ajdovščina), zato lahko uporabimo opisno poimenovanje {37/III}, npr. **prebivalec/prebivalka Gozda nad Kamnikom**. Opisna poimenovanja so pogosto natančnejša od tvorjenih in jih je mogoče narediti iz vseh tipov imen.

Če je prebivalsko ime sestavljeno iz več enot, nam največ težav povzroča prepoznavanje sestavin imena oz. ali je občnoimenska pridevniška sestavina del imena ali ne {36/III}: kako ločiti med **Beneškim Slovencem** in **tržaškim Slovencem**? Načeloma se prva sestavina piše z veliko začetnico po analogiji s osnovnim zemljepisnim imenom (**Beneški Slovenec** < *Beneška Slovenija*), če pa take zemljepisne tvorbe ni in če ima pridevnik le orientacijsko vlogo, ohranimo malo začetnico: **stari, vzhodni Slovani**; **tržaški Slovenci**.

Prebivalska imena so besedotvorno najpogosteje izpeljanke iz zemljepisnih imen, redko so taka imena sestavljenke {38/III}, in sicer kadar želimo npr. poimenovati vse, ki niso pripadniki skupine, ki jo poimenuje osnovno ime, npr. tisti, ki **ni Slovenec**, je **Neslovenec**. Način tvorbe ni značilen za slovenščino in smo ga prevzeli, najverjetneje iz angleščine, kjer je taka tvorba zapisana z vezajem, ki ločuje predponsko obrazilo od osnovnega imena, ima pa pridevniški ali samostalniški pomen (angl. **non-American**). V slovenščini sestavljenke pišemo skupaj z imenom in začetnica se prenese na začetek besede, na kar opozarja že SP 2001 (§ 55), vendar pa je kodifikacija neenotna (**SSKJ2**: **Neslovenec** in **neslovenec**).

V pravilih za pisanje prebivalskih imen (slogovni napotek) je opozorjeno na hierarhijo imenskih motivacij: z veliko pisana imena narodov so namreč lahko prekrivna s poimenovanji po jezikovnih ali verskih skupinah, ki jih ne prištevamo med imena. V takih primerih je odločilen kontekst, ki ga ponazarjamo z razlikovalnima primeroma, kot npr. [Večina Judov v Izraelu so Judje le po izvoru in ne tudi po verskem prepričanju](#) (govorimo o narodnosti) nasproti [Jeruzalem je mesto, ki si ga delijo kristjani, judje in muslimani](#) (govorimo o pripadnikih vere).

Posebno podpoglavje, povezano s prebivalskimi imeni, prinaša pravila za zapis **nadomestnih, neuradnih ali simbolnih prebivalskih imen** {39–40/III}, ki jih takrat, ko izhajajo iz zemljepisnega imena, pišemo z veliko začetnico, npr. *Lah* kot nadomestno zgodovinsko ime za Italijana se nanaša na pokrajino *Laško*. Če v podstavi ni zemljepisnega imena, so taka poimenovanja pisana z veliko začetnico le izjemoma, če se je ime uveljavilo, npr. *Jenki* za Američana ali *Šiptar* za Albanca. Nikoli pa ne pišemo z veliko začetnico slabšalnih nadomestnih poimenovanj, ki izvirajo iz stereotipno pripisane lastnosti skupin prebivalcev, npr. naroda, kraja ali pokrajine (*makaronar*, *žabar*, *polentar*, *jodlar*). To pravilo je glede na SP 2001 (§ 56) novo.

Imena alegorično posebljenih bitij in živalska imena

Na posebne besedilne ali zvrstne položaje je omejena raba alegoričnih imen {41/III} (tj. prisposodob, posebitev abstraktnih konceptov, človeških lastnosti ali čustev ipd.), ki jih pišemo z veliko začetnico: [Pravijo, da sta se Dobrota in Hvaležnost srečali v nebesih, a se nista poznali](#). Pravilo glede na SP 2001 (§ 49) ni spremenjeno. Enako ni spremenjeno pravilo za pisanje živalskih imen.

Frazeološka in prenesena raba imen bitij

Lastna imena (imena bitij in zemljepisna imena, redkeje stvarna imena) so tudi sestavine frazeoloških enot, npr. *neverni/nejeverni Tomaž* 'kdor česa ne verjame', *star kot Peca* 'zelo star', *stric Google*. Vendar doslej še noben slovenski pravopis tega problema ni zajel v pravila. Tudi sicer je bila norma frazeoloških enot v preteklosti bolj obstranska pravopisna tema (Kržišnik 1996). Ob prenovi pravil zato posebno pozornost namenjamo tudi normi in kodifikaciji frazeoloških enot. V poglavju »Velika in mala začetnica« smo na dveh mestih vpeljali pravila, ki določajo rabo začetnice imen bitij in zemljepisnih imen, kadar so sestavina frazeoloških enot {43/III in 73–74/III}, npr. [hoditi od Poncija do Pilata](#) '(neuspešno) urejati kaj na različnih koncih', [odkriti Ameriko](#) 'odkriti kaj novega ali že odkritega'. Zaradi pravopisne kategorizacije lastnih imen na

imena bitij ter na zemljepisna in stvarna imena so tudi frazeološke enote glede na lastnoimensko sestavino obravnavane na ustreznih mestih pri posamezni skupini lastnih imen.

V poglavju o imenih bitij so obravnavana tudi imena bitij, kadar so del frazeoloških enot. Pravilo {43/III} določa, da imena bitij v teh položajih načeloma ohranjajo veliko začetnico. Ob tem v pravilu navajamo tudi primer *delati se Francoza*, ki ga je SP 2001 v pravilu o apelativiziranih imenih, kjer se z malo začetnico pišejo »z imeni prebivalcev ali zemljepisnih danosti enakozvočna poimenovanja, kadar pomenijo le vrsto bitij ali predmetov« (§ 135), navedel zapisanega le z malo začetnico. Slovarki del SP 2001 te frazeološke enote nima. V *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2015) je ta frazeološka sestavina zapisana z veliko začetnico. Frazeološki slovar ob tem pojasnjuje, da primer spada v skupino frazemov, katerih nastanek je motiviralo splošno pripisovanje določenih, zlasti negativnih lastnosti kakemu narodu, v tem primeru Francozom. Gradivske preverbe normo pisanja z veliko začetnico tudi potrjujejo (Jakop, Kržišnik 2021).

Velika začetnica in pomenski prenosi

Težave z veliko začetnico imajo uporabniki tudi pri preneseni rabi lastnih imen, saj ta ni omejena le na položaje, ko se uporabljajo kot sestavine frazeoloških enot. Pravopisna pravila doslej niso vključevala pravil, ki bi upoštevala, da se z rabo imen ali občnih poimenovanj v prenesenem in zamenjanem pomenu ne spremeni le pomen besede oz. imena, temveč ta sprememba vpliva tudi na rabo začetnice. Tudi v slovarjih je prikaz prenosov pri imenih redek: v slovarskem delu SP 2001 tako najdemo geslo *Pleteršnik*, pri katerem je označeno, da je ime večdenotativno, saj ne zaznamuje le imena leksikografa, temveč tudi njegov izdelek; *kupiti Pleteršnika* tako pomeni 'kupiti slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika'. Taka raba je bila sicer označena kot stilno ne povsem nevtralna, značilna za vsakodnevno praktično sporazumevanje oz. tudi za manj formalne knjižnojezikovne položaje. V slovenščini se je v takih položajih uveljavil zapis velike začetnice oz. povedano drugače: z metonimično rabo je v teh primerih ime ohranilo svoj lastnoimenski značaj. V pravilu {44/III} so zaradi lažje predstave navedeni tudi zgledi: *Ali nihče ne bere Cankarja?* 'Cankarjevih del', *Linhartu je slovenska Talija za njegovi komediji hvaležna še danes.* 'slovensko gledališče', *Živi v vili, v kateri na steni visita Picasso in Matisse.* 'Picassova in Matissova slika'.

V priročnikih (zlasti retorike) je mogoče zaslediti tudi pojave, ko oseba zaradi svoje pozitivne ali negativne lastnosti tako izstopa, da njeno ime postane sinonim za to lastnost. V retoriki se taka zamenjava imenuje antonomazija, v pravopise pa še ni bila

vključena, čeprav jo je mogoče zaslediti v različnih leposlovnih, pogosteje pesniških delih (o tem S. Trdina, *Besedna umetnost*, 1965: 36–37), npr. **Orfej – slavni pevec**:

... ak rovtarske vezáti znaš otróbi,

nov *Orfej* k sebi vlekel boš Slovene,

in pozen vnuk poroma k tvojmu gróbi. (France Prešeren, *Nova pisarija*)

Če je figurativnost izgubljena in se beseda leksikalizira kot samostojna enota, tudi imena preidejo v občna poimenovanja oz. apelative (apelative, nastale iz osebnih imen, imenujemo eponimi). Na to, da je prišlo do leksikalizacije, nas opozarjajo tudi množinske oblike {45/III}, npr. **V Gimnastičnem centru Ljubljana bodo vzgajali nove cerarje, pegane in petkovške**. ‘vrhunske telovadce’. V teh primerih je začetnica neustaljena (*cerar/Cerar*), saj je v zavesti uporabnikov pogosto tudi izhodiščno ime. Šele s časovnim odmikom se ime posameznika umakne v ozadje in se raba male začetnice ustali. Npr. Sokratova žena **Ksantipa** je bila prepirljiva ženska, v sodobni slovenščini je samostalnik *ksantipa* uporabljen večinoma v pomenu ‘zlobna, prepirljiva (zakonska) žena’. Več o poimenovanjih, pri katerih se je povsem izgubila zavest o lastnoimenski motivaciji, je zapisano v poglavju »Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj« {47/III}.

Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj

SP 2001 na več mestih (v § 131, 135, 151, 152) navaja primere z malo pisanih poimenovanj, ki so prvotno motivirana v imenih bitij. V predlogu prenovljenega poglavja so raznorodni primeri prekrivnosti imen bitij in občnih poimenovanj združeni v skupnem razdelku {47/III}, v katerem so tudi bolj sistematično opisani. Gradivske raziskave so namreč pokazale, da gre za pojave treh vrst:

- (a) **metaforični prenosi**, pri katerih dobi ime bitja zaradi svoje dejavnosti, lastnosti ali dogodkov, povezanih z njim, dodatne pomenske vrednosti, npr. **Furije** ‘rimske boginje jeze’ – **furija** ‘vihrav človek’;
- (b) besedotvorne podobnosti oz. **poenobesedenja** (**Dalmatinec** – **dalmatinec**; **Kubanka** – **kubanka**);
- (c) **dogovorne odločitve**, zlasti v strokah, npr. **Pegan** (priimek) – **pegan** (telovadna prвина); taka je tudi pravopisna odločitev, da se poimenovanja nagrad pišejo z malo začetnico (**Bert** – **bert**), kar je sicer podrobneje opredeljeno drugod (gl. stvarna poimenovanja).

Zemljepisna imena

Pri zasnovi poglavja o zemljepisnih imenih smo upoštevali v uvodu (gl. »Pravopisna reforma«) opisane odločitve Pravopisne komisije: spremembo izrazja in spremembo osnovnega pravila za pisanje začetnice v neprvih sestavinah zemljepisnih imen.

Uvodna delitev zemljepisnih imen {III/49} prinaša podrobnejšo pomensko kategorizacijo glede na SP 2001, in sicer so dodane naslednje kategorije: imena regij, imena pojavov na bližnjih planetih, imena ledenikov, morskih prelivov in tokov, imena zavarovanih območij oz. naravnih in kulturnih znamenitosti, tj. narodnih, regijskih in krajinskih parkov, naravnih rezervatov in naravnih spomenikov. Poleg že znanih samostojnih objektov in poslopij smo vključili tudi imena pokopališč, avtobusnih in železniških postajališč, letališč, pristanišč, prireditvenih prostorov, zabaviščnih parkov; prometnic, železnic, mostov, predorov, viaduktov, plinovodov, naftovodov, športno-rekreacijskih, turističnih in učnih poti itd.

V vseh pravopisnih poglavjih je ob opisu posamezne skupine lastnih imen pojasnjena zgradba imen. Pri zemljepisnih imenih {50/III} so poleg značilne delitve na (a) **enodelna** (enobesedna, večbesedna in predložna) in (b) **dvo- ali večdelna** (podredna ali priredna) predstavljena tudi dvojna imena (tip *Šmarje – Sap*), pri katerih predlagamo, da se med dvema samostojnima zemljepisnima enotama namesto dosedanjega nestičnega vezaja uporablja nestični pomišljaj. Utemeljitev bo sicer podana šele v poglavju o stavi ločil, ki je v pripravi, vendar pa je nestični vezaj, ki ga je uvedel SP 2001, v rabi neustaljen, morda tudi zato, ker je vezaj večinoma rabljen kot stično ločilo, nestični zapis pa v urejevalnikih besedil to sredinsko ločilo kot črtico pogosto podaljša v pomišljaj, za katerega je nestični zapis značilen in prevladujoč.

Dvojnim imenom je posvečen tudi razdelek »Posebnosti« {51/III}, v katerem je opozorjeno na pogosto zadrego, in sicer sklanjanje obeh imenskih sestavin, povezanih z ločilom, ter na raznorodnost dvojnih imen. SP 2001 je vsa dvojna imena (pisana z nestičnim vezajem) opisoval kot homogeno skupino, v novem predlogu pa je prikazano, da so dvojna imena lahko sestavljena tudi iz raznorodnih sestavin, in sicer dveh krajevnih imen (*Gorenja Vas – Reteče*) ali iz krajevnega in nekrajevnega imena (*Gozd – Martuljek*, *Pri Cerkvi – Struge*). Ohranjena je sicer oblikovna enotnost obeh skupin dvojnih imen, vendar pa je opozorjeno, da je mogoče imena v drugi skupini pisati s predlogom, ki določa natančno lokacijo oz. razmerje naselbine do drugega dela imena, npr. *Pri Cerkvi v Strugah*, *Gozd ob Martuljku* (= potok) in *Hrib v Loškem potoku* (= v dolini).

Pisanje krajevnih imen

Pravila za pisanje krajevnih imen {52–54/III} bi lahko uvrstili med najbolj opazne spremembe tega predloga pravopisnih pravil. Ne gre le za upoštevanje razvojne težnje po pisanju sestavin zemljepisnih imen z veliko začetnico, temveč tudi za poenostavljanje zapisa čedalje večjega števila zemljepisnih imen v knjižni slovenščini. Z ukinitvijo izjem pri pisanju neprvih sestavin krajevnih imen za mesta, vasi in zaselke komisija predlaga, da se vse polnopomenske sestavine pišejo z veliko začetnico, slovnične (predlogi in vezniki) pa z malo začetnico. Sicer je v imenih predlogov in veznikov malo (*Most na Soči*), vendar pa slovenska zakonodaja ne predvideva homonimnih imen krajev, zato imenom manjših krajev sledi t. i. identifikacijsko določilo, ki ima funkcijo razlikovalnega dodatka, saj kraj umešča k bolj znani geografski danosti, ki ni naselbina (*Zavrh pod Šmarno goro*, *Lovrenc na Dravskem polju*). Če je to identifikacijsko določilo nekrajevno ime, ga pišemo po pravilih za pisanje nekrajevnih imen.

O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih

Zaradi težavne rabe predložnih imen v različnih skladenjskih položajih (podrobneje gl. H. Dobrovoljc, [Pisanje začetnice v predložnih lastnih imenih](#), 2012b) je predlagano tudi, da se z veliko začetnico zapisujejo predlogi in popredložne sestavine, npr. *V Zideh, Za Vodo* {54/III}, enako velja tudi za nekrajevna imena, npr. *Pod Hrasti* (ulica), *Pri Starem hlevu*, *Za Šijo* (v Bovcu) {58/III}. V pravilih SP 2001 (§ 74) je pri predložnih imenih veljalo, da je treba ime najprej umestiti v skupino bodisi naselbinskih bodisi nenaselbinskih imen, nato pa presoditi značaj nepredložne sestavine: če je občno poimenovanje, je pisana z malo, če je lastno ime, pa z veliko začetnico. Razlog za spremembo je ugotovitev jezikoslovcev na terenu, najpogosteje dialektologov (o tem tudi J. Škofic, [Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici](#), 2015), ki opozarjajo, da so ta imena zgradbeno zahtevna in jezikovnim uporabnikom tuja. Še zlasti težko je tako ime uporabiti ob odgovoru na vprašanje *Od kod prihajaš?*, na katero pogosteje odgovorimo *od Zidov* kot od *V Zideh*.

Pisanje nekrajevnih imen

Pravila za pisanje nekrajevnih imen {55–67/III} so glede na SP 2001 (§ 73) precej razširjena: osnovnemu pravilu, ki se ne razlikuje od dosedanjega, ki pravi, da pišemo z veliko začetnico vsa enobesedna imena (*Drava*) in vse neprve sestavine večbesednih

imen, ki so sama po sebi lastno ime (*Južna Amerika*), je bilo treba dodati več pojasnil, s katerimi smo želeli odgovoriti na vprašanja:

- Kako prepoznamo sestavine lastnega imena? {56/III}
- Kako prepoznamo lastno ime kot neprvo sestavino večbesednega nekrajavnega imena? {59/III}
- Kako prepoznamo nelastnoimensko sestavino večbesednih nekrajavnih imen? {61/III}
- Pri katerih skupinah nekrajavnih imen prihaja do sistematičnih odstopanj? {62/III}
- Pri katerih skupinah nekrajavnih imen prihaja do odstopanj zgolj zaradi nejasnosti pravil? {63–67/III}

Z naštetimi dilemami se dosedANJI pravopisi niso ukvarjali, malo pa je tudi spremljevalnih raziskav, ki bi skušale ponuditi odgovore na pereča vprašanja. Raba velike in male začetnice je bila v jezikoslovju pogosto odrinjena na stranski tir kot manj raziskovalno zanimiva, še posebej pa je bilo malo raziskav namenjenih slovničnemu vedenju lastnih imen. Tudi zato so prenovljena pravila zanimiva za vse, ki se srečujejo z novimi imeni, bodisi pri novih zemljepisnih danostih bodisi pri prevajanju, da bi jih znali ustrezno zapisati.

{56/III} Novejše raziskave zapisa imen s strukturo **občno poimenovanje + lastno ime** kažejo, da je treba razlikovati med dvema skupinama, in sicer:

- (a) če začetnemu občnemu poimenovanju sledi imenski prilastek v roditeljskem, je celotna zveza lastnoimenska (*Dežela Franca Jožefa, Rt dobrega upanja*);
- (b) če začetnemu (razlikovalnemu) občnemu poimenovanju sledi imenski prilastek v imenovalniku, ki izraža pomen 'z imenom', je lastno ime le prilastkovna sestavina (*slap Savica* ali *potok Savica, predor Sveti Rok*), saj se ime v nedvoumnih okoliščinah uporablja tudi brez te sestavine (*Savica, Sveti Rok*).

V tej skupini je posebna pozornost (Posebnost št. 2 {57/III}) namenjena **poimenovanju sakralnih objektov**, ki se sicer uvrščajo v skupino (a), saj so zgrajena po načelu **jedro (bazilika, cerkev, kapela, katedrala, stolnica) + religijsko/svetniško ime**. Vendar zaradi ustaljene prakse pišemo občnoimenska jedra teh zvez z malo začetnico (*bazilika svetega Petra*), jedro pa se pogosto izpušča in velika začetnica preide na ime: *maša pri Svetem Petru*. Drugače je seveda v nekrajavnih imenih, v katerih je občnoimensko

jedro sestavina lastnega imena in se lastnoimenski del ne uporablja samostojno, npr. [Trg svetega Marka](#), [Ulica svetega Nikolaja](#).

Pri imenih, ki s pridevnikom kot razlikovalnim določilom tvorijo samostalniško besedno zvezo z levim ujemalnim prilastkom ([severna Primorska](#); posebnost št. 1 {57/III}), je za ustrezen zapis začetnice treba vedeti, ali je ta zemljepisna enota tako poimenovana uradno ([Beneška Slovenija](#)) ali zgolj priložnostno oz. razlikovalno ([avstrijska Koroška](#)). Če tako poimenovanje postane ime npr. regije (in s tem stvarno lastno ime), je z veliko začetnico pisan tudi razlikovalni pridevnik ([Zahodna Slovenija](#)).

Poglavje o zapisu **neprvih sestavin nenaselbinskih imen** je razširjeno predvsem zato, da bi podrobno predstavili razlikovanja med lastnimi imeni in občnimi poimenovanji, čemur sta namenjena posebna razdelka »Velika začetnica« {59–60/III} in »Mala začetnica« {61–62/III}.

Znano je, da z **VELIKO ZAČETNICO** pišemo neprvo sestavino le, če je lastno ime. To prepoznamo med nepravimi sestavinami večbesednega imena po samostojnem nastopanju v vlogi imena, ki se ohranja tudi tedaj, če ime pred seboj nima razlikovalnega dodatka {59/III}, celota pa poimenuje **povsem drugo zemljepisno danost**, npr. [Gvineja – Ekvatorialna Gvineja](#), [Nova Gvineja](#), [Papua Nova Gvineja](#).

Velika začetnica se ohranja tudi ob **priredno povezanih** obstoječih zemljepisnih imenih {59, 60/III}, in sicer: če se med seboj povezujejo že obstoječa lastna imena, veliko začetnico ohrani tudi prvi del priredne zloženke ([Vitanjsko-Konjiške Karavanke](#) ‘Vitanjske Karavanke in Konjiške Karavanke’); če novo ime nastane šele s povezavo, je z veliko začetnico pisana le prva sestavina ([Volško-baltska plovna pot](#) ‘plovna pot med Volgo in Baltikom’).

V skupini zemljepisnih imen so **podredne zveze** imen {59/III} precej redke. Pojavljajo se, kadar želimo poimenovati del večje enote skupaj z manjšo enoto, npr. pri imenih mestnih delov ([Ljubljana Bežigrad](#)), vendar jih je treba ločiti od zveze imena in občnega poimenovanja, s katerim poimenujemo mestno središče ([Ljubljana center](#)) ali del mesta glede na smer neba ([Maribor vzhod](#)). (O tem že SP 2001 v členu 71.)

Z **MALO ZAČETNICO** pišemo neprvo sestavino, ki je predlog ali veznik, med imenskimi⁹ enotami pa so v predlogu pravil posebej izpostavljene tri skupine besed: geografski, planinski, urbanistični in geološki izrazi; upravno-politični izrazi in splošni izrazi. Vsi ti

⁹ Izraz »imenski« uporabljamo v pomenu samostalniška ali pridevniška beseda. O tem gl. J. Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 1992 (str. 59). V tem kontekstu je mišljena imenska enota, torej bodisi občna bodisi lastnoimenska nominalna enota.

niso naštetih in ponazorjeni z zgledi imen le v razdelku {60/III}, temveč tudi v prilogi z naslovom »Neprve sestavine zemljepisnih imen«, ki je v pravila vključena kot pomagalo za lažje odločanje pri zapisu neprvih sestavin.

Pravilo se ne odmika od dosedanje prakse, le razširja način prikaza sestavin imen in pojasnjuje razloge za različne zapise. Zato je spremenjen tudi zapis začetnice v večbesednih imenih rek s sestavino **bistrica**, pri katerih zaradi doslednosti razlikovanja med krajevnim in nekrajevnim imenom po zgledu **Bukov Vrh** (naselje) – **Bukov vrh** (vzpetina) **predlagamo spremembo**, in sicer: **Kamniška Bistrica** (naselje) – **Kamniška bistrica** (reka). Beseda **bistrica** ima občni pomen in je kot taka vključena tudi v **SSKJ2**:

bístrica -e ž (i) knjiž.

1. reka ali potok, ki hitro teče: bistrica je živahno žuborela
2. zastar. prozorna, čista voda: prinesla je polno vedro bistrice

Podobno, a nekoliko bolj zapleteno je razlikovanje med izrazoma **dolomit** – **Dolomiti**. Prvo je vrstno poimenovanje in označuje (po SSKJ) apnencu podobno krušljivo kamnino (**Polhograjski dolomiti**), status lastnega imena pa ima severnoitalijansko gorovje **Dolomiti**, a tudi njim podoben del Karnijskih Alp v Furlaniji (**Furlanski Dolomiti**) in del Alp na Tirolskem (**Lienški Dolomiti**).

V razdelku »Posebnosti« {62/III} je omenjena edina skupina nekrajevskih imen, ki izkazuje sistematično odstopanje od prvotnega pravila, in sicer **imena vzpetin in gora**. Tem imenom so se vsa dosedanja pravopisna pravila izognila. Slovenskih imen gora in vzpetin ni malo, zakonitost, ki jo pri poimenovanju lahko opazujemo, pa je ohranjanje velike začetnice tudi potem, ko ime dobi pridevniško sestavino, ki je namenjena razlikovanju sosednjih ali tudi bolj oddaljenih vrhov in gora: **Jezerska Kočna**, **Kokrska Kočna**; **Mala Mojstrovka**, **Velika Mojstrovka**; **Triglav**, **Mali Triglav**; **Grintavec**, **Bavški Grintavec**, **Mali Grintavec**. S tem pravilom je usklajena tudi velika začetnica v imenu planote **Kočevski Rog**, na kateri je tudi gora **Veliki Rog**, na drugem koncu Slovenije pa tudi gora **Rog**.

Poleg imen vzpetin in gora so kot samostojna kategorija nekrajevskih imen v *Pravopisu* 8.o prvič opisana imena **infrastrukturnih in drugih objektov** {63–64/III} ter **imena nebesnih teles** {65–67/III}. Raba začetnice je v obeh skupinah razmeroma neproblematična, dokler formalne oblike ne trčijo ob neformalne. Tako je npr. uradno poimenovanje avtomobilske ceste, ki povezuje Maribor in Koper, avtocesta **A1**; v slovenščini je opisno poimenovana kot **primorska avtocesta** (del od Ljubljane do Kopra) ali **štajerska avtocesta** (od Ljubljane do Maribora); če take opisne izraze pogovorno ali

neformalno poenobesedimo, ohranijo status občnega poimenovanja ([primorka](#), [štajerka](#)). V pravilih je opozorjeno tudi na podobna opisna poimenovanja infrastrukturnih objektov, ki se pišejo z malo začetnico ([savski most](#), [karavanški predor](#)). Zanimivo razlikovanje prinaša tudi skupina imen nebesnih teles, tj. planetov, zvezd, ozvezdij, galaksij, pri katerih so redke težave uporabnikov povezane zgolj z nepoznavanjem novejših imen (npr. [Krajevna skupina](#)), ki jih prinaša odkrivanje vesolja. Več težav imamo z nestrokovno rabo teh imen in prekrivnih poimenovanj, kar je opisano v razdelku »Posebnosti« {67/III} kot odstopanje od zapisa z veliko začetnico pri naslednjih skupinah:

- opisu planetov, zvezd kot pojavov, ki jih opazujemo z Zemlje ([luna](#), [sonce](#), [zvezde](#));
- rabi v frazemih ([biti za luno](#));
- astrološki rabi (horoskopska znamenja: [je edina bikica v skupini](#)).

Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena

Pri pisanju zemljepisnih imen, ki jih danes ni več ali pa niso nikoli obstajala, upoštevamo aktualna pravopisna pravila in ne tistih, ki so veljala v času nastanka teh del. Če je to še mogoče razumeti pri prevodnih delih, v katerih se pojavljajo zapisi kot [Železni otoki](#) in [Šajerska](#), je za klasično literaturo ta pravila treba upoštevati zlasti ob ponatisih ali pri pisanju šolskih nalog, povezanih s problematiko, npr. Cankarjev [Blatni Dol](#), Levstikov [Vrh pri Sveti Trojici](#), Tolkienov [Srednji svet](#).

Enako velja za zgodovinska imena državnih tvorb {68–69/III}, pri katerih ločujemo med uradnimi imeni ([Avstro-Ogrska](#), [Beneška republika](#), [Dravska banovina](#), [Socialistična federativna republika Jugoslavija](#), [Sveto rimsko cesarstvo](#), [Vojvodina Kranjska](#)) in opisnimi poimenovanji ([habsburško cesarstvo](#), [jugoslovanska država](#), [kitajsko cesarstvo](#)), ki so pogosto zgolj neuradna ali žargonska. Tako v SSKJ kot v SP 2001 je [Tretji rajh](#) pisan kot opisno poimenovanje ([tretji rajh](#)), vendar gre za uradno ime nemške države v času nacizma.

Posebno skupino zgodovinskih imen predstavljajo starinski eksonimi: to so imena slovenskega izvora za tuje kraje, ki so izginila iz rabe, ker so jih nadomestile pisno nepodomačene različice oz. izvirna imena, npr. avstrijska imena [Inomost](#), [Kelmorajn](#), [Solnograd](#) danes imenujemo [Innsbruck](#), [Köln](#) in [Salzburg](#).

Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena

Skrajšana {70–71/III} in nadomestna {68–69/III} zemljepisna imena imajo značaj imena in zapis z veliko začetnico le, če jih kot imena prepoznavamo v širši družbeni skupnosti. V SP 2001 je bilo na ta opozorjeno že v uvodnem poglavju (§ 37–38). Nekatera smo kot kratke različice prevzeli s prevodi, npr. *Otok* (< *Velika Britanija*), *Združene države* (< *Združene države Amerike*), *Združeno kraljestvo* (< *Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske*), druge pa obstajajo v slovenščini prvotno celo v skrajšani obliki *Barje* (< *Ljubljansko barje*), *Brda* (< *Goriška brda*).

Frazeološka in prenesena raba zemljepisnih imen

Kot smo pojasnili v poglavju »Frazeološka in prenesena raba imen bitij«, so nekatera lastna imena tudi sestavine frazeoloških enot in imajo v tem položaju drugačno funkcijo, saj je pomen frazeoloških enot bolj ali manj prenesen in ni seštevek pomena besed, ki frazeološko enoto sestavljajo. V zgradbi frazeoloških enot so poleg imen bitij pogosto tudi zemljepisna imena, ki jih v tem položaju, ko so del stalnih besednih zvez, prav tako praviloma pišemo z veliko začetnico {73/III}, npr. *odkriti Ameriko* 'odkriti kaj novega ali že odkritega'. Vendar pa je včasih že samo zemljepisno ime lahko podvrženo procesu apelativizacije (poobčnoimenjenja), kar pomeni, da lastno ime s procesom metaforizacije in metonimizacije začne pridobivati generične ali vrstne pomene in postane občno poimenovanje, npr. *Rubikon* |reka| – *rubikon* 'meja, mejnik'. To vpliva tudi na normo frazeološke enote, ki vsebuje tako zemljepisno ime, tako da se pri njih uveljavi dvojnični zapis izhodiščne lastnoimenske sestavine, npr. *prestopiti Rubikon/rubikon* 'storiti odločilno dejanje'. To pravopisno posebnost obravnavamo v {74, 1. točka/III}.

Pravopisno problematična je tudi skupina frazeoloških nadomestnih poimenovanj za zemljepisna imena, saj so se v preteklih pravopisnih slovarjih različno zapisovala, npr. *novi svet* 'Amerika' (SP 1935, SP 1950, SP 1962 z veliko začetnico, SP 2001 z malo začetnico), nobeno pravopisno pravilo doslej pa tega ni eksplicitno kodificiralo. SP 2001 (§ 38) je sicer določal, da kot lastna imena obravnavamo tudi občna, kadar jih enoumno uporabljamo namesto lastnih, vendar so med zgledi navedeni le enobesedni primeri tipa *Otok* 'Velika Britanija', ne pa tudi frazeološka nadomestna poimenovanja. Zato smo v prenovljena pravila vpeljali novo določilo, in sicer kot posebnost {74, 2. točka/III}, ki za to skupino poimenovanj določa rabo male začetnice, razen če so njihove sestavine lastno ime, npr. *večno mesto* 'Rim', *severne Benetke* 'Stockholm', 'Amsterdam', 'Sankt Peterburg'.

Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj

V poglavju {75–77/III} so predstavljena imena, ki so z onimizacijo nastala iz vrstnih poimenovanj zaradi svoje funkcije (npr. **Magistrat** in **Rotovž** kot mestni hiši v Ljubljani in Mariboru) ali videza (**Nebotičnik**). Taka imena so večinoma neproblematična, več zadreg pa predstavljajo pomenski prenosi tedaj, ko je nelastnoimenska pojavnost poimenovana po zemljepisnem lastnem imenu, ker se je pojavila v tistem kraju ali pokrajini ali državi. V teh primerih je pričakovana mala začetnica, ki pa je v rabi tudi uresničena pri pojavih, ki so v jeziku že dolgo (**balkan**, **kalvarija**), pri novejših (**Schengen** – **šengen/schengen**) pa raba še ni ustaljena in prihaja do zamenjav imena in poimenovanja.

Stvarna imena

Poglavje uvaja seznam pomenskih skupin stvarnih imen. V primerjavi s SP 2001 je vsebinsko razširjen, dodano pa je tudi pojasnilo, da zaradi nenehnih sprememb in razvoja ni dokončen, temveč so stvarna imena (v smislu obsega, vrste ipd.) od vseh lastnih imen najbolj podvržena spremembam in posodobitvam. Ena teh je dosledno pisanje z veliko tudi pri imenih, pri katerih so pretekli pravopisi iz ideoloških razlogov zahtevali malo začetnico (npr. **Gestapo**), na kar je opozorjeno v slogovnem napotku {79/III}.

Zgradba stvarnih imen

Podpoglavje o zgradbi {80–81/III} je podobno podpoglavjema pri imenih bitij in zemljepisnih imenih. SP 2001 je zgradbo vseh treh skupin obravnaval v skupnem uvodnem razdelku, vendar je to zabilisalo posamezne razlike med njimi. Pri stvarnih lastnih imenih so poleg enodelnih (eno- in večbesednih) in večdelnih imen namreč zgradbeno razpoznavna še predložna imena (**Pri Juriju**), imena z razlikovalnim določilom (**Osnovna šola bratov Letonja**), priredno zložena, pisana z vezajem (**Kmetijsko-gozdarski zavod Maribor**), in dvojna imena (**Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza**) – zanje je dodano opozorilo, da jih sklanjamo v obeh sestavinah.

Taka ponazoritev skladske kompleksnosti stvarnih imen (ne glede na njihovo vrsto) je smiselna zaradi lažjega sistematičnega prikaza imen po skupinah.

Pisanje stvarnih imen

Več pozornosti kot v SP 2001 je namenjene tudi pisanju imen iz več sestavin {82–83/III}. Pravilo, da neprvo sestavino pišemo z veliko, če je lastno ime, sicer pa ne, je ponazorjeno z več zgledi, ki so tudi pomensko uvrščeni, npr. [Ljubljanski maraton](#) (prireditve). Kot posebnost so dodana latinska in polatinjena imena rastlin in živali, pri katerih se držimo mednarodno uveljavljene prakse zapisovanja, ohranjamo pa tudi ležeči tisk, npr. *Parus major* (velika sinica) {84/III}.

Razlikovalna določila v stvarnih imenih

Posebno podpoglavje je posvečeno razlikovalnim določilom v stvarnih imenih {85–90/III}, pri katerih je gradivska analiza pokazala, da so več vrst, kot jih je zaznal SP 2001. Poleg tipa, ki ga ta priročnik navaja v členu 98 in je v prenovljenih pravilih oblikovan kot 'se imenuje po' ([Gimnazija Rudolfa Maistra](#)), je dodana še skupina imen z določili v imenovalniku in s pomenom 'z imenom' ([Ustanova Mali Vitez](#)). Redko imajo določilo v imenovalniku tudi imena prvega tipa; pri teh sledimo registriranim različicam imen ([Gimnazija Venó Pilon](#)), kot je pojasnjeno v razdelku »Posebnosti« {88/III}.

Kadar je določilo zemljepisno ime {89/III}, je sklon odvisen od tega, ali gre za nekrajevno (to je v roditelju: [Pošta Slovenije](#)) ali krajevno ime (to je v imenovalniku: [Marina Portorož](#)). Tudi tukaj so v posebnosti zaznani redki odkloni od pravila (npr. [Radio Slovenija](#)).

Vrstilni števniki v stvarnih imenih

Vprašanja v [Jezikovni svetovalnici](#) Inštituta za slovenski jezik kažejo, da so uporabniki v SP 2001 pogrešali napotke, kako naj ravnajo, kadar je pred stvarnim imenom prireditve vrstilni števniki {91/III}. Podpoglavje navaja primere, v katerih je števniki spremenljiv ([17. Ljubljanski maraton](#)), pa tudi imena, katerih del je (ubesedeni) vrstilni števniki ([Četrta osnovna šola Celje](#)).

Opozorjeno je tudi na razlikovanje z vrstnimi poimenovanji prireditve, ki imajo pred seboj prav tako lahko na oba načina zapisane vrstilne števniki, a se pišejo z malo začetnico ([12./dvanajsto regijsko srečanje mladih raziskovalcev](#)) {92/III}.

Posebnosti pri pisanju nekaterih skupin stvarnih imen

Namesto obravnave vseh pomenskih skupin, naštetih v uvodnem razdelku poglavja o stvarnih imenih (kakor je v SP 2001), prenovljeno poglavje v nadaljevanju prinaša obravnavo zgolj novejših in tistih skupin imen, pri katerih prihaja do pogostejših dvomov oz. pri katerih se je njihovo razumevanje, s tem pa tudi pisna praksa v zadnjih desetletjih spremenila {93–100/III}.

Pri **imenih statističnih, razvojnih, kohezijskih in turističnih regij** ter **vinskih dežel in okolišev** {93–94/III} imajo uporabniki precej zadreg, pisna praksa pa je neenotna, kar kažejo tudi vprašanja v Jezikovni svetovalnici. Pravilo je oblikovano skladno z usmeritvami Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije, da se imena vseh tovrstnih regij poenoteno pišejo z veliko začetnico (**Obalno-kraška razvojna regija**, **Osrednjeslovenska statistična regija**). Kadar je tip regije zapisan kot vrstno določilo, tj. z malo začetnico, je z veliko zapisano le lastnoimensko jedro: **vinska dežela Posavje**.

Opozorjeno je (slogovni napotek) še na možnost prekrivanja z opisnimi poimenovanji (**Podravska/podravska regija**), pri čemer gre za podoben pojav kot pri nekaterih zemljepisnih imenih in poimenovanjih.

SP 2001 (§ 107) je z omejevanjem velike začetnice pri **znamkah in imenih izdelkov** {95–96/III} na položaj definicijsko neenotno opredeljenega »imenovalnega prilastka« (skladenjskega izraza) vnesel v pisno prakso veliko omahovanja. Nekateri mediji oz. njihovi lektorji temu pravilu še vedno nekritično sledijo, čeprav so zadnja desetletja prinesla mnoga nova spoznanja o lastnoimenskem statusu znamk, ki niso več vezane zgolj na (serijske) izdelke ali podjetja, pač pa tudi na storitve. Odzivi in raziskave jezikoslovcev po izidu SP 2001 so pokazali, da izpust jedra besedna zveze ne pomeni izgube lastnoimenske funkcije, saj beseda oz. zveza še vedno zaznamuje en denotat in ima vse lastnosti lastnega imena.

Pri prenovi pravil smo sledili spoznanju, da so vsa lastniška imena pisana z veliko začetnico; to velja tudi za zdravila in farmacevtske izdelke (**Calpol**), za katere SP 2001 še določa, da se pišejo z malo. Danes velja, da z malo pišemo le farmacevtske zdravilne učinkovine (**paracetamol**), ki so lahko sestavina zdravil – ta pa nosijo lastniška imena proizvajalcev: **Lekadol** (Lek), **Daleron** (Krka), **Saridon** (Bayer).

Mala začetnica je pri celotni skupini upravičena le, ko ne gre več za zaznamovanje enega denotata, temveč beseda oz. zveza zaznamuje vrsto izdelkov ali nadpomenko. To pa se zgodi le, kadar se ime znamke apelativizira (npr. **Superga** > **superge**). Druga

možnost je nastanek enakozvočnega poimenovanja serijskih izdelkov iz imen tehničnih ali avtomobilskih znamk; take enakozvočnice pišemo bodisi z veliko bodisi z malo začetnico ([Ford/ford](#) kot izdelek podjetja [Ford](#)). Na oboje je v prenovljenih pravilih tudi opozorjeno.

Znamke pogosto povezujemo z njihovimi logotipi, ki pa so lahko v neskladju z začetnico imen v besedilih (npr. [natureta](#) – [Natureta](#)). V opombi je ob tovrstnih primerih pojasnjeno, da oblikovalskih rešitev ne prenašamo v besedilno rabo.

Pisna praksa v skupini **imen listin, konvencij, pogodb in uredb** {97–98/III} se je spremenila že v obdobju med nastankom konceptov SSKJ in SP 2001. Če jih je prvi priročnik še dojemal kot vrstne pojavitve, pa je z naraščanjem njihovega števila postalo jasno, da gre za posamične uradne dokumente zgodovinskega značaja in s tem lastna imena, zato so v SP 2001 pisana z veliko. V pravilih prejšnjega pravopisa so zgledi zanje naštetih kar med umetnostnimi in neumetnostnimi besedili. Tukaj je skupina osamosvojena iz dveh razlogov. Prvič, zaradi omahovanja pri začetnici zaradi neenotne pretekle kodifikacije, kar je posebej pogosto, ko gre za ime, ki se začneja z občnoimensko prvino ([Pogodba o Evropski uniji](#)). In drugič, ker skrajšane različice uporabljamo kot neuradna poimenovanja, pisana z malo ([vatikanski sporazum](#), vendar denimo [Lizbonska pogodba](#)); edina izjema je [Avstrijska državna pogodba](#), pri kateri se je skrajšana različica začela enoumno uporabljati kot lastno ime in jo danes (v primerjavi s SP 2001) pišemo z veliko začetnico. Gre torej za skupino imen, pri katerih je treba dobro poznati posamezne dokumente ter njihova uradna imena in morebitna druga poimenovanja.

Podobna ugotovitev velja za **imena meddržavnih zvez** {99–100/III}, saj tudi pri tej skupini zadrege glede začetnice navadno izhajajo iz nejasnega razlikovanja med lastnimi imeni in opisnimi poimenovanji oz. iz nepoznavanja razlik med obojimi. Opisna poimenovanja so neuradna in so pogosta zlasti v publicistiki (npr. [trojni pakt](#)), medtem ko so lastna imena določena z uradno ustanovitvijo zvez: datumom nastanka, državami pristopnicami in podpisom listin (npr. [Arabska liga](#)).

Skrajšana stvarna imena

Nekatera večbesedna stvarna lastna imena {101/III} že izvenbesedilno obstajajo v skrajšani obliki, pri drugih lahko tovrstno krajšanje izvedemo le priložnostno (največkrat v uradovanih in strokovnih besedilih) in z omejeno trajnostjo, tj. v posameznem besedilu. Splošno znana skrajšana imena niso v vseh obdobjih enaka; trenutno so taka zagotovo [Unija](#) (za [Evropsko unijo](#)), [Cerkev](#) (za [Katoliško cerkev](#)) in

Združeni narodi (za Organizacijo združenih narodov), medtem ko v SP 2001 (§ 37) omenjene Akademija (za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti), Matica (za Slovensko matico) in Fronta (za Osvobodilno fronto) danes niso več splošno razširjene.

Prekrivnost stvarnih lastnih imen in občnih poimenovanj

Nekatera stvarna večbesedna imena prinašajo zadrege, povezane z dejstvom, da je lahko homonimna zveza uporabljena tudi kot občno poimenovanje {102/III}. Na to je pri posameznih skupinah imen opozarjal že SP 2001, a preveč skopo in s slabo izbranimi zgledi, zato je v vmesnem času prihajalo do veliko zadreg pri interpretaciji pravil in njihovi implementaciji v pisno prakso. Prekrivnost namreč večinoma ni celovita, a ker se stvarna lastna imena v posameznih besedilih lahko uporabljajo tudi skrajšana, se zdi, da je. Na primer ime **Državni zbor Republike Slovenije** se besedilno skrajšano glasi **Državni zbor**, to pa je homonimno z občnim poimenovanjem **državni zbor** za vrsto političnega telesa. SP 2001 je poskušal v pravopisni sistem in rabo vnesti razlikovanje, ki ga je prejšnji pravopis zabilisal z izogibanjem veliki začetnici. Vendar pa zgledi, ki so identični za lastno ime in občno poimenovanje, niso pomagali uzavestiti razlike: da namreč takrat, kadar imamo v mislih konkretno besedilo, ustanovo ipd., uporabimo njeno uradno lastno ime; občno poimenovanje (ki se lahko od lastnega tudi razlikuje, saj občnost omogoča pretvorbe tipa **zakon o visokem šolstvu** > **visokošolski zakon**) pa uporabimo takrat, ko je v ospredju besedila vrstnost oz. funkcija.

V prenovljenem poglavju so zgledi za tovrstno prekrivanje zbrani v treh skupinah besedja, sorodnega po pomenu. Pokazalo se je tudi, da je za vsako od teh skupin koristno oblikovati dodatne opombe, v katerih so zbrani čim bolj nazorni primeri iz besedilne rabe, saj razlikovanje največkrat izvira prav iz sobesedilno utemeljenih razlik med imeni in poimenovanji (npr. **Mineva prvih sto dni mandata devete slovenske vlade** nasproti **58. redna seja Vlade RS**).

Izrazi posebnega razmerja in spoštovanja

Razdelek, v katerem je o ali veliki ali mali začetnici za izražanje posebnega razmerja ali spoštovanja povedano vse bistveno, združuje prvotni dve skupini v SP 2001 (pri veliki (§ 110–114) in mali začetnici (§ 156)). Posebej je po novem opozorjeno na dosledno rabo velike začetnice, potem ko se odločimo za poudarjanje vikanja ali tikanja. Mešanje obeh načinov pomeni nepotrebno slogovno slabost.

S konteksti so ponazorjene {105/III} rabe velike začetnice v protokolarnem naslavljanju (t. i. socialna velika začetnica), in sicer za posamezne z veliko ali z malo začetnico pisane zvrsti celebritet ([ekscelenca](#), [eminenca](#), [svetost](#), [veličanstvo](#), [visokost](#)), pred katerimi stojijo z veliko pisani zaimki in z malo pisani pridevniki. Ta način je bil zapisan le v prvem slovenskem pravopisu, [Levčevem](#) iz leta 1899 (v členu 607).

Pridevniki iz lastnih imen

Poglavje je novo in vključuje vsebino, ki je bila v SP 2001 obravnavana v poglavjih »Svojljni pridevniki iz besed, pisanih z veliko« (§ 115) in »Pri vrstnih pridevnikih na -ov/-ev, -in iz lastnih imen« (§ 157–159). SP 2001 se je v kodifikaciji začetnice pridevnikov na -ov/-ev, -in iz lastnih imen opazno odmaknil od tradicije pisanja teh pridevnikov v preteklosti. Do vključno SP 1950 (in v veliki meri tudi še SP 1962) so se pridevniki na -ov/-ev, -in iz lastnega imena namreč pisali z veliko začetnico v vseh položajih (Jakop 2009).

Kljub navidezno preprostem formalnemu ločevanju v pravilih SP 2001 na rabo velike začetnice pri svojljnih pridevnikih na -ov/-ev, -in oz. rabo male začetnice pri vrstnih pridevnikih na -ov/-ev, -in, izraženo v pravilih SP 2001 pa v slovarskem delu pravopisa to razmejevanje ni bilo uresničeno. Celotna skupina iz lastnih imen izpeljanih pridevnikov na -ov/-ev, -in, kadar so del stalnih besednih zvez, je bila v slovarju SP 2001 kodificirana sistemsko dvojnično, tj. z malo in veliko začetnico. S tem so nekatere slovarske rešitve odstopale od pravil, npr. skupina svojljnih pridevnikov iz lastnih imen, kadar zaznamujejo duhovno last ([pitagorov in Pitagorov izrek](#) v slovarju oz. [Pitagorov izrek](#) v pravilih), in v veliki meri tudi niso bile usklajene z dejansko jezikovno rabo, ki je zlasti v skupini poimenovanj za duhovno last prevladujoče izkazovala rabo velike začetnice (npr. [Arhimedov zakon](#)). Zaradi odmika od pravopisne tradicije in težav pri razmejevanju pomena svojljnosti od vrstnosti so se jezikovni uporabniki pogosto znašli v dilemi glede zapisa, zlasti ob pojavljanju novih, slovarsko še ne obravnavanih poimenovanj.

Iz zgoraj navedenih razlogov smo poglavje strukturno in vsebinsko prenovili. Novo je ime poglavja »Pridevniki iz lastnih imen« {106–114/III}, v njem pa je obravnavano pisanje začetnice pri vrstnih in svojljnih pridevnikih, izpeljanih iz imen bitij ter iz zemljepisnih ali stvarnih imen. Njihova kodifikacija ostaja nespremenjena pri **vrstnih** pridevnikih na -ski/-ški, -ovski/-evski, -anski, ki jih pišemo z malo začetnico {106/III}, ter pri **svojljnih** pridevnikih na -ov/-ev, -in, ki jih pišemo z veliko začetnico {107/III}. Pravili sta ponazorjeni z aktualiziranimi zgledi pridevnikov, izpeljanih iz vseh skupin lastnih

imen, vključena sta tudi ponazarjalna primera pisanja pridevnikov iz kratičnih imen, npr. [RTV-jevski/ertevejevski](#), [Natov](#).

Novost v primerjavi z SP 2001 je kodifikacija svojilnega pridevnika [Božji](#) z veliko začetnico [{108/III}](#). Gre za posebnost z vidika izpeljave svojilnega pridevnika z obrazilom *-ji* (namesto *-ov*) iz imena *Bog* ([Gložančev 1993/94](#)). Svojilnega pridevnika [Božji](#) pravila SP 2001 niso obravnavala, v slovarskem delu pa je raba velike začetnice omejena le žanrsko (dopuščena je v teoloških in bogoslužnih besedilih), ne upošteva pa njegove funkcije svojilnosti nasproti vrstnosti. Vključitev te posebnosti v prenovljena pravila je utemeljena tudi z vidika večkrat izraženih uporabniških zadreg glede začetnice zaradi izrazne prekrivnosti z vrstnim pridevnikom ([božji](#)).

V to poglavje smo vključili tudi pisanje svojilnih oz. vrstnih pridevnikov, izpeljanih iz lastnih imen, kadar so v položaju z vezajem povezane priredne zveze dveh ali več imen [{109/III}](#), npr. [Breznik-Ramovšev pravopis](#), [rusko-ameriški vrh](#). Ta skupina je bila v SP 2001 pravopisno obravnavana zaradi rabe vezaja (v poglavju o pisanju skupaj oz. narazen pri prirednih zloženkah v členu 503), ne pa tudi zaradi rabe začetnice.

Za pridevnike, izpeljane iz lastnih imen, v pravilih uvajamo novo poimenovanje: **izlastnoimenski pridevniki**. Razlog za obravnavo te pravopisne kategorije v okviru enega poglavja je jezikovnemu uporabniku ponuditi večjo sistematičnost in preglednost te v sodobnem času pereče pravopisne problematike.

Posebno pozornost namenjamo pisanju izlastnoimenskih pridevnikov s priponskimi obrazili *-ov/-ev*, *-in*, kadar so del stalnih besednih zvez, saj je njihova kodifikacija glede na SP 2001 nekoliko spremenjena. Gradivske preverbe so pokazale precej neenotno normo, pri čemer je bilo gradivo mogoče razvrstiti v tri skupine:

- (a) **Velika začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** Pri pridevnikih, ki so del poimenovanj za duhovno last (izumi, iznajdbe, častna poimenovanja), za nagrade, posebne dneve in praznike, prevladuje raba velike začetnice v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, zato smo to normo tudi kodificirali [{110–111/III}](#), npr. [Pitagorov izrek](#), [Nobelova nagrada](#), [Prešernov dan](#). Spremenjena kodifikacija glede na SP 2001, ki je zapisal dvojnično normo, je v skupini pridevnikov, ki zaznamujejo duhovno last, medtem ko pisanje nagrad in praznikov ostaja nespremenjeno, pri čemer smo pravila dopolnili z zgledi, ki so izpeljani tudi iz osebnega imena, npr. [Marijino vnebovzetje](#).
- (b) **Velika oz. mala začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** Največja je skupina pridevnikov, ki v sodobnem gradivu izkazujejo dvojnično normo. Kategoriziramo jih lahko v skupino terminoloških in frazeoloških zvez.

Dvojnično normo terminoloških zvez smo registrirali pri poimenovanjih bolezni, delov telesa v medicinski stroki ter pri poimenovanju rastlinskih in živalskih vrst v botaniki in zoologiji. Zato pri tej skupini izlastnoimenskih pridevnikov v pravilih ohranjamo dvojnično normo in zanje predpisujemo pisanje z veliko in malo začetnico {112a in b/III}, npr. [Downov/downov sindrom](#). To velja tudi za frazeološke zveze, torej stalne besedne zveze s prenesenim pomenom, ki ga v pravilih tudi zapišemo zaradi razdvoumljanja z nefrazeološko rabo {113/III}, npr. [Ahilova/ahilova peta](#) 'ranljivost'. Rahel odmik od prikaza v slovarskem delu SP 2001 se v prenovljenih pravilih kaže v zaporedju navajanja velike oz. male začetnice, čeprav med njimi še vedno ohranjamo enakovredno normativno razmerje.

- (c) **Mala začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** V tretji skupini so pridevniki, pri katerih se je kljub izhodiščno lastnoimenski motivaciji v jezikovni rabi že uveljavilo pisanje z malo začetnico, verjetno tudi pod vplivom kodifikacije v SP 2001, ki je posamezne primere poimenovanj rastlin, živali, delov telesa normiral le z malo začetnico, npr. [marijini laski](#), [noetova barčica](#), [venerin griček](#). Sodobni gradivski viri pri pridevnikih, ki niso tvorjeni iz priimkov, še vedno potrjujejo prevladujočo rabo male začetnice, ki jo ohranjamo tudi v prenovljenih pravilih in skupino obravnavamo kot posebnost {114, 1. točka/III}. Posebnost predstavljajo tudi podomačeni izlastnoimenski pridevniki, pri katerih motivacija iz lastnega imena ni (več) vedno razvidna in prepoznana, zato se je pri njih v jezikovni rabi uveljavila mala začetnica {114, 2. točka/III}, npr. [gajgerjev števec](#), kar je tudi v skladu s krovnim pravilom o podomačevanju občnih poimenovanj v slovenščini {9–11/IV}. Mnogi ti primeri imajo tudi nepodomačeno dvojnico, ki jo zapisujemo v skladu s prenovno pravil {110/III} le z veliko začetnico, npr. [Geigerjev števec](#). Gre za poseben tip dvojničnosti izlastnoimenskih pridevnikov, ki ni tako zelo redek.

Poglavje vsebuje še dva slogovna napotka glede uporabe oz. neuporabe izlastnoimenskih pridevnikov v posebnih položajih. Prvi se navezuje na položaje **zapisa svojilnosti pri ženskih imenih**. Spremenjena družbena vloga žensk je vplivala tudi na povečano potrebo po tvorbi pridevnikov iz ženskih priimkov, tudi pri poimenovanjih za duhovno last. Težava izhaja iz SP 2001, ki je v členu 965 zapisal, da priimki ženskih oseb navadno ne tvorijo svojilnih pridevnikov z obrazilom *-in* (npr. namesto *Kobilčine slike* ipd. rajši *slike Ivane Kobilca*). Tudi v prenovljenih pravilih za ta položaj še naprej priporočamo uporabo rodilniške svojine, npr. [pedagogika \(Marije\) Montessori](#), ali opisne ubeseditve, npr. [lestvica po Virginii Apgar](#), oz. pridevniške oblike ženskega priimka na *-ova/-eva*, ki je že uveljavljena v slovenščini, npr. [lestvica po](#)

Apgarjevi, saj se tvorba izlastnoimenskega pridevnika na *-in* iz ženskih priimkov (še) ni splošno uveljavila.

Drugi slogovni napotek, tudi povezan s spolom podstavnih imen, se nanaša na **izražanje svojine v priredno povezanih imenih različnih spolov**, npr. **John H. Cochran in Monika Piazzesi**. Tudi v tem primeru v slogovnem napotku svetujemo rabo opisne ubeseditve, npr. **mera po Johnu H. Cochranu in Moniki Piazzesi**, oz. rabo ženske pridevniške oblike na *-ova/-eva*: **mera po Cochranu in Piazzessijevi**.

S sklici opozarjamo, da se pravila v tem segmentu vsebinsko dopolnjujejo s posameznimi pravili v drugih poglavjih, in sicer: »Velika začetnica v nekrajevnih imenih«, »Tvorba pridevnikov« in »Pridevniško priponsko obrazilo *-in*« v poglavju »Slovnični oris za pravopis« ter »Vežalne zloženke« v poglavju »Pisanje skupaj oz. narazen«.

MALA ZAČETNICA

Poglavje o rabi začetnice je zasnovano tako, da so ob pravilih za pisanje velike začetnice kot izjeme v razdelkih »Posebnosti« opisana odstopanja od pravila, tj. največkrat položaji, v katerih uporabljamo malo začetnico ali pa je raba neustaljena in norma variantna. Ta način se razlikuje od SP 2001 (§ 124–159), saj so tam v vzporednem poglavju obravnavane vse kategorije, tudi tiste, ki so jih predstavili že v poglavju o rabi velike začetnice.

V poglavju z naslovom »Mala začetnica« se v pričujočem predlogu posvečamo samo tistim skupinam poimenovanj, ob katerih smo pri izbiri začetnice pogosto v zadregi, morda tudi zato, ker imajo v več jezikih status lastnega imena ali pa nastopajo pogosto v skladijskem položaju, ki predvideva rabo velike začetnice.

Vrstna poimenovanja bitij in določila ob imenih

V slovenščini so z malo začetnico pisana vsa vrstna določila ob imenih oseb, in sicer

- nazivi, ki označujejo družbeni ali družabni položaj {116/III},
- nazivi, ki označujejo poklic {116/III},

- nazivi, ki označujejo čast {116/III},
- nazivi, ki označujejo znanstveno stopnjo {116/III},
- nazivi, ki označujejo rodovno pripadnost {116/III},
- nazivi, ki označujejo plemiško stopnjo {117/III}.

Pri naštetih kategorijah smo zasledili dileme glede zapisa začetnice le pri plemiških nazivih, ki so v predlogu pravil obravnavani na novo. Pri teh se zlasti v prevedenih besedilih pojavlja zapis z veliko začetnico (**Graf** – **grof**). Sicer so zadrege jezikovnih uporabnikov povezane s stavo nazivov ob imenu, rabo ločil (vejica) in položaji, ko naziv postane stalni razlikovalni dodatek ob imenu (**Plinij Starejši**) {118/III}. Na možnost tovrstne rabe v SP 2001 (§ 129) ni opozorjeno.

V predlogu pravil za pisanje teh nazivov so našteje vse evidentirane izrazne možnosti za oba spola in primeri ustreznih okrajšav. Slovanska redakcija teh nazivov v [ePravopisu](#) vključuje poleg osnovne identifikacije tudi okoliščine rabe v pragmatičnih ter tudi v skladijskih funkcijah in položajih:

[gospód](#) -a m

[naziv za odraslega moškega]: Pri mizi je sedel sivolasi **gospod**; Gospe so dobile liker, **gospodje** enako merico slivovke; **kot nagovor** Spoštovani **gospod**, zahvaljujem se vam/Vam za prijazne besede, ki ste jih izrekli; **pred imenom ali pred navedbo poklica** Atkinson je gospoda Beana opisal kot otroka, ujetega v telesu odraslega moškega; Zakonca sta si pred **gospodom** župnikom obljubila zvestobo in ljubezen

[dóktorica](#) -e ž

[poklicni naziv; zdravnica]: Odločila se je za terapijo pri znani **doktorici**, specialistki za homeopatijo; **pred imenom** zasebna ordinacija **doktorice** Jane Novak; **kot nagovor** Ste že končali, **gospa doktorica**?

[akademski naziv]: Študij se zaključi z izdelavo in zagovorom doktorske disertacije ter pridobitvijo naziva **doktorica** oz. doktor znanosti; **pred imenom** V imenu kolektiva se je zahvalil **doktorici** Jani Novak za dolgoletno vodenje; **v zvezi dvojna doktorica** Moderatorica pogovora je **dvojna doktorica** Jana Novak

Novost pričujočega predloga za pisanje vrstnih poimenovanj bitij so poimenovanja za **evolucijske stopnje človeka** {119/III}, ki so pisane z malo začetnico (**avstralopitek**, **kromanjonec**, **neandertalec**), pri latinskih imenih pa upoštevamo pravila za

taksonomske zapise, pri katerih je uveljavljen zapis z veliko začetnico le v prvi sestavini, v besedilih pa tudi ležeči tisk (*Australopithecus*, *Homo habilis*) {120/III}.

Pravilo v členu {121/III} opozarja na dejstvo, da se pri kategoriji **pripadnikov družbenih skupin**, ki so izpeljanke iz imen, velika začetnica iz podstavnega imena ne prenaša na izpeljanko, kar je bilo v SP 2001 predstavljeno v členu 136. Medtem ko razna društva, klube, podjetja poimenujemo kot stvarna imena in so imena tudi v kratični obliki, pa so pripadniki vseh primarnih in družbenih skupin pisani z malo začetnico, ne glede na to, da so poimenovanja izpeljanke iz lastnih imen, npr.

- ime stranke – DeSUS/Desus > desusovec, desusovka, pripadnik stranke;
- ime podjetja – Microsoft > microsoftovec, microsoftovka, zaposleni v tem podjetju;
- mesto v Egiptu – Aleksandrija > aleksandrinka, sezonska delavka v tem mestu;
- Avguštin, ustanovitelj cerkvenega reda > avguštinec, redovnik tega reda;
- Nobel, ustanovitelj sklada za nagrade > nobelovec, nobelovka, nagrajenci iz tega sklada.

Predstavljenih je deset tovrstnih skupin s predstavniki, ki jih opredeljujemo glede na pripadnost

1. jezikovni skupini,
2. veri ali verski skupini,
3. redu,
4. nagrajencem,
5. družbenim gibanjem, nazorom, usmeritvam,
6. društvom, klubom, strankam,
7. ustanovam, podjetjem, organizacijam (bodisi kot pripadnikov ali uporabnikov njihovih storitev ali izdelkov),
8. oboroženim in tajnim skupinam,
9. drugim skupinam.

Pripadnost glede na (10) **barvo kože** je bila v pravopisih doslej imenovana kot rasna pripadnost (SP 2001, § 59). Izraz rasa je v družbi in znanosti prepoznani kot neprimeren, saj se pojem nanaša na podedovano telesno podobo, za človeško vrsto

pa je z genetskega vidika značilno mešanje genskega materiala. Delitev ljudi po rasni pripadnosti lahko spodbuja družbeno nestrpnost, zato smo namesto izraza rasa uporabili opisni izraz barva kože. Povezovalne lastnosti družbenih skupin izvirajo iz nacionalne, jezikovne pripadnosti, torej iz družbenih kategorij, pri katerih ima človek kot posameznik tudi možnost izbire ali samoopredelitve.

Raba začetnice je v nekaterih navedenih skupinah neustaljena bolj kot pri drugih. To velja v večji meri za tiste skupine, ki se v tujih jezikih pišejo z veliko začetnico in jih s prevodi prenašamo v slovenščino, npr. pri nagrajencih ([nobelovec](#) – [nobelovka](#)) ali pripadnikih nekaterih ver ([amiš](#) – [amišinja](#)).

Kot posebnost so v pravilih {122/III} prvič omenjena tudi poimenovanja pripadnikov, ki jih izpeljemo iz črkovalnih kratic in jih pišemo z vezajem ali tudi razvezano: [RTV-jevec](#) – [RTV-jevka](#); [ertevejevec](#) – [ertevejevka](#). Ko se taka poimenovanja pojavijo, navadno ne povzročajo zapisa valnih problemov.

Več težav pri zapisu predstavljajo tista poimenovanja pripadnikov skupin, ki niso izpeljanke iz podstavnega stvarnega lastnega imena, temveč so z njim prekrivna {122/III}, npr. vsakega od članov ansambla bratov s priimkom [Avsenik](#) poimenujemo [Avsenik](#), četudi se piše drugače, npr. [Največji humorist med Avseniki je bil trobentač Košir](#). Tvrstnih poimenovanj pravopisi doslej niso evidentirali, kar sicer ne pomeni, da se v rabi niso pojavljali. Zasedili smo primere pri glasbenih ([Čuki](#), [Modrijani](#)), otroških vrtčevskih ([Ježki](#)), telovadnih ([Sokol](#)) in navijaških skupinah ([Viole](#)).

Stvarna občna poimenovanja

Poglavje o stvarnih občnih poimenovanjih je glede na SP 2001 razširjeno s štirimi novimi sklopi, in sicer s poimenovanji

1. zgodovinskih dogodkov {125–126/III},
2. nazorov, smeri in gibanj {129/III},
3. jedi {130–132/III} ter
4. športnih in družabnih iger {133–135/III}.

Dve že znani skupini – (5) poimenovanja praznikov, posebnih datumov, dnevo in mesecev {123–124/III} ter (6) poimenovanja nagrad, priznanj in častnih nazivov {127–128/III} – sta predstavljeni z več raznolikimi ponazoritvami.

Pisanje praznikov in posebnih dnevov

Pisanje praznikov in posebnih dnevov, tednov, mesecev in let oz. vseh časovnih opredelitev – tudi poimenovanj dnevov v tednu in mesecev – pišemo z malo začetnico razmeroma ustaljeno približno zadnjih sto let {122/III}, vse od izida Breznikovega *Slovenskega pravopisa* 1935. Kljub temu pa zadnja leta del javnosti redno, zlasti ob praznikih, tudi javno predstavi pobudo za spremembo pravopisnega pravila in kodificiranje velike začetnice. Gre za pobude, da bi se pri tej kategoriji morala upoštevati tudi t. i. kategorija »spoštovanja«, česar komisija pri prenovi pravopisnih pravil ne sme prezreti. Po pregledu aktualnega gradiva je komisija presodila, da odstopanja in omahovanja v knjižnem jeziku niso tako pogosta, da bi bilo treba pravilo spreminjati. Pisanje z veliko začetnico smo opazili predvsem pri prevodnih besedilih, kar je posledica dejstva, da v nekaterih jezikih pišejo z veliko začetnico tudi zgodovinske dogodke ali procese (hrv. [Drugi svjetski rat](#), it. [Olocausto](#), angl. [Brexit](#)), drugje poimenovanja dnevov v tednu ali mesecev (angl. [Monday, January](#)). Ugotovljeno je bilo tudi, da pišoči v znamenje spoštovanja – zlasti do verskih praznikov – te pišejo z veliko začetnico, npr. [Božič](#), [Velika noč](#), kar je omejeno na zasebne sporočevalne prakse in česar nihče ne preganja. Gre za odraz emocionalnosti, zapis iz osebnih razlogov, nekateri napišejo z veliko tudi druge besede, npr. [Veliko Zdravja in Veselja](#) ali [Naj vas spremlja Mir](#) in s tem še poudarijo pozitivne misli. Če bi spreminjali pravopisno določilo na osnovi osebnih meril, bi se bili zaradi izrazito raznolike družbe uporabnikov sodobne slovenščine prisiljeni soočiti še z večjo neenotnostjo, kot jo pričakujemo, saj je na primer merilo spoštljivosti povsem subjektivno. Predlagamo torej, da se ohrani tradicionalno pravilo v vseh naštetih kategorijah, tj. pri pisanju:

- dnevov in mesecev: [nedelja](#), [junij](#), [mali traven](#);
- državnih in verskih praznikov: [dan državnosti](#), [dan samostojnosti in enotnosti](#), [praznik dela](#); [božič](#), [velika noč](#), [binkošti](#), [ramadan/ramazan](#), [hanuka](#), [pasha](#) itd.;
- posebnih datumov: [novo leto](#), [valentinovo](#), [materinski dan](#), [zahvalni dan](#);
- mednarodnih, priložnostnih ali spominskih dnevov, mesecev, tednov in let: [mednarodni dan maternega jezika](#), [dan spomina na mrtve](#), [dan Zemlje](#), [svetovni dan čebel](#); [teden razoroževanja](#); [mednarodni mesec boja proti raku dojk](#); [leto mladih](#), [mednarodno leto zdravja rastlin](#).

Prav tako se mala začetnica ohranja pri izpridevniških samostalniških poimenovanjih na -ovo ([gregorjevo](#), [jožefovo](#), [katarinino](#), [martinovo](#), [silvestrovo](#), [valentinovo](#)), za katere

se je zapis z malo začetnico uveljavil že pred več kot pol stoletja, saj jih tako zapisujejo tudi v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, ki je začel izhajati leta 1970.

V predlogu pravil {124/III} je posebej poudarjeno tudi, da prazniki kot [Prešernov dan](#), [Marijino vnebovzetje](#), [Martinova sobota](#), [Silvestrov večer](#) niso pisani z veliko začetnico, temveč je z veliko začetnico pisan le svojilni pridevnik iz lastnega imena, ki je prva beseda v zvezi. Podobno je z veliko začetnico pisano vsako ime, ki se pojavlja v poimenovanjih: [dan Zemlje](#) (ker je mišljen planet), [dan vrnitve Primorske k matični domovini](#), [dan Primoža Trubarja](#), [dan Rudolfa Maistra](#).

Poimenovanja zgodovinskih dogodkov

Druga časovna opredelitev, ki jo v pravila uvajamo prvič, so poimenovanja zgodovinskih dogodkov {125/III}. Kot je bilo že omenjeno v prejšnjem poglavju, se v veliko jezikih ta pišejo z veliko začetnico, zato se praksa zmotno prenaša tudi v slovenščino. Z malo začetnico torej še naprej pišemo poimenovanja (a) vojn, bitk in front ([druga svetovna vojna](#), [soška fronta](#)), (b) vstaj in revolucij ([arabska pomlad](#), [francoska revolucija](#)), (c) drugih zgodovinskih dogodkov ([brexit](#), [daytonski mir](#), [tridentinski koncil](#)), ki so pogosto opisna poimenovanja. Podobno kot pri poimenovanjih praznikov z veliko začetnico pišemo le lastna imena ([bitka za Midway](#), [mirovna konferenca v Brest-Litovsku](#)) in svojilne pridevnike v teh zvezah ([Friedjungov proces](#)) {126/III}.

Zaradi neenotnosti in težke določljivosti izvirnega imena v rabi pogosto zamenjujemo poimenovanja dogodkov oz. listin, ki so jih na teh dogodkih podpisali, npr. zvezo [versajski mir](#) v zgodovinski literaturi najdemo v dveh pomenih: kot poimenovanje mirovne konference v Versaillesu (dogodek, pisan z malo začetnico) ali kot ime dokumenta, podpisanega na tem dogodku, zato naj bi ga pisali z veliko začetnico: [Versajski mir](#). Dodatno zmedo vnaša tudi vprašanje, kako pisati poimenovanja zgodovinskih listin, ki se pojavljajo v vlogi imena, čeprav gre za neuradne, pogosto poljudne različice (o tem tudi pri stvarnih lastnih imenih). V takih primerih je dolgo veljalo določilo SP 2001, da je bolje pisati opisna poimenovanja z malo začetnico, kar je upoštevano v prvi in drugi izdaji SSKJ (1970–1990; 2014), vmes pa je pravopis iz leta 2001 uvedel zapis uradnih listin z veliko začetnico ([Rapalska pogodba](#), [Trianonska pogodba](#)), tudi na podlagi rabe v **strokovnih besedilih**.

Poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih dogodkov

Druga nevrvalgična točka pri pisanju male začetnice so poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih nazivov ter športnih trofejev, ki jih pišemo z malo začetnico {127/III}. To so

- enobesedna izlastnoimenska poimenovanja ([bert](#), [emmy](#), [grammy](#), [kresnik](#), [vesna](#), [vodomec](#));
- večbesedna poimenovanja ([bob leta](#), [zlata medved](#), [srebrni red za zasluge](#), [veliki kristalni globus](#));
- večbesedna poimenovanja, ki so besedne zveze z izlastnoimenskim pridevnikom na -ov/-ev ali -in kot levim prilastkom ([Bloudkova plaketa](#), [Veronikina nagrada](#));
- večbesedna poimenovanja z lastnoimenskim desnim prilastkom ([nagrada Metoda Badjure](#), [nagrada Saharova](#)).

Zlasti slednja skupina se uveljavlja pogosteje, kadar je ime, npr. revije, medija, ki podeljuje nagrado, težko identificirati v obliki svojilnega pridevnika: namesto [Timova osebnost leta](#) raje [osebnost leta revije Time](#). V predlogu pravil je zato posebej opozorjeno na te položaje: [nagrada Saharova](#), [miss Slovenije](#) {128/III}. V slogovnem napotku pa je na ločevanje homonimnih izrazov, npr. [zlata lisica](#) (športna trofeja) nasproti [Zlata lisica](#) (prireditelj) še dodatno opozorjeno.

Opažamo tudi več odstopanj kot pri drugih kategorijah, kar je mogoče pripisati izredni skladenski raznolikosti znotraj skupine, saj se pojavljajo poimenovanja tudi povsem priložnostno, ob raznih dogodkih in prireditvah (npr. [kralj Krvavca](#)).

Poimenovanja različnih smeri

Zaradi zmotnega sklepanja, da se imena različnih umetnostnih, filozofskih, političnih idr. smeri pišejo z veliko začetnico, če je v podstavi lastno ime (npr. [Bonaparte](#); angl. [Bonapartism](#)), smo se odločili vključiti tudi pravilo o pisanju poimenovanj smeri {128/III}, saj jih pišemo le z malo začetnico: [bonapartizem](#), [darwinizem](#), [janzenizem](#), [nadrealizem](#) itd. Enako z malo začetnico pišemo tudi pripadnike teh smeri ([bonapartist](#), [darwinist](#), [janzenist](#), [nadrealist](#)) {121/III}.

Poimenovanja jedi in iger

Poimenovanja jedi {130–132/III}, npr. idrijski žlikrofi, prekmurska gibanica, in iger {133–135/III}, npr. mikado, olimpijske igre, niso lastna imena in jih pišemo z malo začetnico. Tako kot pri vseh drugih sorodnih poimenovanjih tudi tu velja, da se z veliko začetnico pišejo le

- tiste neprve enote v teh poimenovanjih, ki so lastna imena (goveji file Stroganov, črni Peter);
- pridevniki, izpeljani iz lastnih imen, ki imajo ob vrstnem lahko tudi svojilni pomen (Mozartove kroglice, Kneippova kava).

Če se tak pridevnik zapisuje fonetično, torej je pisno podomačen, ga pišemo z malo začetnico: po zgledu brajeva pisava (< Braille) tudi knajpova kava (< Kneipp). Pri imenih iger opozarjamo, da so sodobne igre tudi industrijski izdelki, imena pa lastniška, torej nespremenljiva, zato so kot znamke pisana z veliko začetnico (Naseljenci otoka Catan, Monopoly, Activity). Če preidejo med občna poimenovanja, dobijo vrstni pomen in jih pišemo z malo začetnico: Pri večini monopolijev se najprej polastite oranžnih lokacij.

POSEBNOSTI PRI RABI VELIKE IN MALE ZAČETNICE

Ker so pravopisna pravila, ki so bila nazadnje temeljiteje pregledana za izdajo SP 2001, stara že 30 let, v njih seveda ne more biti nič pravopisno novega, kar se je pojavilo od takrat. Tu ne gre za izvorno slovenske rešitve, ampak za uveljavljeno in preneseno od drugod, praviloma iz angleščine.

Zapisovanje spletnih naslovov, naslovov pri elektronskem sporočanju in v računalniškem jeziku

Tu {136–137/III} se vse sestavine pišejo z malo začetnico, tudi če se sicer, v običajnih, neračunalniških in nekomunikacijskih kontekstih z veliko.

Raba velike začetnice sredi besede

Iz angleščine {138/III} je znano pisanje z veliko začetnico za predimki, ki so del novonastalih priimkov (McCarthy). Tako pišemo tudi izpeljanke iz njih. Pozornost zbujejo zaščitena imena, ki so po obliki besedotvorni zlitki z notranjo veliko začetnico: PageMaker, DaimlerChrysler, tej podobna je kratica SlovLit (< diskusijska skupina na temo slovenska literatura).

Mala začetnica na začetku lastnega imena

Na začetnem, izpostavljenem položaju v lastnih imenih lahko nastopa tudi nepričakovana in zato opazna začetnica {139/III}, največkrat e ali i, ki pomeni elektronski (tudi električni) in internetni, po podobnosti tudi še kaj drugega (zVem, dLib), kar vse potem postane novo lastno ime. V položaju na začetku povedi se taka mala črka ohranja, kar je povedano pri izjemi ob veliki začetnici.

Raba velike in male začetnice v okrajšavah besednih zvez

Okrajšane sestavine besednih zvez {140/III} vsakokratno začetnico praviloma ohranjajo (pr. Kr.). V mnogih primerih se za velikimi začetnicami sestavin pišejo pike (A. D.), velike začetnice pa se pišejo tudi pri sestavinah, ki se neokrajšane pišejo z malo začetnico. V tem se približujejo kraticam, kjer je tak postopek daleč prevladujoč (NUK < Narodna in univerzitetna knjižnica).

PRILOGA: NEPRVE SESTAVINE ZEMLJEPISNIH IMEN

Zbirka »Neprve sestavine zemljepisnih imen«, ki je vključena k poglavju kot priloga, vsebuje nabor 212 besed (most, vrh) ali besednih zvez (severna stena, vinska pot), ki se pojavljajo kot neprve v 837 nekrajevskih in krajevskih imenih ter so posledično pisane z veliko ali malo začetnico.

Razlog za vključitev teh enot je povezan z zavezo komisije, da bodo pravila olajšala presojo, katera neprva sestavina zemljepisnega imena je pisana z veliko in katera z malo začetnico. Tudi po prenovi pravopisnih pravil se namreč odločamo za pravilo, ki pravi, da neprve sestavine v zemljepisnih imenih {61/III} pišemo v krajevskih imenih z

veliko ([Bukov Vrh](#)), v nekrajevnih pa z malo začetnico ([Bukov vrh](#)). Zapis nekrajevnihih imen (predvsem imen vzpetin in gora), ki ne sledijo predstavljenemu mehanizmu, ureja pravopisno pravilo v členu {62/III}:

Pri poimenovanju vzpetin in gora so bila pogosto uporabljena občna poimenovanja ([Grmada](#), [Kladivo](#), [Oltar](#), [Rog](#), [Stog](#)), nekatera so prekrivna tudi z geografskimi izrazi ([Kočna](#), [Kuk](#), [Rokav](#), [Špik](#)). Veliko začetnico so ohranila tudi potem, ko je ime gore dobilo še pridevniško razlikovalno sestavino: [Polhograjska Grmada](#); [Veliko Kladivo](#), [Malo Kladivo](#); [Mali Oltar](#), [Veliki Oltar](#); [Spodnji Rokav](#), [Srednji Rokav](#); [Jezerska Kočna](#), [Kokrska Kočna](#); [Livški Kuk](#); [Jezerški Stog](#); [Poliški Špik](#); podobno tudi planota [Kočevski Rog](#).

Kako je priloga urejena?

Razlage iztočničnih besed so povzete ali po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ali področnih terminoloških slovarjih na portalu Fran, nekatere pa je oblikovala delovna skupina. Če oznako vira v oklepaju za razlago spremlja zvezdica, je bila uporabljena razlaga malenkostno spremenjena, npr. beseda [slap](#) je v SSKJ razložena kot »večja količina vode, ki v loku pada z višjega mesta na nižje zaradi navpičnega, strmega zemljišča«, v zbirki pa kot »večja količina v loku padajoče vode«.

Če se neprva sestavina pojavlja v geografskem pomenu **zgolj v lastnem imenu**, je razlaga uvedena s pojasnilom »v lastnih imenih«.

Razlagi v razdelku krajevno in/ali nekrajevno ime sledi **navedba imen**, ki so bila izbrana kot najpogostejše pojavitve v besedilnem korpusu Gigafida 2.0 in *Slovarju slovenskih eksonimov* (2013).

Če ime ne označuje zemljepisne danosti, ki bi bila pomensko prekrivna s pomenom neprve sestavine, imenu **sledi identifikacijska umestitev**, zapisana med pokončnicama. Npr. beseda [graben](#) je razložena kot »manjša ozka dolina s strmimi pobočji«, v zvezi, ki je zemljepisno lastno ime, pa je [Mačkov graben](#) ime potoka.

V zbirko niso vključene enote državne ali pokrajinske uprave, ki jih uvrščamo med stvarna imena (npr. [pokrajina](#), [provinca](#), [vojvodina](#)), razen če so del zemljepisnega imena (npr. ime države ali zvezne države).

Namen zbirke je torej uporabniku pravopisnega priročnika osvetliti razmerja med pomenom geografskih izrazov in občnih poimenovanj (ki imajo lahko tudi geografski pomen) ter imeni, v katerih ti izrazi ali besede nastopajo.

Razlage so bile povzete ali preverjene po naslednjih slovarjih:

GTS = Geografski terminološki slovar

UTS = Urbanistični terminološki slovar

PnTS = Planinski terminološki slovar

PrTS = Pravni terminološki slovar

SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika

III Komentar k poglavju »Prevzete besede in besedne zveze«

Helena Dobrovoljc

Nataša Jakop

Marta Kocjan Barle

Tina Lengar Verovnik

Hotimir Tivadar

Peter Weiss

PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

O poglavju

Pravopisno poglavje o prevzetih besedah in besednih zvezah je prenovljeno v strukturnem in ponazarjalnem delu. Načela prevzemanja se namreč že več desetletij niso bistveno spreminjala, vseskozi pa lahko spremljamo procese, v katerih se nekatere skupine besed – ne glede na kodifikacijo in regulacijo zaradi svoje specifičnosti – vedejo po vzorcih, ki jih v knjižnem jeziku že poznamo. Umetno vzdrževanje enotnosti določenih skupin, npr. glasbenih izrazov ali merskih enot, je čedalje bolj omejeno na jezikovne položaje, ki jih obvladujejo še druge okoliščine kot knjižnojezikovno uravnavanje. Prevzemanje danes razumemo kot proces, ki ga je treba uporabnikom knjižnega jezika predstaviti tudi s perspektive mehanizmov, s katerimi se srečujemo pri integraciji besede ali besedne zveze v knjižni jezik, npr. kdaj pisno podomačiti izraz in kdaj ne ali kdaj je sprejemljivo tudi soobstajanje dvojníc.

Pravila so glede na SP 2001 razširjena zlasti v tistih poglavjih, pri katerih je ožja skupina Pravopisne komisije zaznala problematična mesta ali so nanje opozorili jezikoslovci na podlagi jezikovne rabe, ugotovljene zlasti ob posameznih raziskavah. Precej jih je bilo mogoče razbrati iz težav uporabnikov, ki so v preteklih letih postavljali vprašanja v spletni Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Natančnejše smernice pri prevzemanju bodo uporabnikom predstavljene v t. i. preglednicah za tuje jezike, ki bodo glede na SP 2001 prenovljene in razširjene.

Zgradba poglavja

Zgradba poglavja o prevzemanju se je v slovenskem pravopisju precej spreminjala: prevzeto besedje je bilo obravnavano glede na izvor besede, nato tudi glede na potencialnega uporabnika (strokovni izrazi – ljudske izposojenke), kasneje so pravopisci prevzemanje obravnavali glede na izvorni jezik ali pa so besede delili glede na stopnjo prilagoditve slovenskemu jezikovnemu sistemu. V pričujočem predlogu novih pravil splošnemu uvodu o prevzemanju sledi obravnava prevzetih občnih poimenovanj, prevzeta lastna imena pa so obravnavana glede na vrsto lastnega imena. Končna »Splošna načela za prevzemanje besed« so povzetek raznovrstnih zakonitosti, ki jih moramo upoštevati pri prevzemanju iz posameznih jezikov; hkrati pa dopuščamo možnost, da bodo ob pripravi preglednic za tuje jezike še dopolnjena.

Pravilo – izjema – slogovni napotek

Pravopisna pravila je sicer mogoče brati kot tekoče besedilo, vendar je za uporabnika pomembnejša podrobna notranja členjenost z naslovi, razvidna iz kazala, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega. Pravila so ponazorjena z zgledi, klik na zgled prikaže slovarski prikaz v *ePravopisu*, torej v pripadajočem pravopisnem slovarju.

Osnovnemu pravilu sledijo morebitne izjeme v razdelku »Posebnosti«. Ponekod je dodan t. i. slogovno-pojasnjevalni razdelek, ki ga grafično uvaja pisalo. Ta prinaša pojasnila o rabi v neknjižnih zvrsteh ali besedilih in okoliščine odstopanja od norme, podane pa so tudi razlage ali posebnosti, ki pomagajo razumeti pravilo.

V tem dokumentu so pravopisna pravila iz SP 2001, na katera se sklicujemo, označena s členi oz. paragrafi (§), sklici na pravila v predlogu *Pravopisa 8.0* pa so dvodelni in zapisani v zavutih oklepajih, npr. {15/III}. Arabska številka označuje člen, rimska pa poglavje, kot je označeno na spletni strani [Pravopis 8.0](#).

Terminologija: novi terminološki pari

Pisno podomačena – pisno nepodomačena beseda

Pri prenovi pravil poglavja o prevzemanju smo se odrekli terminološkim paroma *tujke* – *izposojenke* in *prevzeta imena* – *polcitatna imena*, ki v strokovni javnosti nista bila dobro sprejeta (prim. [Snoj](#) 2014), ter z novima opisnima terminoma – ***pisno podomačena*** in ***pisno nepodomačena beseda*** – izpostavili za pravopis bistveno razlikovalno značilnost, ki so jo morali uporabniki prej poznati pri interpretaciji pravil in vseh naštetih terminov: ali je beseda pisno podomačena, torej zapisana v skladu z izgovorom v slovenščini, ali ne.

Druge spremembe v poglavju (npr. terminologija pri zemljepisnih imenih) izhajajo iz sprememb, ki jih je komisija predstavila že komentarju k poglavju »Velika in mala začetnica«.

Vse spremembe in odločitve bodo podrobno pojasnjene ob posameznih poglavjih pravil v nadaljevanju.

SPLOŠNO

Uvodno poglavje {1–8/IV} na kratko povzema bistvene zakonitosti prevzemanja:

1. Prevzete besede so tiste, ki jih v knjižni jezik prevzamemo iz drugih jezikov.
2. Prevzemanje narečnih in regionalnih posebnosti se ne oddaljuje od splošnih načel prevzemanja iz tujih jezikov.

3. Prevzetosti se ne zavedamo vedno, odvisna je od poznavanja jezika, iz katerega prevzemamo, in od časa, ki je pretekel od prevzema.
4. Podomačiti besedo pomeni, da jo v izgovoru in oblikah ter besedotvorju in skladenjski rabi prilagajamo slovenščini.
5. Najbolj vidna, a neobvezna je pisna prilagoditev slovenskemu jeziku, zato na osnovi tega besede delimo na (a) pisno podomačene in (b) pisno nepodomačene.
6. Najbolj zaželena oblika prevzemanja občnih poimenovanj je prevajanje.

OBČNA POIMENOVANJA

Pisno podomačena občna poimenovanja

Pisanje prevzetih občnih poimenovanj v prenovljenih pravilih obravnavamo dvostopenjsko (glede na stopnjo pisne podomačenosti oz. nepodomačenosti). Najprej predstavimo načela za pisanje večje in manj problematične skupine prevzetih občnih besed in besednih zvez, tj. pisno podomačenih občnih poimenovanj {9–11/IV}, nato načela za pisanje manjše, bolj razdrobljene in manj ulovljive skupine besed in besednih zvez, ki se iz različnih jezikovnih in nejezikovnih razlogov pisno ne podomačujejo oz. se tudi v daljšem časovnem obdobju ne podomačijo. To skupino obravnavamo v poglavju o pisno nepodomačenih občnih poimenovanjih {12–13/IV}. Glede prevzemanja za vsa občna poimenovanja velja, da se v izgovoru, oblikoslovju, besedotvorju in skladnji podomačujejo, tako da se prilagajajo zakonitostim slovenskega knjižnega jezika, razlika med prvo in drugo skupino je torej le v podomačenem oz. nepodomačenem (izvirnem, citatnem) zapisu. V prenovljenih pravilih uvajamo dihotomno razmerje *pisno podomačen* – *pisno nepodomačen* kot izrazno novost zaradi preglednejše obravnave te pravopisne problematike.

Razlika s SP 2001 je večja v strukturnem kot vsebinskem smislu, saj se sam proces podomačevanja občnih besed v zadnjih dvajsetih letih ni bistveno spremenil, spremenila pa se je seveda lahko norma pri posameznih v pravilih ali slovarju navedenih prevzetih besedah in besednih zvezah (npr. norma pri merskih enotah). Aktualna norma prevzetih besed in besednih zvez je zato lahko razvidna šele iz

sodobnih, aktualiziranih normativnih slovarjev. Pri tem imajo posebno vlogo splošni razlagalni slovarji, ki vključujejo glavnino občnoimenske leksike in vzpostavljajo normativno razmerje tudi med dvojnicami prevzetih besed in besednih zvez; to je včasih vezano na pomensko oz. kontekstualno realizacijo besede, npr. [camembert/kamember](#) nasproti [camembert in brie](#).

Pisno nepodomačena občna poimenovanja

Kot rečeno v splošnem delu, za pisno podomačena občna poimenovanja (besede in besedne zveze) velja, da smo jih na vseh jezikovnih ravneh že prilagodili zakonitostim slovenskega jezika: v izgovoru, pri pregibanju in v skladijski rabi. Prevzetih občnih poimenovanj, ki so se v slovenščini že pisno podomačila, je veliko in se njihove prevzetosti pogosto niti ne zavedamo več, npr. [šampon](#) (prevzet prek nem. *Schampon*). Poti prevzemanja so zapisane v etimoloških slovarjih.

V procesu podomačevanja morda nekoliko več težav povzročajo besede, ki jih prečkujemo iz različnih nelatiničnih pisav. Zato smo zanje vpeljali svoje pravilo (v SP 2001 je bilo to brez ponazarjalnih zgledov omenjeno v členu 164), ki določa, da tudi besede in besedne zveze, prečkovane iz nelatiničnih, bodisi fonetičnih (npr. cirilične), zlogovnih (npr. japonska) ali logografskih pisav (npr. kitajska), v pravilih predstavljenih v posebnih preglednicah, obravnavamo tako kot druge pisno podomačene besede, torej jih ob prevzemanju podomačimo tudi v zapisu {**10/IV**}, npr. [cunami](#).

Prevzete besede in besedne zveze se pisno podomačujejo glede na govorno uresničitev (izgovor) v slovenskem knjižnem jeziku. Ker je podomačevanje lahko daljši jezikovni proces, govorna uresničitev posameznih prevzetih besed pa ni vedno enoumna oz. nedvoumna, nastanejo v jeziku tudi pisne dvojnice, npr. [koktajl/koktejl](#) (prevzeto iz [cocktail](#)). V nekaterih primerih se pisno podomačena oblika uveljavi šele pri njihovih tvorjenkah, npr. [picopek](#), ali drugih besedah iz iste besedne družine, npr. [kemper](#). Ker se v fazi prevzemanja včasih pojavi več različnih delno podomačenih zapisov, npr. [wellness/wellnes/welness/welnes/velnes](#), se v jeziku vzpostavi neenotna norma, zato smo v prenovljenih pravilih posebej opozorili, da raba takih delno

podomačenih vmesnih oblik zapisa v knjižni slovenščini ni priporočljiva, npr. [pizzerija](#) namesto [picerija](#) {11, 1. točka/IV}.

Status posebnosti pri prevzemanju imajo merske enote, saj njihovo dvojnično normo uveljavlja tudi slovenski standard za zapisovanje merskih enot (SIST ISO 31), ki predpisuje rabo tako izvirnih kot podomačenih zapisov, pri čemer so v strokovnih besedilih celo bolj uveljavljene nepodomačene dvojice {10, 2. točka/IV}, npr. [newton/njuton](#). Ta segment pravil se vsebinsko povezuje s poglavjem »Simboli« (poglavje »[Krajšave](#)«), kjer je obravnavano pisanje simbolov pri merskih enotah.

LASTNA IMENA

Splošno o prevzemanju lastnih imen

V primerjavi s SP 2001 pričujoči predlog pravil že uvodoma predstavlja zakonitosti prevzemanja tudi s ponazoritvami, ki uporabniku pomagajo pri uveljavitvi pravila. Tako uporabnik izve, (1) kaj pomeni, če je **ime pisno nepodomačeno**; (2) kaj pomeni, če je **ime pisno podomačeno**; (3) katera imena ali sestavine imen **prevajamo** in (4) kdaj **namesto tujih uporabimo slovenska imena**.

V členu {15/IV} je povedano, da je pisno nepodomačeno ime zapisano tako kot v izvirnem jeziku, izgovorimo pa ga v skladu s fonemskim sistemom, ki ga pozna knjižna slovenščina, saj ga le tako lahko skladenjsko integriramo v besedila. V členu {16/IV} so prikazana imena, pri katerih je zapis prilagojen izgovoru v slovenščini. Iz člena {17/IV} je razvidno, da prevajamo stalne pridevke v imenih zgodovinskih oseb, če ti prinašajo podatek o lastnostih poimenovanega ([Dobri](#), [Grozni](#), [Levjesrčni](#), [Veliki](#)), izkrajevne pridevke pa le prilagajamo ([Asiški](#) < it. Assisi). Prevajamo tudi domišljajska imena in vsa občna poimenovanja v večbesednih imenih ([Reka svetega Lovrenca](#), [Tihi ocean](#)). Člen {18/IV} je novost, saj osebnih imen, ki imajo slovensko podobo (imena vladarjev in papežev), ne prevajamo, temveč zanje poiščemo ustrezno slovensko ime, če obstaja in če govorimo o t. i. zgodovinskih imenih vladarjev. O tem več v poglavju »Imena vladarjev, papežev in svetnikov«.

Prevzemanje glede na vrsto lastnega imena

Imena bitij

Imena bitij {19–29/IV} so obravnavana kot enovita skupina. Odpravljena je delitev iz SP 2001, tj. na latinične in nelatinične pisave, saj je problem prečrkovanja zajet v samostojnem podpoglavju.

Osnovno pravilo ostaja nespremenjeno: pisno podobo prevzetih imen bitij načeloma prilagajamo le v izgovoru ter pri skladenjskem prilagajanju in tvorjenju novih oblik. Podomačujemo ali prevajamo pa nekatere skupine lastnih imen, ki so glede na SP 2001 bodisi ohranjene ali le nekoliko spremenjene bodisi so prilagojene dejanskemu stanju ali na novo oblikovane.

Pisno podomačena imena bitij

Imena zgodovinskih osebnosti {20/IV} so v primerjavi s SP 2001 premaknjena iz osnovnih pravil med posebnosti v uvodnem delu poglavja. Pri tem smo sledili ugotovitvi, da v sodobni rabi prevladuje nepodomačena varianta imena, ki ji dajemo normativno prednost, npr. [Janez Vajkard Valvasor](#) (Valvazor), [Martin Luther](#) (Luter). Odločitev izhaja tudi iz pregleda novejših strokovnih del, v katerih pogosto ni govor zgolj o konkretni, najbolj izstopajoči zgodovinski osebnosti, temveč tudi o njeni družini, potomcih in sorodnikih. Slednje seveda zapisujemo z izvirnimi in nepodomačenimi oblikami priimkov, zato je pri normativni odločitvi pretehtalo **načelo identifikacijske nedvoumnosti**. Tudi SP 2001 (§ 174) je glede podomačevanja pri teh imenih zadržan (»podomačujemo redka druga imena«). Razlike med temi imeni, ki jih v gradivu zaznavamo, so prikazane v slovarskem delu oz. [ePravopisu](#). Če je podomačena oblika omejena na zgodovinska imena, jo v slovarju uvaja pojasnilo, npr. pri [Petrarca](#) »kot zgodovinsko ime tudi podomačeno v obliki Petrarka«.

Novo glede na SP 2001, ki v členu 176 sicer omenja svetniška imena, je pravilo o podomačevanju religijskih ter svetopisemskih in (večine) mitoloških imen. Podomačena so vsa imena božanstev in mitoloških bitij ([Alah](#), [Freja](#), [Leviatan](#), [Višnu](#)).

Več kot 350 jih je že vključenih [slovar](#), v katerem je podomačitev izkazana tudi leksikografsko (npr. [Dike](#) gl. [Dika](#)). Posebno skupino predstavljajo svetopisemska imena, ki se razlikujejo od današnje oblike imen ([Ruta](#) – [Ruth](#)); večinoma pri teh imenih sledimo načelu, da imajo slovenščini najbližjo ustreznico, npr. [Mojzes](#) (angl. [Moses](#), nem. [Mose](#), hrv. [Mojsije](#)).

Manjši popravki so bili narejeni pri štirih skupinah imen bitij, ki jih pisno podomačujemo (prvi dve sta bili v SP 2001 združeni):

- (a) imena pripadnikov narodov, delov narodov ali narodnosti, ljudstev in staroselcev ([Apač](#) – [Apačinja](#); dodane so ženske oblike) {23/IV};
- (b) imena prebivalcev držav ter imena prebivalcev tistih pokrajin in naselij, ki jih pišemo podomačeno ([Bask](#) – [Baskinja](#); tudi tukaj so dodane ženske oblike) {23/IV};
- (c) imena iz starogrško-rimskega sveta oz. imena, prevzeta prek latinščine in stare grščine ([Ezop](#), [Cezar](#), [Kolumb](#)) {21/IV};
- (d) imena nekaterih vladarskih in plemiških rodbin ter njihovih pripadnikov ([Burboni](#), [Jagelonci](#)) {21/IV}.

Zadnji skupini imata vsaka po eno posebnost {22/IV}. Pri antičnih imenih je ubesedena (in hkrati omejena) možnost zapisovanja s citatno končnico v osnovni obliki (tip [Aristoteles](#)), ki je bila nakazana tudi v zgledih v SP 2001 (na način [Plavt/us](#)). Vendar pa je v tem predlogu omejena na strokovno rabo (klasični jezikoslovci). Nova pa je posebnost pri imenih pripadnikov plemiških in vladarskih rodbin glede razlikovanja med izvornimi zemljepisnimi imeni in podomačenimi imeni pripadnikov rodbin ([Otto von Habsburg](#) proti [Habsburžan](#), [Habsburški](#)).

Skupina **svetniških** imen ter skupina **imen vladarjev in papežev** sta bili zaradi podobnosti problematike združeni v skupno samostojno podpoglavje {25–28/IV}. Pravila so glede na SP 2001 (§ 177) obvestilno razširjena, zgledom pa so (enako kot v [slovarju](#)) pripisani izvirniki in okrajšave jezikov, iz katerih prihajajo. Pri vladarskih imenih ter imenih papežev in svetnikov je nazorneje prikazano bodisi pisno podomačevanje ([Arthur](#) – [Artur](#)) ali menjava izvirnega imena s slovenskim ([George](#) – [Jurij](#)). Slednje je omejeno večinoma na t. i. **zgodovinska imena vladarjev**, ki ob nastopu položaja prevzamejo značilni naziv enega od prednikov, ki mu je dodana še rimska številka, ki označuje zaporednega vladarja s tem imenom (npr. [Filip VI./Šesti](#)).

Pri bolj znanih nosilcih vladarskih nazivov prevladajo nove okoliščine, tako da njihovih imen ne podomačujemo. Podomačevanje je v sodobnem času namreč nedosledno (princ **Harry**); sodobna raba in diskusije v Jezikovni svetovalnici na to temo pa kažejo, da se to dogaja tudi pri imenih, pri katerih imamo v slovenščini nedvoumne ustreznice (španski kralj **Juan Carlos**, ne **Janez Karel**), kar je nedvomno povezano tudi z identifikacijskimi težavami, ki jih prinaša po eni strani sprememba imena prestolonaslednikov (princ **Felipe** – kralj **Filip**), po drugi strani pa oddaljenost slovenske oblike od izvirne.

Uporabniki so opozorjeni na vzporednost med zapisom zaporednih števil ob imenih vladarjev in papežev s številko in besedo (**Henrik VIII./Osmi**), slednja je po načelu pisanja stalnih pridevkov ob imenih pisana z veliko začetnico. Stalne pridevke ob imenih podomačujemo, tj. prevajamo (**Anton Puščavnik**) ali zgolj prilagodimo slovenščini, če gre za izkrajevne pridevke (**Eleonora Akvitanska**).

Prevajanje imen bitij

V primerjavi z obravnavo v SP 2001, kjer je prevajanju imen bitij namenjen le en člen, so prenovljena pravila podrobnejša. Prevedena imena bitij {29/IV} so razdeljena v tri smiselne skupine. Prva skupina so domišljajska imena v prevodih umetniških oz. literarnih del (**Špicparkeljc**). Druga in tretja skupina sta nastali ob natančnejši opredelitvi tega, kar je SP 2001 imenoval »vzdevki«. Dejansko gre po eni strani za prave vzdevke (**Sončni kralj**) in po drugi strani za stalne pridevke v večbesednih imenih zgodovinskih oseb (**Pipin Mali**). Vsem ponazarjalnim primerom so dodani izvirniki s pojasnilom, iz katerega jezika smo jih prevedli.

Zemljepisna imena

Poglavje v predlogu pravil je glede na koncept v SP 2001 nekoliko spremenjeno. Dosedanja kategorizacija je namreč delila zemljepisna imena na enobesedna in večbesedna, pregled rabe pa je pokazal, da bi se – glede na vprašanja uporabnikov – po poglavju lažje orientirali, če iz skupine vseh zemljepisnih imen izvzamemo krajevna (prej naselbinska) imena, ki so le izjemoma pisno podomačena, večinoma pa imamo namesto podomačene različice kar slovensko ime. Pri nekrajevnih (prej

nenaselbinskih) imenih pa obstajajo kategorije imen, ki jih podomačujemo, ne glede na to, ali so strukturno enobesedna (imena držav, rek, pokrajin), in take, ki jih sploh ne podomačujemo, četudi so imena dvo- ali večbesedna (npr. [Costa Brava](#), [Sierra Leone](#), [Burkina Faso](#)).

Krajevna imena

Večino krajevnih imen, enobesednih ali večbesednih, v slovenščino sprejmemo v izvorni obliki, pisno jih ne podomačimo, razen če se je to zgodilo že v preteklosti ([Bruselj](#), [Praga](#), [Varšava](#), [Ženeva](#)) in se v prevzeti obliki tudi ustalilo. Taka imena imenujemo **eksonimi**. Pravilo ponazarja {33/IV}, zakaj med podomačena imena uvrščamo tudi tista, ki se pri nas »izgovarjajo tako, kot se pišejo« (SP 2001, § 190), saj je ob njih prikazan izgovor v izvirnem jeziku. Med posebnosti {34/IV} so uvrščena imena, ki so bila v izvirnih jezikih ali angleščini uradno spremenjena v zadnjem času zaradi odmika od »**kolonialnih imen**«, narejenih po vzoru jezikov tistih narodov, ki so vladali v deželah. Odločitev, ali bi tudi v slovenščini sprejeli načelo, da bodo v kodifikaciji upoštevane oblike imen, ki so bližje domačim na nekem območju – npr. namesto ruskih oblik [Kijev](#), [Lvov](#), [Černigov](#), [Rovno](#) idr. naj bi sprejeli ukrajinske [Kijiv/Kiiv](#), [Lviv](#), [Černihiv](#), [Rivno](#) idr. – še ni bila sprejeta. Komisija je po posvetu s strokovnjaki za zemljepisna imena (Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije – dalje KSZI) sklenila, da se bo pravopisna kodifikacija ne bo odmaknila od seznama slovenskih eksonimov, ki ga je KSZI pripravila na osnovi pregleda slovenskih atlasov. Komisiji pa soglašata glede tega, da je seznam eksonimov, ki je v *Slovarju slovenskih eksonimov* Draga Kladnika in Draga Perka dostopen prek portala [Termania](#), treba ponovno pregledati. Nova svetovna razmerja in globalizacija sta nekatera imena približala Slovencem, zato so se oblikovali novi eksonimi (npr. mesto Luksemburg, enako kot država; ali Šengen), drugi pa so se oddaljili (npr. Čikago) ali spremenili (npr. Palestinski ozemlji in ne več Palestina). Skupno delo komisij bo vključevalo tudi ponovni pretres obveznosti rabe že evidentiranih eksonimov, predlagana je tudi binarna kategorizacija namesto trenutne petstopenjske, saj slednja uporabnike pogosto pusti brez odgovora na vprašanja, ali ime smemo, moramo uporabiti ali ne. Pred reformo bi bilo treba pretresti cel nabor tovrstnih imen, s čimer pa se morata strinjati obe delovni telesi. Opozoriti je treba tudi na to, da je prevzemanje tujih imen v slovenščini pogosto potekalo po ovinku, saj smo

portugalska imena prevzemali prek španščine, grška prek latinščine, danska prek nemščine in ukrajinska prek ruščine. Sodobna oblika teh mest pa je slovenska in ustaljena. mest v slovenščini niso prisotna šele od časa Sovjetske zveze dalje in da so tudi imena, ki nastanejo po prečrkovanju ciriličnih pisav, podrejena slovenskim pravilom. Da so med imeni razlike, kaže tudi naslednji pregled:

1. Ime ukrajinskega glavnega mesta **Kijev** je bilo v slovenščini uveljavljeno že v prvih atlasih (npr. Cigaletov *Atlant* (1869–1877) in Orožnov šolski atlas iz leta 1902 prinašata obliko **Kijev**; gl. [Slovar slovenskih eksonimov](#)), vendar je to ruska oblika imena, ki je veljala v obdobju Sovjetske zveze (1922–1991) za edino formalno priznano. Razlog za ohranjanje starega zapisa je ustaljenost, saj ime **Kijev** ni le ruska, temveč je tudi starinska oblika, ki jo imajo Ukrajinci evidentirano v starejših spomenikih – tam zapisano kot *Кыѣвъ* (= Kijev). Gre za zapis arhaične zveze trdega *i*-ja (*ы*) oziroma jerija, pogosto transkribiranega s črko *y*, in jotiranega z *e*-jem (*ѣ*). V 19. stoletju, ko se je pisava reformirala, se je ime začelo zapisovati *Київ*, kar bi v slovenščino prečrkovali kot **Kijiv**. Etimologija sicer govori za obliko **Kijev**, saj naj bi bilo mesto poimenovano po bajeslovnem princu **Kiju** (**Kij**, osebno ime > **Kijev**, svojilni pridevnik iz imena). V evropskih jezikih uporabljajo oblike **Kiev/Kiew**, **Kijev** ipd., zato si ukrajinska vlada prizadeva spodbuditi rabo ukrajinske oblike imena. Ministrstvo za zunanje zadeve Ukrajine je leta 2018 sprožilo spletno kampanjo, naslovljeno **#KyivNotKiev** in **#CorrectUA**. Želena oblika imena prodira v tuje medije in opise infrastrukturnih povezav počasi, tudi zaradi nasprotovanja ukrajinskih državljanov ruske narodnosti.
2. Po nastanku je tudi ime mesta **Lvov** svojilni pridevnik iz osebnega imena (**Lev** je bil sin galicijskega kralja, ustanovitelja mesta). V zgodovini so obliko imena določali različni zavojevalci (nemška oblika je **Lemberg**, latinska pa **Leopolis**), zato je ime mesta tudi danes po različnih jezikih različno, npr. hrvaško **Lavov**, turško **Ilbo**, hebrejsko **Lemberg** ali **Lemberik**, armensko **Ilof** ipd. V zahodni Evropi so načeloma prevzeli ukrajinsko varianto imena, tj. **Lviv** (angleško, francosko, špansko). V starejših slovenskih virih in pravopisih, npr. v Breznikovem *Slovenskem pravopisu* iz leta 1920 (str. 74), se je že uporabljala oblika **Lvov** (**severno od Lvova**, SP 1920), v geografski stroki (v atlasih pri Ciglerju in Orožnu) pa je bila vzporedno uporabljena izpridevniška oblika, izpeljana iz imena, zato različica **Levov**. Danes je najbolj razširjena oblika **Lvov**, vendar se zlasti z imeni športnih klubov (npr. **Time Lviv**) čedalje bolj širi ukrajinsko ime **Lviv**.

3. Ime **Rovno** za ukrajinsko mesto, ki je najbolj znano po nacističnem terorju med drugo svetovno vojno in je bilo prestolnica nemške Ukrajine (**Rovenski geto**), najdemo že v starejših slovenskih priročnikih (oz. v že navedenih atlasih) zapisano kot **Rovno** (v pomenu 'raven/ravnica'), čeprav se ukrajinska različica glasi **Rivne** (veliko ukrajinskih mest nosi ime **Rivne** in jih v tej obliki pišemo tudi v slovenščini). Do leta 1991 je bila v rabi ruska varianta imena. Ukrajinsko obliko so sprejeli tudi v drugih jezikih, npr. v angleščini, španščini, italijanščini, hrvaščini; poljsko ime se glasi **Równie**, nemško pa **Riwne** (v starejših besedilih tudi **Röwne**). Slovenska varianta imena je prekrivna z rusko, vendar pa se v zadnjem času pojavlja čedalje več ukrajinskih oblik imena – ponovno zaradi imen športnih klubov in homonimnega imena ukrajinskega okrožja (oblasti).

Po podobnem vzorcu bi bilo treba preučiti vsa imena, za katera je v slovenskem okolju prisoten dvom o spremembi uradne oblike imena, npr. **Kalkuta** (namesto **Kolkata**), **Taškent** (namesto **Toškent**), **Vilna** (namesto **Vilnius**). Izjema je ime **Mumbaj**, ki ga je v novi obliki potrdil indijski parlament v New Delhiju leta 1997, uporabljajo pa ga tudi države članice Evropske unije pri uradnem komuniciranju.

Druga posebnost podomačevanja krajevnih imen {34/IV} so **večbesedna imena**, pri katerih dogovorno prevajamo občnoimenske sestavine (ne vedno, npr. **New York** namesto **Novi York/Jork**), lastnoimenske ali izlastnoimenske pa prilagodimo. Pri slovanskih imenih to pomeni tudi morfemsko prilagoditev, ki je lahko povezana tudi z besedno vrsto: **Špindlerjev Mlin** (< češ. *Špindlerův Mlýn*). Vedno prevajamo veznike in predloge v krajevnih in nekrajevnih imenih (**Frankfurt ob Majni** < nem. *Frankfurt am Main*).

Zaradi spremljanja podomačevanja krajevnih imen se zdi potrebno spomniti tudi, da je nabor eksonimov v geografski stroki nastal zgolj na osnovi zapisov v atlasih, jezikoslovni priročniki pa so bili potisnjeni ob stran. Jezikoslovni del takega slovarja/dela o eksonimih bi vseboval tudi podatke o tem, zakaj se nekateri eksonimi izgubljajo in zakaj se uporabniki vračajo k izvornim oblikam: nekdanje precej uveljavljeno ime **Čikago** (zlasti v časopisju izpred druge svetovne vojne) je danes skorajda brezizjemno zapisano kot **Chicago**. Podobno je bila v slovenščino sprejeta **Filadelfija** (glavno mesto zvezne države Pensilvanija), predvsem zaradi slovenske diaspore, malo pa tudi zato, ker je tja »nezadovoljne« Slovence iz Jugoslavije pošiljal srbski politik

Mihajlo Švabić na beograjskih mitingih resnice. Danes je [Philadelphia](#) rabljena pogosteje v nepodomačeni obliki. Vključenost v Evropsko unijo pa približuje slovensko govorečemu druga mesta: nekatere pomembne evropske ustanove so v [Luxembourgu](#), glavnem mestu države, ki se imenuje [Luksemburg](#). Zastavlja se vprašanje, ali je smiselno mesto še vedno pisati nepodomačeno. Podobno je z vsemi, pogosto manjšimi evropskimi mesti, v katerih potekajo bodisi srečanja držav članic ali v katerih so sklenjeni za evropsko skupnost pomembni dogodki, če le ni razlogov za ohranjanje izvirnega zapisa več, npr. [Schengen](#) [kraj] – [Schengenski sporazum](#) ali uradno [Sporazum o postopni odpravi kontrol na skupnih mejah](#) tudi [šengen](#) [sporazum o varnostnem območju].

Slovenska krajevna imena namesto neslovenskih

Posebno skupino imen predstavljajo povsem slovenska imena za kraje v drugih državah {35–36/IV}, ki so se pojavila zaradi slovenskih manjšin, ki živijo v tem prostoru (celoten fond zamejskih imen, npr. [Beljak](#), [Celovec](#), [Čeber](#), [Čedad](#), [Gornji Senik](#), [Kotmara vas](#), [Oglej](#), [Sovodenj](#), [Tablja](#), [Žabnice](#)), zemljepisne bližine ([Pulj](#), [Reka](#)), tesne kulturne povezanosti v preteklosti ([Solun](#), [Carigrad](#)) ter zgodovinskih in infrastrukturnih povezav ([Dunaj](#), [Rim](#), [Benetke](#)). Ta imena uporabljamo v slovenskem knjižnem jeziku; v uradnih položajih oziroma na dvojezičnem področju lahko uporabljamo obe imeni (slovensko in neslovensko), ločeni s poševnico {37/IV}. Pri tem je opozorjeno na položaje, ko se zamejska skupnost Slovencev (zlasti v Italiji) odloča za bolj poslovenjena imena kot v matici, npr. [Bocen](#), [Milan](#), [Turin](#), kar bi bilo treba gradivsko bolje raziskati.

Nekrajevna imena

Nekrajevna imena so večinoma pisno podomačena oziroma – v občnoimenskih sestavinah – prevedena. Zaradi velikega števila takih imen so uporabniki uvodoma seznanjeni z obveznostjo rabe prevzetih imen {38/IV}, kar v Republiki Sloveniji ureja Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije, in z mehanizmi prevzemanja {39/IV}, ki jih pravila doslej niso vključevala:

1. Občnoimenske sestavine prevajamo, pri tem se oziramo na že objavljene sezname slovenskih eksonimov, s čimer zagotovimo, da se v rabi ne pojavlja več različnih imena za isto pojavnost. {39/IV}
2. Pri prevzemanju novih imen skrbimo za zagotavljanje nedvoumne identifikacije z izvornikom. {41/IV}
3. Tudi če je podstava imena lastnoimenska, jo prilagodimo glede na to, v katero besedno vrsto se umešča, s čimer se uskladijo tudi druge sestavine imena, npr. angleško ime *Niagara Falls* prevedemo z zvezo pridevnika in samostalnika kot **Niagarski slapovi**, medtem ko francosko ime *Côte du Poivre* prevedemo kot zvezo dveh samostalnikov: **Obala popra**.
4. Če je ime za prevzemanje prezahtevno, si lahko pomagamo z rabo vrstnega določila pred imenom, npr. **ulica Vaci Utca** (madž. *utca* 'ulica').

Povsem zaradi praktičnih potreb so pod kategorizacijo vseh tipov nekrajevskih imen, ki jih podomačujemo {40–41/IV}, kot posebnosti {42/IV} navedene tudi izjeme in odstopanja od pravil, npr. izjeme pri imenih držav, imenih pomembnih ulic ter nekaterih zveznih držav in pokrajin.

Prevzemanje lastnih imen (zlasti uradnih imen držav, zveznih držav in nekaterih upravnih enot) je torej predstavljeno kot družbeni dogovor, katerega upoštevanje je zlasti pri sporazumevanju v formalnih okoliščinah in v mednarodnem prometu obvezujoče. Pri vseh drugih kategorijah zemljepisnih lastnih imen, naštetih v členu {40/IV}, pa je podomačena raba zaželena, a so med imeni razlike: če se pri naravnih pojavih že skozi atlase uveljavlja slovenski eksonim (npr. **Golanska planota**, **Katinski gozd**, **Sueški prekop**), je podomačevanje pokrajin in nekaterih zveznih držav še neenotno ali pa je zaradi velike oddaljenosti potencialnega slovenskega imena od tujega smiselnost podomačitve vprašljiva: **San Marino** (slov. **Sveti Marin**), **Sierra Leone** (slov. **Levje gorovje**). Pri KSZI v skupini za standardiziranje teh skupin imen sodelujejo jezikoslovci in geografi. Posebnost je ime **Gvineja Bissau**, pri katerem bi se slovensko ime glasilo najverjetneje **Bisavska Gvineja**, povsem nepodomačena varianta pa **Guiné-Bissau**.

Posebna skupina so imena na novo odkritih nebesnih pojavov, ki jih seveda podomačujemo, niso pa še vključena v aktualne priročnike, tako da je najdstopnejši

vir zanje spletna enciklopedija Wikipedija ali objave strokovnjakov v dnevnem časopisju (npr. [Marinerjeve doline – Valles Marineris](#)).

Stvarna imena

Pisno nepodomačena stvarna imena

V SP 2001 je tej skupini namenjen le en člen, ki kot primer stvarnih imen, ki jih puščamo (pisno) nespremenjena, omenja »imena glasil in podjetij« (§ 211). Prenovljeno podpoglavje {43/IV} je pri navajanju skupin imen izčrpnije; oblikovane so bile ob naboru zgledov v gradivu in ob vprašanjih v Jezikovni svetovalnici. Imena glasil so tako preoblikovana v sodobni stvarnosti ustrežajoča imena časopisov in revij ter spletnih portalov ([Le Monde](#), [Nature](#), [Arnes](#)); dodano je opozorilo, da se pri nekaterih imenih časopisov in revij člen na začetku imena pogosto izpušča ([Spiegel](#), [Guardian](#)). Kot samostojna skupina so nadalje navedena še: imena tiskovnih agencij in medijskih hiš ([Reuters](#), [Al Jazeera](#)); imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil ([Prince of Venice](#), [EuroCity](#)); imena športnih klubov ([Manchester United](#)); imena podjetij in industrijskih izdelkov ter zaščitenih blagovnih in storitvenih znamk ([Aspirin](#), [Booking](#), [Microsoft Windows](#)). Znamke so torej v prenovljenem poglavju brez izjeme pripoznane kot stvarna lastna imena, njihov morebitni podomačeni zapis in posledično mala začetnica pa je lahko le rezultat procesa apelativizacije – gre za spoznanje, utemeljeno že v znanstvenih prispevkih (gl. npr. [Dobrovoljc](#) 2012a) in pogosto ponazorjeno ob konkretnih zagatah v Jezikovni svetovalnici.

Prevajanje stvarnih imen

Pri prevajanju stvarnih imenih {44/IV} so glede na pogostnost prevajanja v samostojna člena ločena tista imena, pri katerih je prevajanje dosledno, ter tista, pri katerih je pogosto in ne nujno. To dvojnost je zabeležil že SP 2001, a je ni podrobneje razčlenil (§ 212: »Stvarna lastna imena po potrebi, imena umetnostnih del pa praviloma prevajamo«).

Poleg umetnostnih del je nabor zgledov pokazal, da bolj **dosledno** prevajamo imena besedil, naslove oz. imena knjig, filmov, predstav, bolj znanih skladb, slik, kipov, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev ter imena zakonov, listin, pogodb in uredb. Večina naštetih skupin je ponazorjena z zgledi, pripisani so jim jeziki, iz katerih prihajajo, in izvirniki, npr. **Čarobna piščal** (nem. *Die Zauberflöte*).

Med **pogosto** prevajanimi stvarnimi lastnimi imeni so bile prepoznane tri večje skupine: imena družbenih in političnih organizacij, ustanov, njihovih enot in združenj (**Univerza Stanford**, **Svet Evropske unije**); imena verskih skupnosti (**Katoliška cerkev**, **Jehovove priče**); imena kulturnih, športnih in drugih prireditev ter tekmovanj (**Frankfurtski knjižni sejem**, **Newyorški maraton**). Tudi tem so pripisani jeziki izvora in izvirniki. Dodani sta še dve aktualni opozorili, in sicer o možnosti slovenjenja imen projektov, programov in pobud, ki so (delno) sestavljena iz občnih poimenovanj (**Horizon 2020 – Obzorje 2020**), ter o rabi kratic iz (ne)prevedenih stvarnih imen (**OZN** namesto **UN**, vendar **IMF** za **Mednarodni denarni sklad**).

Prečrkovanje lastnih imen

Pri prečrkovanih lastnih imenih {46–47/IV} pravopisna praksa sledi spoznanjem v geografski stroki (gl. npr. **Kladnik** 2007) in deloma premikom v rabi (gl. vprašanja in odgovore v Jezikovni svetovalnici na to temo) ter se odmika od predpisa v SP 2001. Pri imenih, prepisanih iz nelatiničnih pisav, predvideva, da se ravnamo po sprejetih pravilih **mednarodnih latiničnih prečrkovanj**, če ta obstajajo (torej jih v primerjavi z občnimi poimenovanji ne zapisujemo več fonetično).

Izjemi, ki sta zapisani kot posebnost {47/IV}, predstavljajo:

- (a) uveljavljena imena, katerih zapis, skladen s fonetično uresničitvijo, se je že ustalil (**Ganeša**, **Kjoto**);
- (b) imena, prepisana iz slovanskih ciriličnih pisav (srbska, makedonska, ruska idr.), pri katerih sledimo slovenskim pravilom za prečrkovanje iz cirilice (**Svetlana Aleksijevič**).

Zaradi pogostih zadreg pri posameznikih, ki imajo svoja imena zapisana s cirilično pisavo (ta kot slovanska pisava omogoča natančen in fonetično ustrezen prepis v

slovenščino), vendar jih prečkrujejo mednarodno, najpogosteje tako, da jih znajo izgovoriti angleško govoreči (*Liudmyla* namesto *Ljudmila*, *Tsvetkov* namesto *Cvetkov*), je v drugi posebnosti dodano opozorilo, da lahko **posamezniki** (posamezni nosilci) svoje ime registrirajo v obliki, ki je vzpostavljena bodisi po mednarodnem ali po fonetičnem prečkrovanju.

SPLOŠNA NAČELA ZA PREVZEMANJE BESED

Prilagoditve pisave

V SP 2001 je v členu 172 podano načelo, da »/p/isno podobo prevzetih osebnih lastnih imen načeloma ohranjamo«. V skladu s tem je v poglavju »Pisave za posamezne jezike« (§ 1071) pri pisavah za jezike, ki imajo ločevalna znamenja (diakritike), zapisano, da ločevalno znamenje opustimo **le**, če pisalno orodje »nima katere črk tujih pisav«. Tako je npr. predlagano za poljske *ł, ń in ó* tipografska zamenjava z *l* pri prvem, pri drugih dveh pa opuščanje ločevalnih znamenj, za črke *ż, ź, ś* in *ć* pa zamenjava z *z, ž, š* in *č* (§ 1078). Uporabniki so pogosto prezrli pogoje, da je opuščanje ali menjanje črk sprejemljivo v posebnih tehničnih okoliščinah, s čimer so se izognili zamudnemu iskanju poljskih, nordijskih ipd. znakov, ki jih je v latiničnih črkopisih vsak jezik prilagajal po svoje, , sicer pa ne, saj jih pišemo z vsemi ločevalnimi znamenji (§ 216). Že ob izidu SP 2001 so računalniki v nasprotju s pisalnimi stroji omogočali nabore tujih črk, zato so bili ti predlogi takrat le dobrodošel ovinek v nestrokovnem, poljudnem pisanju in hkrati nakazana smer za zamenjave pri podomačevanju občnih poimenovanj.

V prenovljenih pravilih puščamo pri pisno nepodomačenih prevzetih besedah in besednih zvezah vse prvine latiničnih pisav nespremenjene {48/IV}: *Esterházy, fin de siècle*. Pregled gradiva je pokazal, da uporabniki pogosto dvomijo o tem, ali naj se ločevalno znamenje ohranja tudi v tvorjenkah iz imen, zato pojasnjujemo {49/IV}, da jih ohranjamo npr. tudi v pridevniških (*Mérida – Méridska Kordiljera*) in samostalniških izpeljankah (*Mérida – Méridačan – Méridačanka; Braşov – Braşovčan – Braşovčanka*). Poenostavljeni zapis je v slogovno-pojasnjevalnem razdelku, ki ga uvaja pisalo, omenjen zaradi sodobnega komuniciranja z omejenimi nabori znakov ali za zapise v

naglici, npr. na pametnih telefonih, na teletekstu, v nekaterih spletnih urejevalnikih ipd.

Razmerje črka – glas

Podpoglavje »Razmerje črka – glas« {48–49/IV} je glede na zapleteno problematiko prevzemanja iz tujih jezikov poenostavljeno in prinaša le krovno pravilo. Pripravili smo koncept izčrpnjega prikaza tujih jezikov, v katerem bodo zajeti pisava, izgovor (naglasno mesto ter razmerje med črkjem in glasovi), preglednica z zapisom in izgovorom z ustreznimi slovenskimi glasovi ob upoštevanju slovenskih jezikovnih zakonitosti ter zgledi. Pomembna razlika glede na SP 2001 bo – kadar je glede na specifiko jezika to mogoče – dopolnitev s položaji, v katerih se črka/črkovni sklop glasovno uresničuje drugače kot v slovenščini, naj gre za črke z ločevalnimi znamenji, veččrkja za en glas ali posebne črke, ki jih ni v osnovnem latiničnem črkopisu. Vključena bosta tudi razdelka o podomačevanju občnih poimenovanj in lastnih imen ter pregibanje, povsod pa bo mogoče opozoriti tudi na posebnosti. Odločitvi o prikazu specifičnih jezikovnih dejstev pri posameznih jezikih, ne pa v poglavju »Prevzete besede in besedne zveze«, je botrovalo dejstvo, da bi bilo poglavje preobloženo, saj so (a) med jeziki velike razlike in (b) naslovnik, ki ga zanima določen jezik, vse potrebno najde na enem mestu, tudi povezave na člene, v katerih se bo seznanil z ustreznim krovnim pravilom.

Zavedamo se, da je za načrtovano predstavitev tujih jezikov nujno sodelovanje strokovnjaka za posamezni jezik in člana/članov pravopisne komisije. K sodelovanju je bilo povabljenih nekaj piscev. Večina se jih je naklonjeno odzvala in nekateri rokopisi že čakajo na recenzijo.

Začetnica in ločila

Za imena, ki jih ne prevajamo, pravila iz SP 2001 dopolnjujemo z razdelkom »Začetnica in ločila« {50/IV}, v katerem opozarjamo na ohranjanje ločila v tvorjenkah, npr. **Baden-Baden**, **baden-badenski**, ali v primeru opuščaja na njegovo opuščanje **Val d'Isère**, **valdisèrski**.

Prilagoditve glasov in naglasa

Pri pripravi poglavja o glasovnih prilagoditvah prevzetih besed in besednih zvez slovenščini smo se zavedali, da se bodo načela, predstavljena v tem poglavju na osnovi splošnega poznavanja procesa podomačevanja, v naslednji fazi, tj. ob pripravi preglednic za prevzemanje iz posameznih jezikov, najbrž še nekoliko spremenila. Že pri slovarskih redakcijah v pravopisnem slovarju, ob zapisu izgovora, poslušanju govorcev sodobne knjižne slovenščine – brane in prosto govorjene – pa se kažejo precejšnja odstopanja na nekaterih tradicionalno zaprtih področjih. Čeprav smo v členu {51/IV} zapisali, da v slovenskem knjižnem jeziku tudi prevzete besede izgovarjamo z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika, se zavedamo, da se vsaj pri lastnih imenih, ki jih moramo zaradi identifikacijskih razlogov ohranjati zapisana v skladu z izvirnikom, oblikuje podsistem knjižne slovenščine, ki ga skušamo opisati v poglavju »Zamenjave tujih glasov«.

* * *

Norma slovenskega govorjenega jezika je zaradi velikega števila narečij načeloma precej variantna. V zgodovinskem razvoju jezika je pri njegovem normiranju dopuščala večjo variantnost vse do današnjih dni. Ta se ob splošni raznolikosti govornega uresničevanja sestavin iz različnih jezikov, ki jo zagotavlja digitalni (spletni) prenos in shranjevanje govora, samo še dodatno utrjuje in potrjuje v rabi. Vendar ni brezmejna, saj nas zakonitosti zborne izreke in pregibnost slovenskega knjižnega jezika silijo tudi v prilagoditve.

Osnovno načelo prevzemanja glasov in naglasa pri prevzetih besedah v slovenščini je **prevzemanje s slovenskimi fonemi in njihovimi variantami** (alofoni), tj. prevzemanje s slovenskimi glasovi in po slovenskih glasoslovnih zakonitostih {52/IV}. To pravilo velja tudi za tista naša krajevna imena, priimke in imena, pri katerih upoštevamo **načelo regionalnosti in družinskega izgovora** {69–72/IV}.

Zamenjave tujih glasov

V slovenskem knjižnem jeziku sta zapis in izgovor tesno povezana, kar je še dodatno spodbujeno s tradicionalno večinoma fonetičnim zapisom – ena črka načeloma pomeni en glas (fonem s svojimi izgovornimi variantami, tj. glasovi). To se korenito spremeni pri prevzemanju iz tujih pisav, saj razmerje ni več tako preprosto: mnoge prevzete črke in črkja so izgovorno lahko precej drugačni od pričakovanih in v tujih jezikih govorno ustrezajo fonemom, ki so nam tuji. Zanje zato skušamo poiskati najustreznejše slovenske glasove. V pričujočem predlogu pravil se pri nekaterih smernicah oddaljujemo od načel SP 2001 (§ 222), kar je komentirano v nadaljevanju.

Posebna pozornost je namenjena zaokroženim samoglasnikom (t. i. **preglašeni samoglasniki**), ki so zapisani z dvema vzporednima pikama (tj. tremajem ali dvojno piko) nad črkama u in o {53/IV}. Pri izgovoru imen iz drugih jezikov sledimo naslednjim smernicam:

- (a) Črka ü se pravorečno načeloma izgovarja kot *i* (**Krüger** [kríger]).
- (b) Črko ö načeloma izgovarjamo kot ozki *e*, pred *r* pa kot široki *e*. Ker je naglašeni *e* pred *r* v prevzetih besedah načeloma izgovorjen široko, npr. **šofêr**, **univêrza**, to velja tudi za ö pred *r* v starejših prevzetih besedah (**Fôrster** [fêrster]). Opozarjamo pa, da v nekaterih prevzetih besedah danes tudi v knjižnem jeziku slišimo polglasniški izgovor, saj je široki *e* zelo oddaljen od izvirnega preglašenege ö, npr. **Jörg** [jêrg-] in [jêrg-]. Izgovorom, ki odstopajo od splošnih načel prevzemanja, bo treba pri fonetičnih raziskavah sodobne govorne slovenščine nameniti posebno pozornost.

Pri tistih govorcih, ki imajo v narečju zaokrožene glasove, opažamo neustaljenost, kar obravnavamo v razdelku »Prilagajanje narečnih in regionalnih posebnosti«.

V krovnih pravilih opozarjamo npr. na **nosne samoglasnike**, ki jih sodobna knjižna slovenščina ne pozna, zato namesto nosnikov iz tujih jezikov izgovarjamo samoglasnik in soglasnik *n* oz. *m* (**Macron** [makrón], **bombonjera**). **Mehčane in mehke soglasnike** {55/IV} pred samoglasniki izgovarjamo kot soglasnik + *j* oz. kot navaden soglasnik: **Němcová** [njěmcova] in [němcova]; **Karadžordžević** [karadžórdžević].

Prav tako ne izgovarjamo drugačnih zapornikov ali pripornikov {56/IV}, ampak jih zamenjamo z najbližjimi slovenskimi knjižnimi glasovi, npr. angleški /θ/ v imenu [Elizabeth](#) nadomesti slovenski /t/ – [elízabet].

Slovenski soglasniki se izgovarjajo hipno in kratko, načeloma jih **ne podaljšujemo**. Zato tuje dolge soglasnike, ki so pogosto pisani s podvojenima črkama in so **črkovni sklopi**, izgovarjamo krajše, tj. z enojnim soglasnikom {57/IV}, npr. it. [Barilla](#) [baríla], če so **dvočrkje**, pa z ustreznim glasom, npr. španski // kot [lj] ([Murillo](#) [muríljjo]).

Tudi pri prevzetih besedah upoštevamo pravila prilikovanja slovenskih glasov {58/IV}: [Georgetown](#) [džórc̣tauṇ], ne glede na navado v jeziku, iz katerega ime prihaja.

Podrobnosti o prevzemanju samoglasnikov in soglasnikov bodo predstavljene pri posameznih tujih jezikih.

Prevzemanje zvočnika v

Zvočnik v izgovarjamo (kakor v neprevzetih besedah) pred samoglasniki zobnoustnično ([avokado](#)), tako tudi v pisno podomačenih prevzetih imenih: [Nikaragva](#) {61/IV}, ki so pisno podomačena (< *Nikaragua*). Če je v jeziku pisna dvojnica tipa [Gvatemala](#) |država| nasproti [Guatemala](#) |glavno mesto|, ju izgovarjamo enako: [gvátemala].

V primerjavi s SP 2001 pa se je komisija odločila, da se pri prevzemanju lastnih imen iz nekaterih tujih jezikov dopušča tudi izgovor dvoustnične dvoglasniške variante pred samoglasnikom, npr. [Juan](#) [ḥuán] {60/IV} (v SP 2001: [huán], prej v SP 1962 [ḥuán] ter v SSKJ [donhuan](#) [donḥuán]). Gre za imena, pri katerih se v črkovni sklop **u + samoglasnik** uresničuje **enozložno**. Dopuščanje dvoustnične dvoglasniške variante fonema /v/ v položaju pred samoglasnikom je torej v tej fazi priprave pravopisnih pravil predlog, pri katerem dopuščamo možnost omejitve na posamezne jezike ali položaje. V tem predlogu pravopisnih pravil in slovarju so vse tri dvoustnično izgovarjane različice fonema /v/, tj. [ṿ], [w] in [ʌ] zapisane z istim znakom, in sicer ṿ.

Mesto naglasa ter kolikost in kakovost naglašanih samoglasnikov

Slovenski knjižni jezik spada med jezike z **nestalnim mestom naglasa** – naglasno mesto ni vezano na točno določen zlog v besedi. Zato mesto naglasa v prevzetih besedah načeloma ohranjamo, naj gre v tujih jezikih za prosti ali stalni naglas. V francoskih besedah naglas ostane na zadnjem zlogu, v madžarščini, češčini, finščini na prvem, v poljščini na predzadnjem zlogu itd.

Tujih **tonemov** (npr. srbsko-hrvaških, kitajskih ali nordijskih) {62/IV} ne prevzemamo, pri čemer sledimo usmeritvam SP 2001 (§ 222).

Pri prevzemanju iz jezikov, ki imajo **premično naglaševanje**, upoštevamo le naglas osnovne (imenovalniške) oblike. V izvirnih dvonaglasnicah in dvonaglasnicah iz jezikov, v katerih je naglašen vsak zlog posebej, se ohranja dvonaglasnost, npr. kitaj. *Jianlian* [džjênljên], korej. *Daedjeon* [dédžôn] {65/IV}.

SP 2001 (§ 222) o **kakovosti nenaglašanih e-jev in o-jev** navaja, da sta pri prevzemanju »praviloma ozka, ne glede na to, kako se izgovarjata v izvornem jeziku«. V slovenščini ju označujemo z ostrivcem, ki pomeni mesto naglasa, dolžino samoglasnika in kakovost – ožino e-ja oz. o-ja (*Edward* [édvard-], *Scopoli* [skópoli]). To načelo je upoštevano tudi v novih pravilih {64/IV}, s pomembno razliko, ki temelji na sodobnih težnjah v rabi, ki kaže, da to pravilo pri prevzemanju imen iz širše znanih jezikov (predvsem angleščine, za izglasne nosnike pa tudi francoščine) v rabi ni zdržalo. Dodajamo ugotovitev, da sta pod vplivom izvirnih jezikov naglašena e in o pogosto široka {65/IV} in tako bližja izvornemu fonemu (npr. *jazz/džez* [džêz-], *cash* [kêš], *pop* [pôp], *rap* [rêp], *Macbeth* [mægβêt], *Papin* [papên]). V nekaterih primerih je mogoča dvojnica: *Potter* [póter] in [pôter] {65/IV}. Podrobnosti so pojasnjene v poglavju o tujih jezikih. Ob kakovosti nenaglašanih e in o se odpira tudi vprašanje t. i. **stranskega naglasa**. Z njim bi se dalo v slovenskem jeziku pojasnjevati ozkost nenaglašanih e-jev in o-jev ([Weiss 2020a](#); [Tivadar, Jurgec 2003](#)), ki sta v *Slovarju novejšega besedja* (2013), drugi izdaji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2014) in pri kraticah v *ePravopisu* označena s piko pod samoglasnikom: *CD* -ja [...] [çédé-êja] m.

Položajno se samoglasniki v prevzetih besedah vedno izgovarjajo po pravilih slovenskega knjižnega jezika {64/IV}, in sicer:

- (a) široki naglašeni e pred glasom j: **ideja** [idêja], **Keynes** [kêjns];
- (b) široki naglašeni o pred glasom v: **Bowie** [bôvi], **Lvov** [lvôv-], **supernova** [súpernôva];
- (c) široki naglašeni e pred črko r v prevzetih besedah: **Harry** [hêri].

Nenaglašeni samoglasniki so v slovenščini le kratki, zato nenaglašeni dolžin, kot jih poznajo v hrvaščini, srbsščini, češčini idr., ne izgovarjamo. Češki priimek **Dvořák** izgovorimo [dvórzak] {65/IV}, kar se ne razlikuje od smernic v SP 2001.

Prevzemanje polglasnika

Polglasnik je v slovenskem knjižnem jeziku zapisan s črko e (**minister**, **pes**) ali ni zapisan, npr. ob r, če je ta v položaju med dvema soglasnikoma (**ministrski**). Podobno je v prevzetih besedah, v katerih je lahko zapisan z drugimi črkami, npr. **Curtis** [kàrtis], ali ni zapisan, npr. **McDonald** [mægdônald-].

V prevzetih besedah sledimo zakonitostim slovenskega jezika: pozorni moramo biti na izgovor polglasnika, ki bi, tako kot v slovenskih besedah (npr. **pes** **psa**), pri sklanjanju in tvorjenju novih besed lahko izpadel, pri čemer bi nastal neizgovorljiv ali težko izgovorljiv soglasniški sklop. Zato imamo v slovenščini npr. glavno mesto Amerike **Washington** prevzeto kot [vášinkton], torej se izgovor intenzivneje ravna po načelu »govori, kot je zapisano« in je približan zapisu. Po drugi strani je že SP 2001 odstopal od načelnega pravila in v slovarju dopuščal polglasnik v izvornem izglasnem končniškem obrazilu (**Manhattan** -ttna [menhétan]), saj pri pregibanju ni težko izgovorljivega soglasniškega sklopa, vokaliziral pa ga je v začetnem položaju. V tem predlogu pravopisnih pravil sta navedena oba polglasnika (**Manhattan** [mænhêtan]; {66/IV}). Približevanje izgovora zapisu je sicer predvideno samo v izjemnih primerih, soodvisnih od pregibanja in zahtevnejših soglasniških sklopov oz. njihovega razbijanja z nepolglasniškimi samoglasniki: **washingtonski** [vášinktonski]. Če bi jih izgovarjali s polglasnikom in bi ta polglasnik potem pri pregibanju izpadel, bi nastal soglasniški sklop -nktn- oz. -nktnsk-, ki pa ni izgovorljiv oz. je zelo težko izgovorljiv. Zato v končajih -son, -xon, -sen, -ton v slovenščini praviloma ne izgovarjamo polglasnika, kar se izkazuje pri pregibanju; tam polglasnik (a) ne izpade {68/IV}, npr. **Andersen**, rod. **Andersena**, (b) izpade v lažje izgovorljivih sklopih, še posebej v besedah iz nemščine, npr. **Bellingshausen**, rod. **Bellingshausna**.

Končniški polglasnik pri francoskih imenih je premaknjen pred soglasnik: *Sartre* – franc. [sártrə] > slov. [sártər], pri čemer ni odstopanja od SP 2001.

Odstopanja od pravil SP 2001 pa so pri polglasniku v zadnjem naglašenem zlogu, npr. pri kitajskih imenih. Z *e*-jem zapisani polglasnik tu ni vokaliziran v *e* in se tudi pri pregibanju ohranja, npr. *Yan Lianke* [ján ljênkə], rod. ed. *Yan Liankeja* [ján ljênkəja] ({66–68/IV}). Slovenščini sistemsko to ni tuje, saj se ravna po zgledu črkovalnih kratic tipa *SSKJ* [səsəkəjə], rod. ed. *SSKJ-ja* [səsəkəjəja], polglasniška končnica pa se tako pridružuje drugim naglašnim samoglasniškim končnicam pri samostalnikih moškega spola, katerih osnova se pri sklanjanju podaljšuje z *j*.

Prilagoditve narečnih in regionalnih glasovnih posebnosti

Kot je pojasnjeno že v uvodu {2/IV} v poglavje o prevzemanju, v slovenski knjižni jezik vključujemo tudi besede iz slovenskih narečij in imena, ki zaradi regionalnosti odstopajo od knjižnojezikovnega sistema (Tivadar 2015).

Poglavje je novo, saj se je pri knjiženju doslej sledilo osrednjeslovenskim govornim navadam in se je zanemarjalo načelo osebne ali regionalne identifikacije osebe. Pri zemljepisnih imenih in priimkih se – podobno kot pri prevzetih imenih iz tujih jezikov – ohranja izvirno mesto naglasa {69–72/IV}, npr. *Mačkôvec* (vsi kraji na Dolenjskem), *Máčkovec* (pri Kočevju oziroma Čakovcu), *Mačkôvci* (v Prekmurju); *Rádenci* (na obrobju Slovenskih goric) in *Radénci* (ob Kolpi); *Pléterski* in *Pletêrski*, *Kôvačič* in *Kováčič*. Pri osebnih imenih {71/IV; posebnost 1} se naglas načeloma ustali glede na normativno prevladujoče območje, tj. osrednjo Slovenijo, npr. *Antón Martín Slómšek*. Če posameznik želi ohraniti naglas imena, kot ga je vaju iz svojega okolja (*Máčkovec*), je taka praksa tudi v knjižnojezikovnih položajih sprejemljiva. Na to je opozorjeno v slogovno-pojasnjevalnem razdelku, označenem s pisalom. Ob tem naj opozorimo tudi, da se je taka navada uveljavljala že ob izidu SP 2001 – npr. Toporišič (2002; [Radijci o Slovenskem pravopisu 2001](#), str. 3).

Zaokroženih glasov v narečnih besedah ali pri imenih iz drugih jezikov tudi v knjižnem jeziku ne izgovarjamo povsem enako po vsem slovenskem prostoru (»Posebnosti« {71/IV}). Govorci iz narečij, ki take glasove poznajo, in poznavalci jezikov, v katerih imajo zaokrožene samoglasnike, jih zlasti v manj formalnih govornih položajih

izgovarjajo tudi zaokroženo (*Türk* [tírk] tudi [túrk]). Sicer se v govornem knjižnem jeziku ravnamo po tradicionalnih pravorečnih smernicah, ki preglašeni samoglasnikov in drugih glasovnih narečnih posebnosti (npr. mehkonobnega zvonečega pripornika γ) v knjižnem jeziku pri izgovoru tujih imen (npr. iz češčine) ne predvidevajo. Tudi na tem področju nimamo raziskav, ki bi npr. izkazala, kako zaokrožene glasove izgovarjajo aktivno dvojezični v slovenskem zamejstvu ob stiku z jezikoma, ki te glasove imajo.

Prilagoditve in spremembe slovničnih kategorij

To pod poglavje je glede na SP 2001 novo. V njem so na kratko predstavljene spremembe v naglasu, spolu in številu pri prevzetih besedah glede na izvorni jezik. Po potrebi bodo omenjene tudi v poglavju o posameznih tujih jezikih.

Pregled rabe je pokazal, da se pri občnih poimenovanjih pojavljajo zadrege glede spola in/ali števila vse od samostalnika **finale** do samostalnikov **gorgonzola**, **činčila** in **panda**, nekaj jih je tudi pri lastnih imenih (npr. **Karitas**, **Tenerife**). Prevzete besede in besedne zveze danes preidejo samo v moški in ženski spol, in to glede na izrazno podobo (v ženskega samo tista s končnico *-a*) ali naravni spol (imena bitij).

V členu {74/IV} je opozorjeno na spremembo naglasa v zemljepisnih imenih s **končniškim naglasom**, npr. **Москва** [maskvá] > **Moskva** [móskva]. Zaradi pisne končnice *-a* so taka imena podobna slovenskim (**Ljubljana**) in jih uvrščamo v ženski spol, naglas pa je umaknjen na začetek besede zaradi pregibanja. Samostalniki ženskega spola s končniškim naglasom (naglašeni *-a* na končnici: **slà**, **temà**) so tako redki, da nimajo pritegnitvenega vpliva, poleg tega imajo (razen enozložnic) dvojnično naglasno mesto. V SP 2001 končniško naglasno mesto ohranja **Pietà** [pijetá], ki se sklanja po 3. ženski sklanjatvi kot imena ženskega spola z neglasovno (ničto) končnico. Prevzeto krajevno ime **Bogotá** [bogotá] je podomačeno na dveh ravneh: pisni (opuščanje ločevalnega znamenja na *a*) in izgovorni – umik naglasa na prvi zlog [bógota] v nasprotju s SP 2001, v katerem je bil na predzadnjem zlogu [bogóta].

Spol in/ali število so v procesu sprejemanja v slovenščino ohranila ali spremenila tudi nekatera zemljepisna imena. Pri razvrščanju glede na spol in število so se uvrščala po podobnosti s slovenskimi zemljepisnimi imeni:

- (a) tista s končnico *-e* (*Atene*, *Bariloče*, *Sirakuze*, *Termopile*) so postala množinska (tako kot *Brežice*, *Jesenice*, *Benetke*);
- (b) imena rek, ki bi se sicer končala na neglasovno (ničto) končnico, so po zgledu imen za naše reke dobila končnico *-a* in v nasprotju s spolom v izvirnem jeziku postala ženskega spola (franc. *le Rhône/Rhône* (m. sp.) – slov. *Rona* (ž. sp.)).

V razdelku »Posebnosti« {75/IV} je opozorjeno tudi na imena iz bližnjih okolij, pri katerih je knjižnojezikovna norma dinamična, saj smo kategorialne lastnosti sprejeli iz izvirnega jezika (npr. *Titovo Užice*, danes *Užice*), hkrati pa je po analogiji s slovenskimi imeni to ime pogosto uvrščeno tudi med množinske samostalnike ženskega spola: srb. *Užice* – v *Užicu* (s. sp. mest. ed.) / v *Užicah* (ž. sp. mest. mn.).

Da razvrščanje v ustrezen spol ali število pri prevzemanju tujih imen ni preprosto, dokazuje tudi zemljepisno ime *Tenerife*, ki se v rabi v mestniku pojavlja v kar treh oblikah, in sicer *na Tenerifih* (m. sp. mn.), *na Tenerifu* (m. sp. ed.) in celo *na Tenerifi* (ž. sp. ed.) – če že, potem bi moralo biti *na Tenerifah* (kot v *Atenah*). Najbolje ga je po obliki in podobnosti z drugimi že dolgo prevzetimi (*Čile*, *Belize*, *Karlsruhe*, *Lahore*, *Ostende*) uvrstiti med imena moškega spola ednine (*Tenerife*, rod. ed. *Tenerifa*, mest. *na Tenerifu*), za kar govori tudi dejstvo, da se *Tenerife* imenuje le eden od otokov.

Prevzemanje je zahtevno s kategorialnega vidika tudi pri občnih poimenovanjih. V členu {76/IV} so predstavljene tendence, ki temeljijo na raziskavah rabe pri posameznih besedah, ki so bile objavljene v člankih jezikoslovcev ali v Jezikovni svetovalnici.

V moški spol se uvrščajo tista na neglasovno (ničto) končnico, v ženskega pa na končnico *-a* z redkimi izjemami, med katere spada npr. *gorgonzola*, zdaj po obliki ženskega spola, ko je bila manj znana, pa zaradi verjetnega prevzemanja prek nemščine (nem. *der Gorgonzola*) moškega spola. Med samostalniki na *-a* so se npr. prevzete besede *činčila*, *ara* in *panda* v slovarskem delu SP 2001 uvrščale v moški spol, v rabi pa je zaradi prekrivnosti končnic 1. ženske in 2. moške sklanjatve v poljudni rabi prišlo do prehajanja v ženski spol, kar je mogoče razbrati iz ujemanja v spolu s

pridevniškimi in glagolskimi oblikami. Moški spol se ohranja v zoologiji za poimenovanje družine zveri, in to v množini, npr. **pande** kot družina dveh vrst zveri, in sicer je ena vrsta **mačji panda** (*Ailurus fulgens*), druga pa **orjaški panda** (*Ailuropoda malanoleuca*).

Zanimiv je zgled **finale** s končnico -e. Ker ta končnica ni značilna za moški spol in ker se samostalniki srednjega spola (v katerih lahko končnica -e nastopa le za c in j, npr. **jajce**, **polje**, ne pa za l) v govorjenem jeziku maskulinizirajo, lahko domnevamo, da se je zaradi neke vrste hiperkorektnosti zgodil ravno obraten proces in **finale** nekateri zmotno uvrščajo v srednji spol, s podobnim samostalnikom **bienale** (seveda moškega spola) pa ni težav.

V rabi so obstajale težnje, da bi prenašali oz. »prevajali« tudi izvirni spol, da bi bili npr. francoski besedi ženskega spola **la boutique** in **la chanson** tudi v slovenščini ženskega spola, zaradi česar bi jim dodali končnico -a, tj. **butika** in **šansona**. Prevladala je izrazna podoba in z njo moški spol: **butik**, **šanson**. O tem pričajo tudi drugi zgledi.

Stara, iz latinščine prevzeta beseda **skripta** je še v slovarju SP 2001 srednjega spola množine, zaradi močnega signala, izraženega v končnici -a, pa je v šolski rabi prešla v ženski spol množine (**skripte**), kar je SP 2001 ponudil kot žargonsko možnost. V drugi izdaji SSKJ (2014) je za knjižni jezik že predvidena dvojnica, in sicer **skripta skripte** (ž) ter **skripta skript** (s mn.). Ne povsem enakovredno dvojničnost (bolj priporočljiv je bil moški spol) v slovarju SP 2001 ohranjata prek nemščine iz latinščine prevzeta beseda **karitas** (kar je deloma neuskklajeno s stvarnim lastnim imenom **Slovenska karitas**) in iz grščine prevzeta beseda **polis**.

Seznam literature

Anketa o pisanju zemljepisnih imen = Anketa o pisanju zemljepisnih imen. *Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU*. <<https://pravopisna-komisija.zrc-sazu.si/Ankete/Anketaopisanjuzemljepisnihimenmaj2020>>

Breznik, Anton, Ramovš, Fran, 1935: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstveno društvo.

Cigale, Matej, 1869–1877: *Atlant*. Ljubljana: Slovenska matica.

Dobrovoljc, Helena (ur.), Černivec, Manca (ur.), Geršič, Matjaž (ur.), 2020: *Živim v Bukovem Vrhu pod Bukovim vrhom*. Ljubljana: Založba ZRC. 75–78. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/book/1915>>

Dobrovoljc, Helena, 2012a: *Pisanje izdelkov in znamk*. Jakop, Nataša (ur.), Dobrovoljc, Helena (ur.): *Pravopisna stikanja*. Ljubljana: Založba ZRC. 27–39. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1416/5952/1221-2>>

Dobrovoljc, Helena, 2012b: *Pisanje začetnice v predložnih lastnih imenih*. Jakop, Nataša (ur.), Dobrovoljc, Helena (ur.): *Pravopisna stikanja*. Ljubljana: Založba ZRC. 51–61. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/download/1416/5952/1225-2?inline=1>>

eSSKJ= eSSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 2016–*. <www.fran.si>

Gložančev, Alenka, 1993/94: *Vprašanje velike začetnice pri pridevniku BOŽJI (Prispevek k izhodišču za temeljitejšo obravnavo in utemeljitev)*. *Slava* VII/1. 3–7.

GTS = *Geografski terminološki slovar*, 2013. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Hrvatski pravopis 2013 = *Hrvatski pravopis* (Željko Jozić idr.) Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Jakop, Nataša, 2009: *Osvetlitev rabe velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih s priponskimi obrazili -ov/-ev, -in v slovenščini*. *Jezikoslovni zapiski* 15/1–2. 73–85.

Jakop, Nataša, Kržišnik, Erika, 2021: Dileme in merila ob kodifikaciji frazeologije. *Jezik in slovstvo* 2/2021. 93–116.

Jezikovna svetovalnica = *Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. <<http://isjfr.zrc-sazu.si/svetovalnica>>

Keber, Janez, 2015: *Slovar slovenskih frazemov* [Elektronski vir]. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <www.fran.si>

Kladnik, Drago, 2007: *Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen*. Georitem. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Kocjan Barle, Marta, 1992: *Abeceda pravopisa*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Kržišnik, Erika, 1996: Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih. *Slavistična revija* 44/2. 133–154.

Lengar Verovnik, Tina, 2018: Obravnava kratic v prenovljenih pravopisnih pravilih: novosti in spremembe. *Jezikoslovni zapiski* 24/2. 43–54. <<https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/7104>>

Lengar Verovnik, Tina, 2020: Nekaj misli o reformi pisanja večbesednih zemljepisnih imen. Dobrovoljc, Helena (ur.), Černivec, Manca (ur.), Geršič, Matjaž (ur.): *Živim v Bukovem Vrhu pod Bukovim vrhom*. Ljubljana: Založba ZRC. 75–78. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1915/7944/1212-1>>

Orožnov šolski atlas = *Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom*, 1902. Dunaj: Hölzel.

PnTS = *Planinski terminološki slovar*, 2013. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Pravopis 8.0 = *Pravopis 8.0*. <www.fran.si>

PrTS = *Pravni terminološki slovar*, 2018. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Slovar slovenskih eksonimov = Kladnik, Drago, Perko, Drago, 2013: *Slovar slovenskih eksonimov*. Kamnik, Ljubljana: Amebis, Založba ZRC.

Snoj, Marko, 2014: Citatno, polcitatno, podomačeno. Dobrovoljc, Helena (ur.), Lengar Verovnik (ur.): *Pravopisna razpotja*. Ljubljana: Založba ZRC. 281–285. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1219/5156/1266-1>>

SP 1899 = Levec, Fran, 1899: *Slovenski pravopis*. Dunaj: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig.

SP 1935 = Breznik, Anton, Ramovš, Fran, 1935: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstveno društvo.

SP 1950 = *Slovenski pravopis*, 1950. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

SP 1962 = *Slovenski pravopis*, 1962 Ljubljana: Država založba Slovenije.

SP 2001 = *Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Državna založba Slovenije.

SSKJ 2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Državna založba Slovenije.

Škofic, Jožica, 2015: Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici. *Jezikoslovni zapiski* 4/1. 47–71. <<https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/2715>>

Tivadar, Hotimir, 2015. Razmerje med domačim in tujim v govorjenem knjižnem jeziku 3. tisočletja. Marko Jesenšek (ur.): *Leopold Volkmer: prvi posvetni pesnik na slovenskem Štajerskem*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 139–149.

Tivadar, Hotimir, Jurgec, Peter, 2003. Podoba govorjenega slovenskega knjižnega jezika v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51/2. 203–220.

Toporišič, Jože, 2002: Radijci o slovenskem pravopisu 2001. <<https://www.zrc-sazu.si/pravopis/pdf/top-radijci-6.pdf>>

Torkar, Silvo, 2012: O stanovniških in pridevniških izpeljankah iz slovenskih krajevnih imen. Jakop, Nataša (ur.), Dobrovoljc, Helena (ur.): *Pravopisna stikanja*. Ljubljana: Založba ZRC. 17–26. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/download/1416/5952/1239-1?inline=1>>

UTS = Urbanistični terminološki slovar, 2016. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Weiss, Peter, 2020a: Naglaševanje črkovalnih kratic v slovenščini. Mirtič, Tanja (ur.), Snoj, Marko (ur.): 1. slovenski pravorečni posvet. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 28. <<https://www.sazu.si/uploads/files/zbornik/Zbornik712.pdf>>

Weiss, Peter, 2020b: Večbesedna zemljepisna imena: z veliko začetnico skoraj vse. Dobrovoljc, Helena (ur.), Černivec, Manca (ur.), Geršič, Matjaž (ur.): *Živim v Bukovem Vrhju pod Bukovim vrhom*. Ljubljana: Založba ZRC. 75–78. <<https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1915/7944/1214-1>>

PRAVOPIŠ 8.0

ZRC SAZU
Inštitut za slovenski
jezik Frana Ramovša

Založba ZRC